

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1965

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Δ Ω Ρ Ε Α
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ

17336

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 6 5

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΙ φθόγγοι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

1. "Όταν μιλοῦμε, μεταχειριζόμαστε **λέξεις**: ἔλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο εἶναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται ἀπὸ ἀπλές φωνές. "Ἐτσι ἡ λέξη ἔλα σχηματίζεται ἀπὸ τις ἀπλές φωνές ε, λ, α.

Τις ἀπλές φωνές πού σχηματίζουν τις λέξεις τις ὀνομάζουμε **φθόγγους**.

2. Ἡ γλώσσα μας ἔχει 25 φθόγγους, τοὺς ἀκόλουθους:
α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ,
μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τὰ γράμματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας

3. **Γράμματα** ἢ **ψηφία** εἶναι τὰ γραπτὰ σημάδια πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους.

Τὸ ε, τὸ λ καὶ τὸ α εἶναι γράμματα πού τὰ γράφομε γιὰ νὰ παραστήσωμε τοὺς φθόγγους πού προφέρομε ὅταν λέγωμε τὴ λέξη ἔλα.

4. Τὰ γράμματα πού μεταχειριζόμαστε γιὰ νὰ γράψωμε τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσας μας εἶναι 24 καὶ ὅλα μαζί κάνουν τὸ **ἄλφάβητο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας** ἢ τὸ **ἑλληνικὸ ἄλφάβητο**.

Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἄλφαβήτου γράφονται ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μὲ τὴν ἀκόλουθη σειρά, πού ὀνομάζεται **ἄλφάβητική σειρά**:

α A	ἄλφα	η H	ἦτα	ν N	νὶ	τ T'	τᾶ (ταῦ)
β B	βῆτα	θ Θ	θῆτα	ξ E	ξὶ	υ Y	ὑφιλο
γ Γ	γάμμα	ι I	γιῶτα	ο O	ὄμικρο	φ Φ	φὶ
δ Δ	δέλτα	κ K	κάπα	π Π	πὶ	χ X	χὶ
ε E	ἔφιλο	λ Λ	λάμδα	ρ P	ρὸ	ψ Ψ	ψὶ
ζ Z	ζῆτα	μ M	μὶ	σ Σ	σίγμα	ω Ω	ὠμέγα

Φθόγγοι και γράμματα

5. Όπως βλέπουμε, τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο δὲν ἔχει γιὰ ὅλους τοὺς φθόγγους ξεχωριστὰ γράμματα.

Ἔτσι γιὰ νὰ γράψουμε τοὺς φθόγγους (ου) (μπ) (ντ) (γκ) (τσ) (τζ) μεταχειριζόμαστε δύο γράμματα γιὰ τὸν καθένα.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἔχομε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τὸν ἴδιο φθόγγο. Γιὰ τὸ φθόγγο (ο) ἔχομε δύο γράμματα: ο καὶ ω (ὄμος), γιὰ τὸ φθόγγο (ι) ἔχομε τρία: τὸ η, τὸ ι καὶ τὸ υ (κυνήμι).

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σὲ **φωνήεντα** καὶ σὲ **σύμφωνα**. **Φωνήεντα** εἶναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή: (α), (ε), α-ε-ρας.

Σύμφωνα εἶναι οἱ φθόγγοι πού δὲν μποροῦν νὰ σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καὶ πηγαίνουν πάντοτε μαζί μὲ φωνήεντα: (λ), (γ), λδ-γος.

Καὶ τὰ γράμματα πού παριστάνουν τοὺς φθόγγους χωρίζονται σὲ φωνήεντα καὶ σὲ σύμφωνα.

7. **Φωνήεντα** εἶναι τὰ γράμματα **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**.

Σύμφωνα εἶναι τὰ γράμματα **β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ** καὶ **ς, τ, φ, χ, ψ**.

8. Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ φωνήεντα:

α) δύο, τὸ ε καὶ τὸ ο, ὀνομάζονται **βραχύχρονα**,

β) δύο, τὸ η καὶ τὸ ω, ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, καὶ

γ) τρία, τὸ α, τὸ ι καὶ τὸ υ, ὀνομάζονται **δίχρονα**.

Σημείωση.— Στὴν ἀρχαία ἐποχὴ τὸ η προφερόταν σάν **εε**, τὸ ω σάν **οο**, καὶ τὰ φωνήεντα **α, ι, υ**, ἄλλοτε σάν ἀπλά **α, ι, υ**, καὶ ἄλλοτε σάν **αα, ιι, υυ**. Γι' αὐτὸ τὸ η καὶ τὸ ω ὀνομάζονται **μακρόχρονα**, τὸ ε καὶ τὸ ο **βραχύχρονα** καὶ τὸ **α, ι, υ** **δίχρονα**.

Ἄρχικὰ καὶ τελικὰ γράμματα

9. Τὸ πρῶτο γράμμα σὲ μιὰ λέξη λέγεται **ἀρχικό**· τὸ τελευταῖο **τελικό**. Στὴ λέξη *βιβλίον* ἀρχικό εἶναι τὸ β, τελικό τὸ ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σὲ κάθε λέξη πού τελειώνει σὲ (σ) γράφομε **ς** τελικό: *σωστός*.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα ἔχει ἡ γλῶσσα μας τὸ ς καὶ τὸ ν.

Σὲ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καὶ λέξεις ξένες: ἄχ! οὔφ! Ἄδάμ, χερουβεὶμ, Ἰσαάκ, σοφὸρ, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τὰ γράμματα ξ καὶ ψ λέγονται **διπλά**, γιατί τὸ καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τὸ ξ τοὺς φθόγγους κσ καὶ τὸ ψ τοὺς φθόγγους πσ: *λοξός, ψυχή, ξεφαρνίζω, ἐξάφαλμος.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (πσ) γράφεται πάντοτε μὲ ψ. Τὸ (κσ) γράφεται μὲ ξ, ἐκτὸς στὶς λέξεις ποὺ εἶναι σύνθετες μὲ τὸ ἐκ: *ἐξω, ἄξιος — ἐκστρατεία, ἐκ-στρατεύω.*

Δίψηφα

12. Δίψηφα ὀνομάζονται δύο γράμματα μαζί, ποὺ παριστάνουν ἓνα φθόγγο. Δίψηφα εἶναι τ' ἀκόλουθα:

A.— Δίψηφα φωνήεντα

13. α) Τὸ **ου** γιὰ τὸ φθόγγο (ου): *οὐρά, τοῦ βοεινοῦ.*

β) Τὸ **αι**, ποὺ προφέρεται ὅπως καὶ τὸ ε: *σημαῖες.*

γ) Τὸ **ει**, τὸ **οι** καὶ τὸ **υι**, ποὺ προφέρονται ὅπως καὶ τὸ ι: *κλείνει, οἱ κάτοικοι, νόθετῶ.*

Τὰ δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρόχρονα.

B.— Δίψηφα σύμφωνα

14. α) Τὸ **μπ**, τὸ **ντ** καὶ τὸ **γκ**, ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους (μπ), (ντ), (γκ): *μπαρμποῦνι, ντύνομαι, γκρεμίζω.*

Τὰ δίψηφα **μπ**, **ντ**, **γκ** βρίσκονται σὲ πολλές λέξεις, στὴν ἀρχὴ τοὺς ἢ μέσα στὶς λέξεις: *Μπότσαρης, Μπουμπουζίνα, μπαῖνω, μπαούλο, μπαμπούλας, ντροπή, γκέμι κτλ.*

β) Τὸ **τσ** καὶ τὸ **τζ**, ποὺ παριστάνουν τοὺς φθόγγους (τσ) καὶ (τζ): *τσαμπί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης — τζίτζικας, τζίτζιφο, τζάκι, χατζής, Τζαβέλας.*

Σὲ πολλές λέξεις πρὶν ἀπὸ τὸ τζ, τσ ὑπάρχει ἓνα ν: *νεράντζι, βιολοντσέλο. Λέμε μὲ ν: γάντζος, καλικάντζαρος, μπροῦντζος, σκαντζόχοιρος, Μάντζαρος, χωρὶς ν: μελιτζάνα, τζίτζικι.*

Διαίρεση καὶ ὀνομασία τῶν συμφῶνων

15. Τὰ σύμφωνα διαιροῦνται:

A.— Κατὰ τὴ φωνὴν ποὺ ἔχουν, σὲ ἄηχα καὶ ἠχηρά :

ἄηχα: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ·

ἠχηρά: γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

Αἰσθανόμεστε τὸν ἦχο τῶν ἠχηρῶν ἀκουμπώντας τὸ δάχτυλο στὸ λαμβὸ ἐμπρός.

B.— Κατὰ τὴ διάρκειά τους, σὲ στιγμιαῖα καὶ ἐξακολουθητικά :

στιγμιαῖα: Προφέρονται μόνο μιὰ στιγμή, τὴν ὥρα ποὺ ἀνοίγομε τὸ στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ·

ἐξακολουθητικά: Σ' αὐτὰ βαστοῦμε τὴ φωνὴ ὅσο θέλομε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

Γ.— Κατὰ τὸ μέρος ποὺ σχηματίζονται στὸ στόμα, σέ:

χειλικά: π, β, φ, μπ·

ὀδοντικά: τ, δ, θ, ντ·

διπλοδοντικά ἢ συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ·

λαρυγγικά: κ, γ, χ, γί.

γλωσσικά: λ, ρ. Τὸ λ καὶ τὸ ρ λέγονται καὶ ὕγρά·

ρινικά: μ, ν. Γιὰ νὰ προφερθοῦν, βγαίνει ὁ ἀέρας ἀπὸ τὴ μύτη.

Τὸ μ ἀνήκει καὶ στὰ χειλικά, τὸ ν ἀνήκει καὶ στὰ γλωσσικά.

16. Πίνακας τῶν συμφῶνων

(Δείχνει πῶς διαιροῦνται τὰ σύμφωνα κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους)

Κατὰ τὰ μέρη ποὺ σχηματίζονται	Κατὰ τὴ διάρκεια					
	Στιγμιαῖα		Ἐξακολουθητικά			
	Ἄηχα	ἠχηρά	Ἄηχα	ἠχηρά	Ρινικά	Ὑγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Ὀδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Δίφθογγοι

Νεράιδα, ἀηδόνη, ρόιδη, βόηθα.

17. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ αῖ, τὸ αη, τὸ οῖ, τὸ όη, προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή.

Δύο φωνήεντα ποὺ προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβὴ ἀποτελοῦν ἓνα **δίφθογγο**.

18. Στὶς λέξεις *πιάνω, γναλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς*, τὸ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο προφέρονται σὲ μιὰ συλλαβή. Κάθε τέτοιο συνδυασμὸ τοῦ (ι) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν τὸν ὀνομάζομε **καταχρηστικὸ δίφθογγο**.

Ὅμοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ, παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιττός.

19. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις γράφομε δύο σύμφωνα τὰ ἴδια, ἐνῶ προφέρομε ἓνα φθόγγο. Αὐτὸ γίνεται στὰ σύμφωνα *ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ, ττ*. Τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οἱ συνδυασμοὶ *αυ, ευ*

20. Οἱ συνδυασμοὶ τῶν δύο φωνηέντων **αυ, ευ** ἔχουν διπλὴ προφορά. Στὶς λέξεις *παύω, Αὔγουστος, αὔριο, Εὔα, εὐλογῶ, ἐφεύρεση* προφέρονται **αβ, εβ**.

Στὶς λέξεις *ναύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία* προφέρονται **αφ, εφ**.

Προφέρονται **αβ, εβ**, ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ἢ ἡχηρὸ σύμφωνο.

Προφέρονται **αφ, εφ**, ὅταν ἀκολουθῆ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Οἱ συνδυασμοὶ **αυ, ευ** εἶναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τὰ δίψηφα φωνήεντα.

Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γχ*

ἀμπέλι, Λαμπρή, πάντοτε, πέντε.

21. Σ' αὐτὲς τὶς λέξεις τὸ **μπ, ντ** δὲν προφέρεται ὅπως στὶς λέξεις *μπαμπάς, ντόνομαι*, ποὺ ἔχουν δίψηφο **μπ, ντ**.

Προφέρεται συνήθως ξεχωριστὰ τὸ ρινικὸ **μ, ν**, καὶ τ' ἀκόλουθα **π, τ**, προφέρονται σὰ δίψηφα **μπ, ντ**. Προφέρονται δηλ. σὰ νὰ τὰ γράφαμε *ἀμ-μπέλι, Λαμ-μπρή, πᾶν-ντοτε, πέν-ντε*.

Παρόμοια και στις λέξεις που γράφονται με **γκ, γγ**: *αγκαλιά, φεγγάρι, Άγγλία*. Το πρώτο γράμμα προφέρεται συνήθως σά ν, και το δεύτερο, τὸ κ ἢ τὸ γ, προφέρεται σάν τὸ δίψηφο σύμφωνο γκ. Προφέρονται δηλ. σά νά ἦταν γραμμένα *ἀν-γκαλιά, φεν-γκάρι, Ἄν-γκλία*.

Τὰ συμπλέγματα **μπ, ντ, γκ, γγ**, πού τὸ πρῶτο τους γράμμα προφέρεται με τὴ μύτη σά ρινικὸ σύμφωνο, ὀνομάζονται **ρινικά συμπλέγματα**.

Ἄφωνα γράμματα

22. Μερικὰ γράμματα δὲν προφέρονται μερικὲς φορές. Τὰ γράμματα αὐτὰ λέγονται **ἄφωνα**.

Ἄφωνα εἶναι:

α) Τὸ **υ** στὸ *ευ*, ὅταν ἀκολουθῇ **β ἢ φ**: *εὐφορος* προφέρεται σάν τὸ *ἐφορος*: *εὐφορία* προφέρεται σάν τὸ *ἐφορεία*: ἔτσι καὶ τὸ *Εὐβοία, εὐφλεκτός, Εὐφράτης, εὐφωνικός, εὐφύης, ἐπυφηνία*.

β) συχνὰ τὸ **π** στὸ σύμπλεγμα **μπ**: *ἄκαμπτος, ἄμεμπτος, Πέμπτη, πέμπτος, σύμπτωμα*.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

*23. Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Γράφονται με μία λέξη:

α) Τ' ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19: *δεκατρία, δεκαενέα*.

β) Οἱ ἀντωνυμίαι: *καθένας — καθεμιά — καθένα, καθετί, κατιτί, ὅποιοςδήποτε, ὅσοσδήποτε, ὀτιδήποτε*.

γ) Τ' ἄκλιτα: *ἀπαρχῆς, ἀπεναντίας, ἀπευθείας, ἀφότου, ἀφοῦ, δηλαδή, διαμῆς, εἰδάλως, εἰδεμῆ, ἐνόσω, ἐνώ, ἐξαιτίας, ἐξάλλον, ἐξαρχῆς, ἐξῆς, ἐξίσου, ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους, καθαντό, καλημέρα, καληνύχτα, καλησπέρα, καληώρα, καταγῆς, κατευθεῖαν, κιόλας, μεμιάς, μολαταῦτα, μόλο (πού), μολονότι, ὀλημέρα, ὀληνύχτα, ὀλωσδιόλου, ὀπουδήποτε, ὀπωσδήποτε, προπάντων, τωόντι, ὑπόψη, ὀστόσο*.

δ) Ἡ πρόθεσις σέ (σ') μετὰ τὴν γενικὴν καὶ τὴν αἰτιατικὴν τοῦ ἄρθρου: στοῦ φίλου μου, στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσης, στὸ πεζοῦλι τῆς ἐκκλησιᾶς κτλ.

Γράφεται ὅμως χωριστὰ καὶ μ' ἐκθλιψήν ἢ ἀντωνυμίᾳ σοῦ: σ' τὸ δῶνω, σ' τὸ ἔστειλα.

Γράφονται μετὰ δύο λέξεις: καλῶς ὄρισες, καλῶς τον (την, το), μετὰ χαρᾶς, τέλος πάντων, ἐν τάξει.

Συλλαβές

ὄ-χι, τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εἶ-μαι

24. Κάθε λέξη χωρίζεται, ὅπως βλέπομε, σὲ μικρότερα κομμάτια. Τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο μόνου του (ὄ-χι, ἀη-δόνι) ἢ εἶναι μαζὶ μ' ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα (τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι).

Τὸ κάθε κομμάτι τῆς λέξης ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο, μόνου του ἢ μαζὶ μετὰ ἓνα ἢ περισσότερα σύμφωνα, λέγεται **συλλαβή**.

Τὰ δίφθογα φωνήεντα, οἱ καταχρηστικοὶ δίφθογγοι καὶ οἱ συνδυασμοὶ αυ, ευ λογαριάζονται ὡς ἓνα φωνῆεν, ὅταν χωρίζομε τίς λέξεις σὲ συλλαβές: αἰ-μα, ναύ-της, ἄ-πια-στος, ἄ-μνα-λος, για-γιά.

Κατὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν μιὰ λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ συλλαβή: ναί, φῶς, μιά

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο συλλαβές: παί-ζω

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς συλλαβές: πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσότερες συλλαβές: αὐ-λό-γου-ρος, λα-χα-να-γο-ρά, ἄ-γιο-βα-σι-λιά-τι-κος.

25. Ἡ τελευταία συλλαβὴ μιᾶς λέξης ὀνομάζεται **λήγουσα**, ἢ δευτέρα ἀπὸ τὸ τέλος **παραλήγουσα**, ἢ τρίτη ἀπὸ τὸ τέλος **προπαραλήγουσα**, ἢ τέταρτη ἀπὸ τὸ τέλος **ἀντιπροπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξης λέγεται **ἀρχικὴ**.

Στὴ λέξη αὐ-λό-γου-ρος ἡ συλλαβὴ -ρος εἶναι ἡ λήγουσα, ἡ συλλαβὴ -γου- παραλήγουσα, ἡ συλλαβὴ -λό- προπαραλήγουσα, ἡ συλλαβὴ αὐ- ἀντιπροπαραλήγουσα. Ἡ συλλαβὴ αὐ- εἶναι καὶ ἡ ἀρχικὴ τῆς λέξης αὐλό-γουρος.

Συλλαβισμός

26. "Όταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ή ανάγκη ν' αλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχη τελειώσει μιὰ λέξη. Εἴμαστε τότε ὑποχρεωμένοι νά χωρίσωμε τή λέξη στά δύο.

Θά τή χωρίσωμε ὅχι ὅπου τύχη, ἀλλά ἐκεῖ πού τελειώνει μιὰ συλλαβή. Γι' αὐτό πρέπει νά ξέρωμε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σέ συλλαβές. Τό χωρίσμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

27. Κατά τὸ συλλαβισμό ἀκολουθοῦμε τοὺς παρακάτω κανόνες :

1. "Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν: ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἀπ' αὐτά τὰ σύμφωνα ἑλληνικὴ λέξη: λά-σπη (σίθια), ἔ-βγαλα (βγαίνω), κο-φτερός (φτωχός), ἔ-θνος (θητός), ἔ-τσι (τσαρούχι), τζί-τζικας (τζάμι), ἕπο-πιος (πιῶμα), Αἰ-σχύλος (σχολεῖο), ἀ-τμός (τριῆμα), ἄ-φθνος (φθόγγος).

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὸ δεύτερο μὲ τὸ ἀκόλουθο: θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα, περ-πατῶ, ἔρ-χομαι, δάφ-νη, βαθ-μός, τάγ-μα.

3. Τρία ἢ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζη ἑλληνικὴ λέξη ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα τουλάχιστον ἀπ' αὐτά: ἄ-στρο (στρώνω), σφυρί-χτρα (χτέρι), αἰ-σχρός (σχέδιο).

Ἄλλιῶς χωρίζονται, καὶ τὸ πρῶτο σύμφωνο πάει μὲ τὸ προηγούμενο φωνῆεν, τὰ ἄλλα μὲ τὸ ἀκόλουθο: ἄν-θρωπος, νεραν-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.

4. Τὰ ρινικὰ συμπλέγματα *μπ, ντ, γκ, γγ* χωρίζονται στὸ συλλαβισμό: ἄμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἄν-τρειωμένος, μουγ-κρίζω.

Τὰ δίψηφα *μπ, ντ, γκ* δὲν πρέπει νά χωρίζωνται στὸ συλλαβισμό, γιατί εἶναι ἕνας φθόγγος: *μπου-μπούκι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπρος, ξε-μπλέκω*.

Καὶ οἱ σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατὰ τὸ συλλαβισμό τοὺς ἴδιους κανόνες: *προ-σέχω, ὑ-πεύθυνος, εἰ-σοδος*.

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

28. Οἱ συλλαβές ξεχωρίζονται σέ *βραχύχρονες* καὶ σέ *μακρόχρονες*.

α) **Βραχύχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη βραχύχρονο

φωνῆεν καὶ δὲν τὸ ἀκολουθοῦν στὴν ἴδια λέξι διπλὸ σύμφωνο ἢ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα: **ἔ-χο-με**, **ἀ-έ-ρας**,

β) **Μακρόχρονη** ὀνομάζεται μιὰ συλλαβὴ ὅταν ἔχη φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τὸ συνδυασμὸ αυ, ευ: **ῶ-ρα**, **κῆ-πος**, **ροί-κι**, **οὐ-ρά**, **ναύ-της**.

Μακρόχρονη λογαριάζεται καὶ μιὰ συλλαβὴ ποὺ ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν ἀλλὰ ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦν δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα ἢ διπλό: **πε-ριτ-τός**, **ἔν-δο-ξος**, **ἄ-στρο**, **τό-ξο**.

Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ λέγεται **θέσει μακρόχρονη**.

Τὰ δίψηφα **αι**, **οι**, ὅταν εἶναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: **εἶναι**, **θυμοῦνται**, **κῆποι**.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οἱ τόνοι

παιδί, γράφω, ἄνθρωπος, σιδηρόδρομος.

29. 1. Σὲ κάθε λέξι ποὺ ἔχει δύο τουλάχιστο συλλαβές, μιὰ συλλαβὴ προφέρεται δυνατότερα ἀπὸ τὶς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στὸ φωνῆεν τῆς συλλαβῆς ποὺ προφέρεται πιὸ δυνατὰ σημειώνουμε ἓνα σημάδακι, ποὺ λέγεται **τόνος**: **γέρος**, **γερός**.

2. Σημειώνουμε ἓναν τόνο καὶ στὶς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις: **θά**, **μή**, **νά**, **πού**, **ποῦ**, **πώς**, **πῶς**, **γῆ**, **φῶς** κτλ.

3. Σὲ μιὰ λέξι μπορεῖ νὰ τονιστῆ μόνο μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς τελευταῖες συλλαβές: **λές**, **λέμε**, **ἔλεγαν**, **ἐλέγαμε**.

30. Ὁ τόνος δὲ μένει πάντα στὴν ἴδια συλλαβὴ στὶς λέξεις ποὺ κλίνονται: **ὁ ἄγγελος**—**τοῦ ἀγγέλου**—**τὸν ἄγγελο**, **ἡ μοῖρα**—**οἱ μοῖρες**—**τῶν μοιρῶν**—**τίς μοῖρες**, **δένω**—**ἔδενα**—**θά δεθῶ**.

Ὁ τόνος τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ στὰ οὐσιαστικά (**ὁ ἄγγελος**), τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἄρσενικοῦ στὰ ἐπίθετα (**ὁ ὠραῖος**) καὶ τοῦ πρώτου ἐνικοῦ προσώπου στὸν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς στὰ ῥήματα (**δένω**) λέγεται **βασικὸς τόνος**.

31. Οἱ τόνοι εἶναι τρεῖς: ἡ **ὀξεύει** (´), ἡ **περισπωμένη** (˘) καὶ ἡ **βαρεία** (ˊ).

Ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἀκόλουθους κανόνες:

32. Α.— Γενικοὶ κανόνες τονισμοῦ

1. Ἡ προπαραλήγουσα παίρνει πάντοτε ὀξεῖα: ἤσυχος, εἶπαμε, ἀνήφορος.

2. Ἡ βραχύχρονη συλλαβὴ παίρνει ὀξεῖα: ἔλα, ὄλα, βουνό.

3. Ἡ παραλήγουσα παίρνει ὀξεῖα ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη: καρφῶνω, κλείνει, πύχη.

4. Ἡ μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη: μῆλο, ξυπνήστε, δῶσε, ἀγαποῦμε, καῦτες· θυμοῦνται, ὄμοι, τοῖχοι.

Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν ὀξεῖα οἱ λέξεις: ὄστε, οὔτε, μήτε, εἶτε, εἶθε.

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στὴν προπαραλήγουσα καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα. Γι' αὐτὸ παίρνουν ὀξεῖα λέξεις καθὼς κούφιος, καινούριος, κούνιες, ποτήρια.

33. Β.— Ὁ τόνος στὰ ὀνόματα καὶ στὶς ἀντωνυμίες

Ὁ τόνος στὴ λήγουσα

1. Τὰ ὀνόματα καὶ οἱ ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα, παίρνουν πάντοτε ὀξεῖα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γενικὴ: ὁ μαθητής, τὸ μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τοὺς οὐρανοὺς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τὸ βαθύ, ἡ βαθιά, τὴ βαθιά· ὁ σταχτής, οἱ σταχτιοί, τοὺς σταχτιοὺς· ἐγώ, ἐσύ.

2. Δὲν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν περισπωμένη:

α) Τὰ ὀνόματα γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.

β) Οἱ ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.

γ) Τὸ ἀριθμητικὸν τρεῖς καὶ οἱ πληθυντικοὶ σέ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς).

δ) Τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων σέ -ᾶς: Λονκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ. καὶ μερικὰ ἄλλα κύρια: Ἰησοῦς, Ἀθηναῖα, Ναυσικά, Ἀπελλῆς, Ερμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μουσῆς, Περικλῆς.

3. Παίρνουν περισπωμένη καὶ οἱ γενικεῖς ποὺ δὲν ἔχουν βρα-

χρόχρονο φωνήεν: τοῦ καλοῦ προματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυνκιᾶς φωνῆς, τῆς Ἀργυροῦς, τῆς ἄλεπούς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.

‘Ο τόνος στήν παραλήγουσα

4. Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ ἄρσενικὰ καὶ θηλυκὰ ὀνόματα εἶναι μακρόχρονο· γι’ αὐτὸ βάζομε ὄξεϊα στήν παραλήγουσα: ὁ χειμῶνας, τοῦ χειμῶνα, τὸ χειμῶνα, χειμῶνα—ἡ πείνα, τῆς πείνας, τὴν πείνα, πεῖνα—ἡ γυναίκα—ἡ ἀσπροῦλα.

5. Τὸ α στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι βραχύχρονο· γι’ αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: χρῶμα, ὥραϊα δῶρα, ἐκεῖνα τὰ σχολεῖα.

6. Τὸ ι τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα εἶναι μακρόχρονο· γι’ αὐτὸ βάζομε ὄξεϊα στήν παραλήγουσα: μαχαίρι, λουλούδι, ἀλεύρι, χεῖλι, ποτήρι.

7. Τὸ α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν ὀνομάτων εἶναι βραχύχρονο καὶ γι’ αὐτὸ παίρνει ὄξεϊα: διάκος, σκίνος, σκύλος—παπάδες, χωριάτες—πιάτο, κινίνο, σύκο, λάθος, κλάμα, κλίμα, χύμα. Δὲν ἀκολουθεῖ τὸν κανόνα τὸ Κωσταντίνος.

* 34. Γ.— ‘Ο τόνος στὰ ρήματα

α. ‘Ο τόνος στὴ λήγουσα

1. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει **περισπωμένη**: ἀγαπῶ, ἀργεῖ, ἀργοῦν, ἀκοῦς, νὰ δῆς, κλαῖς, τρωῖς.

Στὰ ρήματα εἶναι **μακρόχρονο** καὶ **τὸ τονισμένο α** τῆς λήγουσας. Γι’ αὐτὸ παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾶς, πᾶς, ἀγαπᾷ.

β. ‘Ο τόνος στήν παραλήγουσα

2. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς ὀριστικῆς εἶναι **βραχύχρονο**. Γι’ αὐτὸ βάζομε περισπωμένη στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα: τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν· εἶδα, εἶδαν· φεῦγαν.

3. Τὸ ἄτονο α στὴ λήγουσα τῆς προσταχτικῆς εἶναι **μακρόχρονο**. Γι’ αὐτὸ βάζομε ὄξεϊα στήν παραλήγουσα: πίδα, ρώτα, φεῦγα, τραγούδα, κοίτα.

4. Παίρνουν περισπωμένη οἱ ρηματικὲς καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ **-ᾶμαι, -ᾶσαι, -ᾶται** καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ **-ᾶμε, -ᾶτε, -ᾶνε**: θυμᾶμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται· γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε· πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε· μὴ γελᾶτε, ἐλᾶτε νὰ φᾶμε.

Παντοῦ ἄλλοῦ τὸ α τῆς παραλήγουσας εἶναι βραχύχρονο : βάλε, σάσε, κά-
ψε, πάρε· κιάψτε, πάρτε, θιμάστε.

5. Τὸ **ι, υ** στῆν παραλήγουσα εἶναι βραχύχρονο καὶ παίρνει ὀξεῖα :
λόνε, λόναν, λύσε, λύσαν· δακρούσαν· πλύνε, πλύναν· πίνε, πίναν· ρίξε,
ρίξαν.

* 35. Δ.—Κανόνες τῆς βαρείας

Σημειώνεται βαρεία στῆ λήγουσα, στῆ θέση τῆς ὀξεῖας, ὅταν δὲν ἀκολουθῆ
στίξη (τελεῖα, ἀπάνω τελεῖα, κόμμα κτλ.) : *Αὐτὸ τὸ καλὸ παιδί — ἀλλὰ τὸ παιδί*
αὐτό.

Ὁ κανόνας αὐτὸς ἐφαρμόζεται συνήθως μόνο σὲ ὅ,τι τυπώνεται.

Ἡ βαρεία ὅμως πρέπει νὰ σημειώνεται σὲ μερικὲς λέξεις πάντοτε σύμφω-
να μὲ τὸν ἀκόλουθο κανόνα :

Γράφονται πάντα μὲ βαρεία στῆ λήγουσα : τὸ αἰτιολογικὸ **γιατί** - τὸ τελι-
κὸ **νὰ** - τὸ ἐναντιωματικὸ **μὰ** - ἡ πρόθεση **γιά** : *ἔφυγε, γιατί ἦταν ἄθροιστος —*
ἠθελῆ νὰ σοῦ πῶ — θέλω μὰ δὲν μπορῶ — μιλεῖ γιά τὸ καθεὶ.

Γράφονται πάντα μὲ ὀξεῖα :

α) τὰ ἐρωτηματικὰ **τί; γιατί;** - *Τί εἶπες; Δὲν κατὰλαβα τί εἶπες. Γιατί*
ἔφυγες; Μὲ ρώτησε γιατί ἔφυγα.

β) τὸ δειχτικὸ **νὰ** : *νὰ ἄνθρωπος, νὰ φέροισο.*

γ) τὸ ὀρκωτικὸ **μὰ** : *μὰ τὴν ἀλήθεια.*

δ) ὁ διαχωριστικὸς σύνδεσμος **γιά** καὶ τὸ προτρεπτικὸ **γιά** : *γιά ἐγὼ γιά*
ἐσὺ - γιά πῆς μου, γιά ἔλα δῶ.

36. Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους

α) **ὀξύτονη** λέγεται μιὰ λέξη, ὅταν παίρνη στῆ λήγουσα ὀξεῖα
ἢ βαρεία: *ἐμπρός, γιατί, τὰ μικρὰ παιδιά.*

β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στῆν παραλήγουσα: *τρέ-*
χα, δρόμος.

γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνη ὀξεῖα στῆν προπαραλήγουσα:
ἄνθρωπος.

δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στῆ λήγουσα: *τρα-*
γουδῶ, ἐκεῖ.

ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνη περισπωμένη στῆν παραλήγου-
σα: *τραγουδοῦσα, ἐκεῖνος.*

ἌΤΟΝΕΣ ΛΈΞΕΙΣ

37. Μερικὲς μονοσύλλαβες λέξεις δὲν παίρνουν τόνο καὶ γι' αὐτὸ

λέγονται άτονες. "Άτονες λέξεις είναι τὰ άρθρα *ό, ή, οί* καί τὸ ἐπίρρημα *ώς*.

Ἑγκλιτικὲς λέξεις

Τὸ βιβλίον μου

Τὸ τετραδίον σου

38. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ οἱ λέξεις μου, σοῦ προφέρονται τόσο στενὰ ἐνωμένως μὲ τὴν προηγούμενη λέξη πού ὁ τόνος τους ἢ δὲν ἀκούεται (τὸ βιβλίον μου) ἢ ἀκούεται ὡς δεῦτερος τόνος στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τὸ τετραδίον σου).

Οἱ μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τὸν τόνο τους ἢ πού τὸν ἀνεβάζουν στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται **ἐγκλιτικὲς**.

Οἱ συχνότερες ἐγκλιτικὲς λέξεις εἶναι οἱ μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀνωταυμίας μου μὲ μᾶς, σοῦ σὲ σᾶς, τος τὸν τοι τῆ τες κτλ.

39. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ:

1. ἀνεβαίνει ὡς ὀξεῖα στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης:

α) ὅταν αὐτὴ τονίζεται στὴν προπαραλήγουσα: ὁ πρόεδρος μας (σας, τους).

β) ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι ἐγκλιτικὴ καὶ ἢ πρὶν ἀπ' αὐτὴν παροξύτονη ἢ προπερισπώμενη: φέρε μου το, δῶσε μᾶς το.

2. Ὁ τόνος τοῦ ἐγκλιτικοῦ χάνεται, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη τονίζεται στὴ λήγουσα ἢ στὴν παραλήγουσα: τὸ φῶς μας, ἡ χαρὰ μου, νὰ τους, τὰ δῶρα του, οἱ φίλοι σας.

Πνεύματα

40. Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆν παίρνει σ' αὐτὸ ἓνα σημάδι πού λέγεται **πνεῦμα**: ἀνθίζω, Ἑλλάδα, ἄγιος, ἔχω.

Τὰ πνεύματα εἶναι δύο, ἡ **ψιλὴ (')** καὶ ἡ **δασεῖα (')**.

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλὴ.

* 41. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεῖα:

1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ *υ*: *υγεία, ὕπνος*.

2. Οἱ ἄτονες λέξεις: *ό, ή, οί, ὡς*.

3. Τὰ ἀριθμητικά: *ἓνας, ἕξι, ἐπτὰ, ἑκατό*.

4. Οἱ ἀκόλουθες λέξεις:

ἀβρός, ἄγιος, ἀγνός, Ἄδης, ἄδρός, αἶμα, Αἶμος, αἵρεση, ἀλάτι, Ἀλιάκμονας, ἀλειά, Ἀλικαρνασσός, ἀλίπαστο, ἄλμα, Ἀλόνησος, ἀλνκή, ἀλνσίδα, ἀλώνι, ἄλωση, ἄμα, ἀμάξι, ἄμαρτάνω, ἀμιλλα, ἀπαλός, ἀπλός, ἄρμα, ἄρμη, ἀρμόζω, ἀρπάζω, ἀφή, ἀπίδα, ἀπίθυμος, ἀπίκορος, ἀψός·

ἐαντός, ἔβδομος, Ἐβραῖος, Ἐβρος, ἐδώλιο, ἔδρα, εἴλωτας, εἰρμός, Ἐκάβη, Ἐκτορας, Ἐλένη, ἔλικας, Ἐλικώνας, ἔλκος, ἐλκύω, Ἐλλη, Ἐλληνας — Ἐλλάδα, ἔλος, ἐνώνω, ἐξῆς, ἔρμαιο, ἐρμηνεύω, Ἐρμῆς, Ἐρμιόνη, ἐρπετό, ἔρω, ἐσπερινός, ἐστία, ἐστιατόριο, ἔταιρεία, ἔτοιμος, εὐρετήριο·

ἦβη, ἠγεμόνας, ἠγούμενος, ἠδονή, ἠλικία, ἠλιος, ἠμέρα, ἠμερος, ἠμι-(κύκλι), ἠνίοχος, ἠπατα, ἠρα, ἠρακλῆς, ἠρόδοτος, ἠρωας, ἠσιόδος, ἠσυχος, ἠττα, ἠφαιστος·

ιδρώ, ιδρώτας, ἱερός, Ἱερουσαλήμ, ἱκανός, ἱκετεύω, ἱλαρός, ἱμάτιο, ἱπικόν, Ἱπποκράτης, ἱπότης, ἱστορία, ἱστός·

ὀδηγός, ὄλμος, ὀλόκληρος, ὄλος, ὀμάδα, ὀμαλός, ὀμηρος, Ὀμηρος, ὀμιλία, ὀμιλος, ὀμίχλη, ὀμο-(ὀμόνοια), ὀμοιοι, ὀμως, ὀπλή, ὀπλο, ὀποιοι, ὀποῖος, ὀποτε, ὀπου, ὀπως, ὄραση, ὀρίζω, ὄριο, ὄρκος, ὄρμος, ὄρμῶ, ὄρος (ὄ), ὄσιος, ὄσος, ὄταν, ὄτι, ὄτι, ὄτι

νίθετῶ·

ὦρα, ὦραῖος, ὦριμος.

5. Παίρνουν δασεῖα καὶ ὅσες λέξεις παράγονται ἢ εἶναι σύνθετες ἀπὸ λέξεις ποὺ ἔχουν δασεῖα: ἀμάξι, ἄμαξα, ἄμαξάκι, ἄμαξάς, ἀμαξωτός, ἀμαξιάτικα—ἀμαξοστάσιο, ἀμαξοστοιχία. Ἀμαρτάνω, ἀμάοτημα, ἀμαρτία κτλ.

Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται οἱ λέξεις: ἄροματα (πληθ. τοῦ ἄρομα ὄχημα) καὶ ἄροματα (ὄπλα), ὁ ὄρος (συμφωνία) καὶ τὸ ὄρος (βουνοῦ): τὸ ὄρος Σινά.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

42. Ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται:

α) Στὰ ἀπλὰ μικρὰ φωνήεντα ἀπὸ πάνω τους: ἐγώ, τιμῶ.

β) Στὰ ἀπλὰ κεφαλαῖα φωνήεντα, ὅταν βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τῆς λέξης, ἐμπρὸς καὶ ἀπάνω: Ὁδεῖο, Ἀλιάκμονας. Σὲ λέξῃ ποὺ γράφεται ὀλόκληρη μὲ κεφαλαῖα παραλείπονται: ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

γ) Στους διφθόγγους τὸ πνεῦμα σημειώνεται ἀπάνω ἀπὸ τὸ πρῶτο φωνῆεν· ὁ τόνος ἀπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο πού προφέρεται δυνατότερα: ἀηδόνι, αἰτός, νεράιδα, ἄντρος.

δ) Στὰ ἄλλα δίψηφα φωνήεντα, στους συνδυασμούς *αν, ευ* καὶ στους καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα σημειώνονται ἀπάνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο φωνῆεν: οὐρά, πούλησα, εἶμαι, παίζω, αἶριο, Εὐρώπη, πιάνω, μοιάζομε.

Ὅταν ὁ τόνος καὶ τὸ πνεῦμα βρίσκονται στὴν ἴδια συλλαβή, τότε ἡ ὀξεῖα καὶ ἡ βαρεῖα σημειώνονται ὕστερ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ περιπωμένη ἀπὸ πάνω του: ἔλα, αἶμα, ἄς ἔρθῃ.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ἌΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΑΔΙΑ — ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

*"Ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια

43. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα μεταχειρίζομαστε γράφοντας καὶ μερικὰ ἄλλα ὀρθογραφικὰ σημάδια.

Τὰ σημάδια αὐτὰ εἶναι:

Α.— Ὁ ἀπόστροφος ('). Πότε σημειώνεται, θὰ τὸ δοῦμε ὅταν ἐξετάσωμε τὴν ἐκθλιψή, τὴν ἀφαίρεση καὶ τὴν ἀποκοπή.

Β.— Ἡ ὑποδιαστολή (,). Σημειώνεται στὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅ,τι γιὰ νὰ τὴν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι: "Ὅ,τι καὶ νὰ πῆς ἔχεις δίκιο. Ἐλεγε ὅ,τι αἰσθανόταν. Ἀλλά: "Ἐλεγε πάντα ὅτι θὰ ῥθῆ, μὰ δὲ φάνηκε.

Ἡ ὑποδιαστολή σημειώνεται καὶ στους δεκαδικούς ἀριθμούς γιὰ νὰ ξεχωρίσῃ τίς ἀκέραιες μονάδες ἀπὸ τίς δεκαδικές: 0,15, 15,3568.

Γ.— Τὰ διαλυτικά (··). Σημειώνονται πάνω ἀπὸ τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι τὸ *ι* ἢ τὸ *υ* πρέπει νὰ τὰ προφέρωμε χωριστὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενο φωνῆεν *α, ε, ο, υ*: παιδί—χαϊδεύω, θεῖος—θεϊκός, ὁμόνοια—εὐνοϊκός, βοϊδάκι, νόθετῶ—μυϊκός, αἶριο—πραῦντικός, πλευρὸ—ξευφαίνω.

Δὲ σημειώνομε τὰ διαλυτικά, ὅταν τὸ προηγούμενο φωνῆεν παίρνῃ πνεῦμα ἢ τόνο: Ἀι-Νικόλας, νεράιδα, ρόιδι, πλάι (ἀλλὰ πλαῖνός).

Δ.— Ἐνωτικὸ (-). Σημειώνομε τὸ ἐνωτικὸ *α*) στὸ τέλος τῆς σει-

ρᾶς, ὅταν δὲ χωρῆ ἡ λέξις ὀλόκληρη καὶ πρέπη νὰ τὴν κόψωμε καὶ νὰ τὴ χωρίσωμε. β) ὕστερ' ἀπὸ τὶς λέξεις Ἅγια-, Ἄι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, ποὺ πηγαίνουν μαζὶ μὲ κύριο ὄνομα: Ἅγια - Σοφιά, τοῦ Ἄι - Διᾶ, τῆς κυρα - Ρήνης, ὁ παπα - Δημήτρης. Οἱ λέξεις αὐτὲς δὲν ἔχουν δικό τους τόνο.

Προφορὰ καὶ στίξις

44. Ὄταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἄλλοτε λιγότερο καὶ ἄλλοτε περισσότερο, γιατί τὸ θέλει τὸ νόημα ἢ γιὰ νὰ πάρωμε ἀναπνοή. Ἄλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζομε τὴ φωνή μας γιὰ νὰ ρωτήσωμε, νὰ δείξωμε τὴν ἀπορία μας, τὴ χαρὰ μας ἢ νὰ ἐκφράσωμε ὅτι ἄλλο αἰσθανόμαστε.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατο μὲ τὸ γράψιμο νὰ παραστήσωμε αὐτὸ ποὺ δείχνει ἡ φωνή μας. Μεταχειριζόμαστε ὅμως μερικὰ σημαδάκια, ποὺ μᾶς δείχνουν ποῦ πρέπει νὰ σταματήσωμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νὰ χρωματίσωμε τὴ φωνή μας. Ἄν ἔλειπαν αὐτά, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβωμε τὸ νόημα διαβάζοντας. Τὰ σημαδάκια αὐτὰ τὰ ὀνομάζομε **σημεῖα τῆς στίξεως**.

Τὰ σημεῖα τῆς στίξεως

45. Τὰ συχνότερα σημεῖα τῆς στίξεως εἶναι ἡ **τελεία (.)**, ἡ **ἐπάνω τελεία (ˆ)**, τὸ **κόμμα (,)**, τὸ **ἐρωτηματικὸ (;)** καὶ τὸ **θαυμαστικὸ (!)**.

Λιγότερο συχνὰ μεταχειριζόμαστε τὴ **διπλὴ τελεία (:)**, τὴν **παρένθεση (())**, τ' **ἀποσιωπητικὰ (...)**, τὴν **παύλα (—)**, τὴ **διπλὴ παύλα (— —)**, τὰ **εἰσαγωγικὰ (« »)**.

1. **Τελεία (.)**. Τελεία σημειώνομε στὸ τέλος μιᾶς φράσης ποὺ ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μὲ τὴν τελεία δείχνομε ὅτι πρέπει νὰ σταματήσῃ λίγο ἡ φωνή: Ὁ ἥλιος βασίλευε. — Τὴν Κυριακὴ θὰ πῶμε ἐκδρομὴ στὴ θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τελεία ἀρχίζομε μὲ κεφαλαῖο.

2. **Ἐπάνω τελεία (ˆ)**. Ἐπάνω τελεία σημειώνομε ὅταν θέλωμε νὰ δείξωμε μικρότερο σταμάτημα παρὰ μὲ τὴν τελεία καὶ μεγαλύτερο παρὰ μὲ τὸ κόμμα: Αὐτὸς δὲν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος τοῦ βουνοῦ, στοιχειό.

3. **Κόμμα (,)**. Εἶναι τὸ πιὸ συχνὸ σημεῖο τῆς στίξεως. Τὸ σημειώνομε γιὰ νὰ δείξωμε πολὺ μικρὸ σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Με τὸ κόμμα χωρίζομε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο μέρος τοῦ λόγου:
*Μᾶς πρόσφερε ψωμί, σόκα, πορτοκάλια, κρασί. Χτές, προχτές, ἀντι-
προχτές, ἔβρεχε ἀκατάπαυτα.*

β) τὴν κλητικὴ: "Ἀνοιξε, μάνα μου γλυκιὰ, τὴν ἀφθαρτὴ ἀγ-
καλιὰ σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες: *Βγήκαμε ἀπὸ τὸ σχο-
λεῖο, πήραμε τὸ δρόμο καὶ σὲ λίγο φτάσαμε στὴν πλατεία.*

δ) Τὶς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπὸ τὶς κύριες:
*Δὲν πρέπει νὰ ξεκινήσωμε, γιατί ὁ καιρὸς ἄρχισε νὰ χαλᾷ. "Ἄν θέλῃς,
ἔλα. "Ὅταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιὰ ὅλα ὁ θεὸς μας. Σὰν τὸν
φοβᾶσαι τὸν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τὸ μονοπάτι.*

4. **Ἑρωτηματικὸ (;).** Τὸ ἐρωτηματικὸ τὸ σημειώνομε στὸ τέλος
μῆς ἐρωτηματικῆς φράσης: *Τί γίνεσαι; Ποῦ πῆγες; Γιατί δὲ μὲ πε-
ρίμενες;*

5. **Θαυμαστικὸ (!).** Σημειώνεται ὕστερ' ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα καὶ
ὕστερ' ἀπὸ κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρὰ, ἐλπίδα, πόνο,
φόβο, προσταγὴ κτλ. *Τί λαμπρὸς ἄνθρωπος! Ζήτω! Μακάρι! "Ἀχ!
"Ὅχι! "Ὅχι! Ντροπή! "Ἄλτ! Στάσου!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ ἐρωτηματικὸ ἢ θαυμαστικὸ ἀρχίζομε μὲ
κεφαλαῖο: *Ποῦ πῆγες; Τί εἶδες στὰ ταξίδια σου;—Τί ὁμορφὴ ἱστο-
ρία! Μὲ πόση εὐχαρίστηση τὴν ἀκούει κανεὶς!*

Συνεχίζομε μὲ μικρὸ γράμμα, ὅταν ἡ φράση συνεχίζεται: *«Ποῦ
εἶσαι;» ρώτησε ἄξαφνα.—Ζήτω! φώναξαν ὅλα τὰ παιδιά.*

*6. **Διπλὴ τελεία (:).** Τὴ σημειώνομε: α) ἔμπρὸς ἀπὸ τὰ λόγια
πού ἀναφέρονται κατὰ λέξη: *Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».*

β) ὅταν κάνομε ἀπαρίθμηση ἢ δίνομε μιὰ ἐξήγηση ἢ τὸ ἀποτέ-
λεσμα:

*Τὰ μεγαλύτερα ἐλληνικὰ νησιά εἶναι: ἡ Κύπρος, ἡ Κρήτη, ἡ
Εὐβοία.—Κάθισε στὸ τραπέζι ὅλη ἡ οἰκογένεια: ὁ παππούς, ὁ πατέ-
ρας, ἡ μητέρα, τ' ἀδέρφια μου.—Δὲν ἐδούλεψε ποτέ του. Καὶ τὸ ἀπο-
τέλεσμα: δὲν ἔκαμε καμιά προκοπή.*

*7. **Παρένθεση (( ).** Μέσα στὴν παρένθεση κλείνομε μιὰ λέξη
ἢ μιὰ φράση πού ἐξηγεῖ ἢ συμπληρῶνει τὰ λεγόμενα:

Ἡ βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τὸ θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικὰ στὴν

ξέρα.—Στους βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν η Μακεδονία, η Ήπειρος και πολλά νησιά.

*8. **Ἀποσιωπητικά (...)**. Μὲ τ' ἀποσιωπητικά δείχνουμε πὼς ἡ φράση ἔμεινε ἀτελειώτη, γιατί δὲ θέλομε νὰ τὴν ἀποτελειώσωμε ἢ γιατί εἴμαστε συγκινημένοι :

Θέλω νὰ σοῦ ζητήσω νὰ... μὰ καλύτερα ἄλλη φορὰ, ὅταν ξανασυνατηθοῦμε.—Πρόσεξε, μὴν τὸ ξανακάμης αὐτό, γιατί...—Τί θαυμάσιες μέρες!...

*9. **Παύλα (—)**. Σημειώνουμε τὴν παύλα στὸ διάλογο γιὰ νὰ δείξωμε ὅτι ἀλλάζει τὸ πρόσωπο ποῦ μιλεῖ: Πότε θὰ ῥθῆς; — Αὔριο. — Θὰ σὲ περιμένω.

*10. **Διπλὴ παύλα (— —)**. Κάποτε μεταχειριζόμαστε δύο παύλες γιὰ νὰ κλείσωμε μέσα τους μιὰ φράση ἢ μέρος τῆς. Ἡ διπλὴ παύλα μοιάζει μὲ τὴν παρένθεση: Ὁ πατέρας μου — μύρο τὸ κύμα ποῦ τὸν ἐτόλιξε — δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μὲ κάνῃ ναυτικό.

*11. **Εἰσαγωγικά (« »)**. Μέσα σὲ εἰσαγωγικά κλείνομε τὰ λόγια ἐνὸς ἄλλου ἢ μιὰ λέξη του, ὅταν τὰ ἀναφέρωμε ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶπε. Πρὶν ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλὴ τελεία: Τὰ ἐγγόνια ἔλεγαν στὸν παππού: «Πές μας, πάππού, πάλι τὸ παραμῦθι τῆς Γοργόνας». — Ὅποιος ἄκουε τ' ὄνομά σου φώναζε: «παρών».

* Συντομογραφίες

46. Μερικὲς συχνὲς λέξεις γράφονται γιὰ συντομία κομμένες. Οἱ γραφὲς αὐτὲς λέγονται **συντομογραφίες**. Οἱ πιὸ συνηθισμένες εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

ἄγ.	ἅγιος	Κ.Δ.	Καινὴ (Νέα) Διαθήκη
Ἄγ. Γρ.	Ἁγία Γραφή	κ.κ.	κύριοι, κυρίες (ὄχι κύριοι κύριοι)
ἀρ.	ἀριθμὸς	Κος, Κα	Κύριος, Κυρία
γραμ.	γραμμάρια	κτλ.	καὶ τὰ λοιπὰ
Δδα	δεσποινίδα	κυβ.	κυβικά
δηλ.	δηλαδή	λ.χ.	λόγου χάρη
δραχ.	δραχμὲς	μ.	μέτρα
κ.	κύριος, κυρία	Μ. (Μεγ.)	Μεγάλος
κ.ἄ.	καὶ ἄλλα		

<i>M.</i>	Ἀσία	Μικρασία	χλμ.	χιλιόμετρα
<i>μίλ.</i>		μίλια	<i>Γιὰ μερικές πόλεις</i>	
<i>μ.μ.</i>		μετὰ τὸ μεσημέρι	<i>Θεσ/νίκη, Θ/νίκη</i>	Θεσσαλονίκη
<i>μ.Χ.</i>		μετὰ Χριστὸ	<i>Κων/πολη</i>	Κωνσταντινούπολη, Πόλη
<i>Π.Δ.</i>		Παλαιὰ Διαθήκη	<i>Γιὰ τοὺς ἀνέμους</i>	
<i>πῆχ.</i>		πῆχες	<i>A</i>	ἀνατολικὸς
<i>π.μ.</i>		πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι	<i>B</i>	βόρειος
<i>π.μ.</i>		τοῦ μήνα ποὺ πέρασε	<i>Δ</i>	δυτικὸς
<i>π.χ.</i>		παραδείγματος χάρη	<i>N</i>	νότιος
<i>π.Χ.</i>		πρὸ Χριστοῦ	<i>ΒΑ</i>	βορειοανατολικὸς
<i>σ.</i>		σελίδα	<i>ΒΔ</i>	βορειοδυτικὸς
<i>σημ.</i>		σημείωση	<i>ΝΑ</i>	νοτιοανατολικὸς
<i>τετρ.</i>		τετραγωνικὸς	<i>ΝΔ</i>	νοτιοδυτικὸς
<i>τόν.</i>		τόνοι	<i>Γιὰ τοὺς μῆνες</i>	
<i>τ.μ.</i>		τετραγωνικὰ μέτρα	<i>Ἰαν., Φεβρ., Μάρτ., Ἰούν.,</i>	
<i>τρ. μ.</i>		τοῦ μήνα ποὺ τρέχει	<i>Ἰούλ., Αὔγ., Σεπτ., Ὀκτ., Νοέμβρ.,</i>	
<i>ΥΓ.</i>		ὑστερόγραφο	<i>Δεκ.</i>	
<i>χγρ.</i>		χιλιόγραμμα		
<i>χιλ.</i>		χιλιάδες		

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

*ΠΑΘΗ ΦΘΟΓΓΩΝ

47. Λέμε ἢ γράφομε: *Δύο*, ἀλλὰ καὶ *δυό*. Δὲ *χρεωστῶ*, ἀλλὰ καὶ *δὲ χρωστῶ*. "Υστερα ἀπὸ τὸ μάθημα καὶ ὕστερ' ἀπ' τὸ μάθημα. Ποῦ εἶναι ὁ *Γιῶργος*; ἀλλὰ καὶ ποῦ ἔναι ὁ *Γιῶργος*; "Ὅλο *ἐκλαιε*, ἀλλὰ καὶ ὄλο *ἐκλαιε*. *Λέγω*, ἀλλὰ καὶ *λέω*.

"Ὅπως βλέπομε, μερικές λέξεις δὲ λέγονται πάντοτε στὸ συνηθισμένο τους τύπο· κάποιου φθόγγου τους χάνονται ἢ ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα **πάθη**.

Βλέπομε ἀκόμη ὅτι γίνονται ἀλλαγές, ὅταν παρουσιάζονται κοντὰ κοντὰ δυὸ φωνήεντα ποὺ ἀνήκουν σὲ δυὸ γειτονικές συλλαβές, μέσα στὴν ἴδια λέξη ἢ πιὸ συχνὰ ἀνάμεσα σὲ δυὸ λέξεις (*δύο* — *δυό*, ὕστερα ἀπὸ — ὕστερ' ἀπὸ). Αὐτὴ ἡ συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγε-

ται **χασμωδία**. Πολλά από τὰ πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιά ν' ἀποφύγωμε τή χασμωδία.

Θά ἐξετάσωμε τὰ κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

*Α.— Συνεκφώνηση

48. Λέμε *κάηκα* σέ τρεῖς συλλαβές, ἀλλά καί *κάηκα* σέ δυό συλλαβές, *κακοαναθρεμμένος* καί *κακοαναθρεμμένος*. Δηλαδή τὸ *αη* καί τὸ *σα* τὰ προφέρομε καί σέ μιὰ συλλαβή.

“Όταν προφέρωμε δυό γειτονικά φωνήεντα σέ μιὰ συλλαβή, σὰ δίφθογγο, ἔχομε **συνεκφώνηση**.

“Όμοια στίς λέξεις *πλάι*, *πλαιῖνος*, *πηδάει*, *ολόισος*, *ράισα*, *ἐλεεινός*, *βοητὸ* τὰ γειτονικά φωνήεντα τὰ προφέρομε σέ δυό συλλαβές, ἤ, γιά ν' ἀποφύγωμε τή χασμωδία, τὰ προφέρομε σέ μία, τὰ συνεκφωνοῦμε.

Ἡ συνεκφώνηση εἶναι πολὺ συχνή ὅταν προφέρωμε μαζὶ δυό λέξεις: *ἔλα νὰ ἰδῆς*.

B.— Συνίζηση

49. Ἡ λέξη *βοήθεια* λέγεται καί *βοήθεια* σέ τρεῖς συλλαβές, τὸ *δύο* λέγεται καί *δύο* σέ μιὰ συλλαβή.

Σέ πολλὲς λέξεις ὅταν ἀκολουθῆ φωνῆεν ὕστερ' ἀπὸ τὸ *ι* (*η*, *υ*, *ει*, *οι*) ἢ τὸ *ε* (*αι*), προφέρονται τὰ δυό φωνήεντα μαζὶ σέ μιὰ συλλαβή. Στίς λέξεις αὐτὲς λέμε πὼς ἔγινε **συνίζηση**.

Λέμε *συνήθως* *ἀδιάβροχο*, *βασιλείο*, *τελειώνω*, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ποῦμε καί *ἀδιάβροχο*, *βασιλείο*, *τελειώνω*.

Συνίζηση ἔπαθε καί ὁ φθόγγος *ε* (*αι*) μὲ τὸ ἀκόλουθο φωνῆεν καί γράφεται *ι*: *γενεὰ* — *γενιά*, *ἐννεὰ* — *ἐννιά*, *Παλαιὰ Διαθήκη* — *παλιὰ πόλη*.

Πολλὲς λέξεις λέγονται μόνο μὲ συνίζηση: *ἀδειάζω*, *ἄδειος*, *ἥλιος*, *κάποιος*, *ὄποιος*, *ποιός*, *τέτοιος* κτλ.

* Συναίρεση

ἀκούουν — *ἀκοῦν*, *δεκαῆξι* — *δεκάξι*

50. Στίς λέξεις αὐτὲς τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα *ουου*, *αε*, *ένω-*

θηκαν σὲ ἕνα. Ἡ ἔνωση δυὸ γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στὴν ἴδια λέξη σ' ἕνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

Ἐπὶ τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι **ὅμοια**, συναιροῦνται σ' ἕνα ὅμοιο φωνῆεν: ἀκούουν — ἀκοῦν, λέ(γ)ετε — λέτε. Ἐπὶ τὰ γειτονικά φωνήεντα εἶναι διαφορετικά, ἀπομένει τὸ πιὸ δυνατό. Πιὸ δυνατό εἶναι τὸ α, καὶ ἀκολουθοῦν μὲ τὴ σειρά τῶ (ο) — (ου) — (ε) — (ι): δὲν καλοακούω — δὲν καλακούω, ἀκούεις — ἀκοῦς, ἀκούετε — ἀκοῦτε.

Ἐπὶ τὸ δεκάξι γίνεται δεκάξι, τὸ Νικόλαος — Νικόλας, παραήπιες — παραπίες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρώ(γ)ετε — τρώτε, ὀγδοήμητα — ὀγδόνητα.

Ἐκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ   τὰ ἄλλα — τ' ἄλλα
θὰ ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε   ἀπὸ ὅλους — ἀπ' ὅλους

51. Τὰ ἄρθρα τοῦ, τά, τὸ θά, ἡ πρόθεση ἀπὸ ἔχασαν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἐμπρὸς σὲ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν.

Ἐπὶ μιὰ λέξη τελειώνῃ σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, συχνὰ χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆεν τῆς προηγούμενης.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἐκθλιψη σημειώνομε τὸν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ ὅμοια φωνήεντα:

α) Τ' ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὠραῖο παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τὰ μόρια θά, νά: θ' ἀνεβῆτε, ν' ἀρχίσετε.

γ) Οἱ προκλιτικὲς ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά: μὲ ἔδειξε — μ' ἔδειξε, τὸ ὄνειρεύτηκες — τ' ὄνειρεύτηκες, τὰ ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπὸ, μέ, σέ, γιά: ἀπ' ὅλους, μ' ἐμένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλου.

Κάποτε παθαίνουν ἐκθλιψη ἐμπρὸς σὲ διαφορετικὸ φωνῆεν οἱ προθέσεις σέ, ἀπὸ, παρὰ: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὄλο πού.

Ἐπὶ τὸ σύνδεσμος καὶ μπορεῖ νὰ γραφτῇ ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καὶ (χωρὶς ἀπόστροφο): καὶ ἄλλος, καὶ ὅμως, καὶ ἔπειτα, καὶ ὕστερα.

Τὸ ἐπίρρημα μέσα χάνει τὸ τελικὸ α καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ σύμφωνο. Τότε γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο μὲ τελικὸ σ: μέσ στὴ θάλασσα.

* Ἀφαίρεση

ποῦ εἶναι — ποῦ ἔναι   ἐσὺ εἶσαι — ἐσὺ ἔσαι
μοῦ ἔφερε — μου ἔφερε   θά ἔχη — θά ἔχη

52. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ ἡ δεύτερη λέξη ἔχασε τὸ ἀρχικό φωνῆεν ἢ τὸ δίψηφο.

Ὅταν μιὰ λέξη τελειώνη σὲ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν, χάνεται κάποτε τὸ ἀρχικό φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξης. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀφαίρεση**. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος ποῦ χάνεται σημειώνεται ἀπόστροφος (´).

Ἀφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μὲ τονισμένο συνήθως τὸ ἀρχικό φωνῆεν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι προσωπικὴ ἀντωνυμία, τὸ ἐρωτηματικὸ ποῦ, τὸ ἀναφορικὸ ποῦ καὶ τὰ μόρια θά, νά: *μοῦ ἔπε, τὰ ἔφερε, ποῦ ἔκοψε, θά ἔμαστε, νὰ ἔρθῃ.*

Κράση

μοῦ ἔδωσε — μὴδωσε   ποῦ ἔχει — πόχει

53. Καμιά φορὰ τὸ τελικὸ φωνῆεν *ου* μιᾶς λέξης ἐνώνεται μὲ τὸ ἀρχικὸ ε τῆς ἀκόλουθης καὶ δίνουν ἓνα φωνῆεν διαφορετικὸ, τὸ ο.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **κράση**.

Ἡ κράση παρουσιάζεται στὴν ποιητικὴ γλώσσα:

Ὅταν ἐρχόμενα σιγά, δειλό, παραδαῦμένο
καὶ σόγλιφα καὶ σόπλενα τὰ πόδια δογλωμένο... (Βαλαωρίτης)

* Ἀρχικά φωνήεντα

ἑβδομάδα — βδομάδα   Ταιγγάνος — Ἀτοιγγάνος   ἔξαφνα — ἄξαφνα

54. Πολλὲς λέξεις παρουσιάζουν στὴν ἀρχὴ τους ἀλλαγές: α) χάνουν τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν, β) παίρνουν ἓνα φωνῆεν στὴν ἀρχὴ καὶ γ) τρέπεται τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν σὲ ἄλλο:

α. **Ἀποβολή**. Μερικὲς λέξεις λέγονται καὶ μὲ τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν καὶ χωρὶς αὐτό. Οἱ λέξεις ποῦ χάνουν τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν ἔπαθαν **ἀποβολή**. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀγέλαδα, ἀμύδαλο, ἑβδομάδα, ἐγγίζω, ἐμπρός, ἐξάδευφος, ἐξομολογῶ, ἐρωτῶ, εἰλωγῶ, ἡγοίμενος, ἡμέρα, ἡγεία, ἕπερήφανος κτλ. ποῦ λέγονται καὶ *γελάδα, βδομάδα, γγίζω, ρωτῶ, βλωγῶ, μέρα, γειά, περηφάνος* κτλ.

β. **Πρόταξη**. Μερικὲς λέξεις παίρνουν στὴν ἀρχὴ ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ α. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **πρόταξη** καὶ τὸ πρόσθετο φωνῆεν **προταχτικό**: *βδέλλα—ἀβδέλλα, σκιά—ἴσκιος.*

γ. **Ἀλλαγή**. Μερικὲς λέξεις ἀλλάζουν τὸ ἀρχικὸ τους φωνῆεν σ' ἓνα ἄλλο. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀλλαγή**.

Τέτοιες λέξεις που παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι: *ἔμορφος—ὄμορφος, ἔξαφνα—ἄξαφνα.*

Μερικὲς λέξεις παρουσιάζουν καὶ τρεῖς τύπους: *ἐξάδερφος—ἀξάδερφος—ξάδερφος, ἐλάφι—ἀλάφι, ἀλαφιάζομαι—λάφι.*

* Συγκοπή καὶ ἀποκοπή

κορυφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέρετε—φέρτε, κόψετε—κόψτε.

55. Σὲ μερικὲς λέξεις, ὅπως βλέπομε σὰ παραδείγματα αὐτά, χάνεται ἓνα φωνῆεν ἀνάμεσα σὲ δυὸ σύμφωνα. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **συγκοπή**.

*φέρε το — φέρ' το, κόψε το — κόψ' το,
ἀπὸ τὸ σπῖτι — ἀπ' τὸ σπῖτι, μέσα στὴ θάλασσα — μὲς στὴ θάλασσα.*

56. Ἄλλοτε πάλι χάνεται, ὅπως βλέπομε, τὸ τελικὸ φωνῆεν μιᾶς λέξης ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **ἀποκοπή**. Στὴ θέση τοῦ φωνήεντος ποὺ ἀποκόπηκε σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Μόνον τὸ ἐπίρρημα μέσα γράφεται χωρὶς ἀπόστροφο καὶ μὲ τελικὸς: *μὲς στὴ θάλασσα.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Σημειώνεται ἀπόστροφος στὴν ἐκθλιψη, στὴν ἀφαιρέση καὶ στὴν ἀποκοπή: *θ' ἀκούσετε — μοῦ φερε — ἀπ' τὸ σπῖτι.*

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

57. Ἀποβολὴ καὶ ἀνάπτυξη τοῦ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα.

Σὲ μερικὲς λέξεις χάνεται τὸ γ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα. Ἔτσι οἱ λέξεις παρουσιάζονται μὲ δυὸ τύπους: *πλάγι — πλάι, πλαγιῶς — πλαϊνός, ραγίζω — ραῖζω, φαγι — φαῖ, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω.*

Σὲ μερικὲς πάλι λέξεις ἀναπτύσσεται ἓνα γ εὐφωνικὸν ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα, προπάντων ὅταν αὐτὰ ἔχουν τὴν ἴδια προφορά: *ἔκαιε—ἔκαιγε, ἔκλαιε—ἔκλαιγε, καίεται—καίγεται (ἀέρας)—ἀγερικόν.*

Τὸ τελικὸ ν

<i>τὸν ἄνθρωπο</i>	—	<i>τὸ θρόνον</i>
<i>τὸν καιρὸν</i>	—	<i>τὸ δάσκαλον</i>
<i>τὴν πόλιν</i>	—	<i>τὴν χώραν</i>
<i>δὲν ἔχω</i>	—	<i>δὲ φοβοῦμαι</i>
<i>μὴν τρώω</i>	—	<i>μὴν βιάζεσαι</i>
<i>σὰν κεραυνὸς</i>	—	<i>σὰν σίφωνα</i>

58. Σε μερικές λέξεις, όπως βλέπομε στά παραδείγματα, άλλοτε φυλάγεται τὸ τελικὸ τους ν καὶ άλλοτε χάνεται. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι τὸ ἄρθρο τόν, τήν, τὸ ἀριθμητικὸ καὶ ἀόριστο ἄρθρο ἕναν, ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τήν καὶ τὰ ἄκλιτα δέν, μὴν, σάν.

1. **Φυλάγουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζη ἀπὸ φωνῆν ἢ ἀπὸ σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ): τὸν ἄερα, μὴν ἀκούτε, δέν εἶδα, σάν ὄλους τοὺς ἀνθρώπους — τήν ντροπή, ἕναν καιρῶ, δέν μπορῶ, μὴν περάσης, τήν πρόφτασα, εἶδα ἕναν ξένο, τὸν τόπο, σάν πολὺ εἶναι.

2. **Χάνουν τὸ τελικὸ ν**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζη ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ): τὸ γέρο, τὴ βρῦση, δὲ γράφω, μὴ δέχεσαι, τὴ χαρά, τὸ φόβο, τὴ φοβήθηκα, σὰ θάλασσα, ἕνα λαό, τὴ μητέρα, τὴ νίκη, μὴ ρωτᾶς, μὴ σταματᾶς, τὴ ζωγραφίζει.

59. Τὸ τελικὸ ν φυλάγεται πάντοτε στὸ ἄρθρο τῶν καὶ στὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου τόν: τῶν φίλων μου, τῶν συμμαθητῶν μου, τὸν βλέπω, τὸν φροντίζω.

*Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχή, χτές, πρωί, στρατιώτης,
ἄβραστος, ἄχτιστος, ἐρχομαι, ἄστρο

60. Στὶς λέξεις αὐτὲς ἔχομε δυὸ ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, στὴν ἀρχὴ καὶ μέσα στὶς λέξεις: βρ, χτ, πρ, στρ, ρχ. Τὸ συνδυασμὸ ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τὸν ὀνομάζομε **συμφωνικὸ σύμπλεγμα**.

Συχνὰ στὶς ἴδιες λέξεις ἢ στὶς συγγενικὲς τοὺς τὰ συμφωνικὰ συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορὰ. Ἔτσι λέμε:

φτερό, φτερούγα (μὲ φτ)	καὶ	περίπτερο, πτέρυγα (κτιρίου) (μὲ πτ)
λεπτά (μὲ φτ)	καὶ	λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μὲ πτ)
σκολεῖο, σκόλη, ξεσκολί-	καὶ	σχολεῖο, σχολή (μὲ σχ)
ζω (μὲ σκ)		
πράμα, πραιμία (μὲ μ)	καὶ	πράγμα, πραγματικὸς (μὲ γμ)
συχαρίκια (μὲ χ)	καὶ	συγχαρητήρια (μὲ γχ)
νύφη, νυφιάτικος (μὲ φ)	καὶ	νύμφη (θεά), νυμφίος (μὲ μφ)

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

61. Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς

Α. Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τῆς λέξεις τῆς γλώσσας μας εἶναι **ἀρχαῖες**. Βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ὡς σήμερα χωρὶς διακοπὴ καὶ ἢ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες ὅπως ἦταν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ἢ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις ποὺ δὲν ἄλλαξαν εἶναι: θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἐγώ, ἐκεῖνος, ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπὸ, πρὸς, χωρὶς, καί, οὔτε, ἀλλά, ἐπειδὴ κτλ. Λέξεις ποὺ ἄλλαξαν: ἄντρος (ἀνὴρ), δέντρο (δένδρον), μισός (ἡμισυς), παλιός (παλαιός), πόλη (πόλις), χέρι (χειρ) κτλ. Αὐτὲς εἶναι οἱ κληρονομημένες **λαϊκὲς λέξεις**.

Β. Ἄλλες λέξεις εἶναι **ξένες**. Μπῆκαν στὴ γλώσσα μας σὲ διάφορες ἐποχὲς ἀπὸ ἄλλες γλώσσες, καὶ ἀπὸ τότε ποὺ μπῆκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρὶς διακοπὴ ὡς σήμερα. Πολλὲς λέξεις ξένες μπαίνουν καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀμῆν, Πάσχα, κάρβονο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπίτι, ἀκουμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιαούρτι, τζάκι, καρπούζι, τενεκὲς — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμποῦνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τῆς ξένες λέξεις ἄλλαξαν μορφή καὶ προφορά, κλίνονται ὅπως οἱ ἄλλες ἐλληνικὲς λέξεις, κι ἔτσι δὲν ξεχωρίζουν ἀπ' αὐτές. Καὶ οἱ ξένες αὐτὲς λέξεις εἶναι **λαϊκὲς λέξεις**.

Γ. Στὴ γλώσσα μας ὑπάρχουν καὶ λέξεις, ποὺ εἶχαν χαθῆ ἀπὸ τὴν ὀμιλία γιὰ πολλοὺς αἰῶνες καὶ τῆς χρησιμοποίησαν πάλι οἱ λόγιοι τοῦ ἔθνους **τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες καὶ ἄλλες ποὺ τῆς ἐπλασαν ἀπὸ ἀρχαῖες λέξεις**. Τέτοιες λέξεις εἶναι: Ἀκαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάσταση, ξενοδοχεῖο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμο-

μηχανή, δημοσιογράφος, ηλεκτρισμός, προσγειώνομαι, προσωρινός, πυροσβέστης, τηλεγράφος, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ. Αυτές είναι οι **λόγιες λέξεις** τῆς γλώσσας μας.

Δ. Ἐκτός ἀπό τίς λαϊκές καί τίς λόγιες λέξεις ὑπάρχουν στή γλώσσα μας καί ἄλλες πολλές, νέες λέξεις. Αὐτές ἔγιναν προπάντων μέ τήν παραγωγή καί μέ τή σύνθεση. "Ὅλες οἱ λέξεις πού μεταχειριζόμαστε ἀποτελοῦν τό **λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς.**

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

62. Ἡ λέξη **παιδάκι** ἔγινε ἀπό τή λέξη **παιδί** μέ μιὰ κατάληξη. Τό ἴδιο καί τό ρῆμα **φανερώνω** ἔγινε ἀπό τό ἐπίθετο **φανερός** ἀφοῦ πῆρε μιὰ κατάληξη. "Ὅταν μιὰ λέξη βγαίνει ἀπό ἄλλη, ἔχομε **παραγωγή**.

Ἀπό τίς λέξεις **ἄγριος** καί **λουλουδί** ἔγινε τό **ἀγριολουλούδο**.

Ἀπό τίς λέξεις **ἀστραπή** καί **βροντή** ἔγινε ἡ λέξη **ἀστραπόβροντο**.

"Ὅταν μιὰ λέξη γίνεται ἀπό δυό ἄλλες λέξεις, ἔχομε **σύνθεση**.

Οἱ περισσότερες λέξεις βγήκαν ἀπό ἄλλες μέ **παραγωγή** ἢ μέ **σύνθεση**.

63. 1. Μιὰ λέξη πού δέ γίνεται ἀπό ἄλλη παρά σχηματίζεται ἀπό μιὰ **ρίζα** ἢ ἕνα ἀρχικό θέμα, ἀμα προσθέσωμε σ' αὐτό μιὰ κατάληξη, λέγεται **ριζική λέξη**. Ριζικές λέξεις εἶναι τό **γράφω, καλός, μικρός, γελῶ**.

2. Ἡ λέξη πού γίνεται ἀπό ἄλλη λέξη ἀμα προσθέσωμε μιὰ κατάληξη λέγεται **παράγωγη**: **κληρῶνω** εἶναι παράγωγο τοῦ **κλήρος**· **καλούτσικος** εἶναι παράγωγο τοῦ **καλός**.

β. Ἡ λέξη πού ἀπό αὐτή γεννήθηκε ἡ παράγωγη λέξη λέγεται **πρωτότυπη λέξη**. Γιά τή λέξη **κληρῶνω** λ.χ. εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη **κλήρος**. Γιά τό **καλούτσικος** εἶναι πρωτότυπη ἡ λέξη **καλός**.

4. Μιὰ κατάληξη πού μέ αὐτήν σχηματίζομε παράγωγες λέξεις λέγεται **παραγωγική κατάληξη**. Ἡ παραγωγική κατάληξη ἔχει μιὰ ἢ περισσότερες συλλαβές: **μηλο—μηλι—ιά, καρφί—καρφ—ώνω, ἀγόρι—ἀγορ—ίστικος**.

64. Μιὰ λέξη πού γίνεται ἀπό δυό ἄλλες λέξεις ἀμα ἐνώσωμε τά θέματά τους λέγεται **σύνθετη λέξη**. "Ἐτσι ἀπό τό **καλός** καί **τύχη**

έγινε ή λέξη *καλότυχος* από τὸ *Χριστός* καὶ τὸ *ψωμί* ἔγινε ή λέξη *χριστόψωμο*.

Οἱ λέξεις πού ἐνώνονται γιά νά δώσουν τή σύνθετη λέξη λέγονται **συνθετικά**: **πρῶτο συνθετικό** καὶ **δεύτερο συνθετικό**.

Στή σύνθετη λ.χ. λέξη *χριστόψωμο* ή λέξη *Χριστός* εἶναι τὸ πρῶτο συνθετικό καὶ ή λέξη *ψωμί* τὸ δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξη πού δὲν εἶναι σύνθετη εἶναι **ἀπλή**.

65. 1. Κατὰ τὴν παραγωγή παίρνομε τὸ θέμα ἀπλό καὶ σ' αὐτὸ προσθέτομε τὴν παραγωγικὴ κατάληξη: *ρίζ-α* — *ρίζ-ώτω*, *ἄγρι-ος* — *ἄγρι-άδα*, *βροχ-ή* — *βροχ-ερός*, *τραγουδ-ῶ* — *τραγουδ-ιστής*.

2. Κατὰ τὴ σύνθεση παίρνομε τὸ θέμα μαζί μ' ἓνα φωνῆεν, συνήθως τὸ *ο*: *καλ-ός* — *καλ-ο-πιάνω* — *καλ-ό-τυχος*, *ἀνοίγ-ω* — *ἀνοίγ-ο-κλείνω*.

Οἱ οἰκογένειες τῶν λέξεων

66. Ὅλες οἱ λέξεις πού βγῆκαν ἀπὸ τὴν ἴδια ἀπλή λέξη μὲ παραγωγή ἢ μὲ σύνθεση ἀποτελοῦν μιὰ **οἰκογένεια**. Οἱ λέξεις πού ἀνήκουν σὲ μιὰ οἰκογένεια λέγονται **συγγενικές**.

Μιὰ οἰκογένεια εἶναι οἱ λέξεις: *κλήρος*, *κλήρα* (= κληρονόμος), *κληρώνω*, *κληρωτός*, *ξανακληρώνω*, *ἀποκληρώνω*, *ἄκληρος*, *ἀκληρωτος*, *κληρονόμος*, *κληρονομῶ*, *κληρονομία*, *κληρονομικός*, *κληροδότημα*, *κληροῦχος*, *κληρικός* κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.— Παράγωγα ρήματα

67. Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἄλλα ρήματα, ἀπὸ ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἄκλιτα.

α) Ἐκ τῶν **ρήματα**: *κλαίω* (ἐκλαψα) — *κλαφονρίζω*, *μασῶ* — *μασουλίζω*, *φέγγω* — *φεγγίζω*, *ψάχνω* — *ψαχνελεύω*.

68. β) Ἐκ τῶν **ὀνόματα**: *γείτονας* — *γειτονεύω*, σημαίνει εἶμαι γείτονας, *κατσούφης* — *κατσουφιάζω*, γίνομαι κατσούφης, *θημωνιά* — *θημωνιάζω*, *κάνω* *θημωνιές*, *ἄλωνι* — *ἄλωνίζω*, *κάνω* *ἄλωνι*.

Τὰ ρήματα τὰ παράγωγα ἀπὸ ὀνόματα τελειώνουν σέ:

- **άζω**, - **ιάζω**: *δόξα* — *δοξάζω*, *κόπος* — *κοπιάζω*.

- **ίζω** : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.
- **εύω** : σημάδι — σημαδεύω, ὄνειρο — ὄνειρονομαί.
- **ώνω** : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.
- **αίνω** : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρός — φαρδαίνω.

69. γ) Ἐπίρρημα : Ρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίρρηματα ἢ ἐπιφωνήματα μὲ τὶς ἀκόλουθες καταλήξεις :

- **ζω, -ίζω** : ἀντίκρυ — ἀντικρίζω, παράμερα — παραμερίζω, συγχράζω, χωρίζω.

Ἔτσι καὶ ἀπὸ φράσεις : (λέω) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς ὄρισες ἔγιναν τὰ ρήματα : καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλωσορίζω. Ἐπί τὶς φωνές ζῶων (κάνω) γάβ, μιάου ἔγιναν ρήματα : γαβγίζω, μιαουρίζω κτλ.

- **εύω** : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντὰ — κοντεύω.

- **ώνω** : σιμὰ — σιμώνω, χαμηλὰ — χαμηλώνω.

B.— Παράγωγα οὐσιαστικά

70. α) Οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα. Τὰ οὐσιαστικά ἀπὸ ρήματα σημαίνουν :

A. Τὸ πρόσωπο πού ἐνεργεῖ. Καταλήξεις :

- **της, -στής** : ὕφαινω (ὑφανα) — ὑφαντής, λυτρώνω — λυτρωτής, φέλλω (ἔφαλα) — φάλτης, θερίζω — θεριστής, τραγῶδιστής· ράβω — ράφτης, παίχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις :

- **(ἀ)τορας** : εἰσπράτιτω — εἰσπράχτορας, συμβουλεύω — συμβουλάτορας.
- **έας, -ιάς** : γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς

B. Τὴν ἐνέργεια πού κάνει κανεὶς ἢ τὸ ἀποτέλεσμά της.

Καταλήξεις : -**μός** : λυτρώνω — λυτρωμός, χάνω — χαμός, ἔρχομαι — ἐρχομός, σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

- **ση (-ξη, -ψη)** : θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ — γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω — φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

- **σιμο (-ξιμο, -ψιμο)** : στρώνω — στρώσιμο, χάνω — χάσιμο, δέρνω — δάρσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

- **μα** : μηνῶ (μήνυσα) — μήνυμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-**ίδι**: στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω — τρεξίδι.

-**ητό**: βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωνίζω — ξεφωνητό.

-**ούρα**: κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

-**α**: ἀνασαινώ — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.

-**ι, -ιο, -ος**: ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολόμπι, βαφτίζω — βαφτίσια (τά): γελῶ — γέλιο, κοστίζω — κόστος.

-**ιά, -ία**: μιλῶ — μιλιά, ὀμιλῶ — ὀμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.

-**ειά, -εία**: δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρεία, λατρεύω — λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.

-**εια** (προπαροξύτονα): καλλιεργῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ — προσπάθεια, ὠφελῶ — ὠφέλεια.

Γ. Τὸ ὄργανο, τὸ μέσο ἢ τὸν τόπο μιᾶς ἐνέργειας

Καταλήξεις:

-**τήρας**: καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ — κινητήρας.

-**τήρι**: κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω — σκαλιστήρι, ψέλνω (ἔψαλα) — ψαλτήρι.

-**τήριο**: ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο, δικάζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπὸ οὐσιαστικά

71. Ὑποκοριστικά: παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρίτσα. Τὰ ὑποκοριστικά ἢ χαϊδευτικά παρασταίνουν μικρό, ἐκεῖνο ποῦ σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλὲς φορὲς μεταχειριζόμαστε ὑποκοριστικὸ ὄχι γιατί κάτι εἶναι πραγματικὰ μικρό, ἀλλὰ γιατί τὸ ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά: *μανούλα!* Ἔλα δῶ, γατούλα μου. Πιὲς νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ὑποκοριστικῶν εἶναι:

-**άκι**: ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.

-**άκης**: πατέρας — πατεράκης, Γιώργος — Γιωργάκης.

-**άκος**: δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.

-**ίτσα**: Ἑλένη — Ἐλενίτσα, κλωστήτσα, μηλίτσα.

-**ούδα, -ούδι**: κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελοῦδι.

-**ούλα**: βρῶση — βρῶσουλα, κορούλα, μητερούλα, Ἀγγελικοῦλα.

-ούλης: ἀδερφός — ἀδερφούλης, παππούλης.

-ούλι: δέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα: βοσκός — βοσκοπούλα. Τὰ παράγωγα μὲ τὴν κατάληξη αὐτὴ φανερώουν συνήθως τὸ γιὸ ἢ τὴν κόρη: ἀρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα, βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες εἶναι οἱ κατάληξεις:

-αράκι: μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ίκα: Λιλή — Λιλίκα, Φιφή — Φιφίκα.

-ουδάκι: λαγός — λαγουδάκι, χωριό — χωριουδάκι.

Μερικὰ ὑποκοριστικὰ παράγονται ἀπὸ ἄλλα ὑποκοριστικά: ἄγγελος — ἀγγελουδί — ἀγγελουδάκι, πέτρα — πετράδι — πετραδάκι.

3. Μερικὲς λέξεις δίνουν περισσότερα ὑποκοριστικὰ μὲ διαφορετικὴν κατάληξη κάθε φορά: β ἄ ρ κ α: βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκοῦλα, γ ἄ τ α: γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι, π ἑ τ ρ α: πετρίτσα — πετροῦλα — πετραδάκι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Ἡ κατάληξη τῶν ὑποκοριστικῶν σὲ -ίτσα γράφεται μὲ ι. Γράφεται μὲ ει τὸ θείτσα (θεία).

72. Μεγεθυντικά. Τὰ μεγαθυντικά ἢ μεγαλωτικά παρασταίνουν πῶς μεγάλο, ἐκείνου πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις: σκυλί — σκύλαρος, σπῖτι — σπιταρόνα, κουτάλι — κουτάλα. Οἱ κυριότερες κατάληξεις εἶναι:

-α: θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνη — κασόνα, κολοκύθι — κολοκύθα.

-άρα: θηλυκά: φέτα — φετάρρα, φωνή — (ἀγριο)φωνάρα.

-αρος: ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, πίδαρος, ποντίκαρος.

73. Τοπικά. Τὰ τοπικά οὐσιαστικά φανερώουν τόπο. Κατάληξεις:

-αριό: καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδάς — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυσταριό.

-άδικο, -ίδικο: γαλατὰς — γαλατάδικο, ἀβεστὰς — ἀβεσταδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παπουτσής — παπουτσίδικο, παλιατζής — παλιατζίδικο.

-ιο: ἐστιατορας — ἐστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.

-εῖο: Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ἰατρεῖο, κουρεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

74. Περιεχτικά. ἄχερώνας (ἀποθήκη γιὰ ἄχερο), ἐλαιώνας (πολλὰ λιόδεντρα στὸν ἴδιο τόπο).

Τὰ περιεχτικά σημαίνουν τὸ μέρος πού περιέχει πολλὰ ἀπὸ ὅσα φανερώνει ἢ πρωτότυπη λέξη ἢ πολλὰ ὅμοια πού βρίσκονται στὸ ἴδιο μέρος. Κατάληξεις:

-ιά, -ιάς: ἄμμος (ἀμμούδα) — ἀμμονδιά, πλατάνι — πλατανιά· πεῦκο — πευκιάς.

-ώνας, -ιώνας: ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἄχερώνας, ἐλιά (ἀρχαῖο ἐλαία) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας· καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστεριώνας.

Ἐκτὸς περιεχτικά γεννήθηκαν οἱ τοπωνυμίες: Πευκιάς (σὸ ἐυλόκαстро), Πλατανιά, ὄνομα χωριῶν σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας.

75. Ἐθνικά. Τὰ ἐθνικά ἢ πατριδωνυμικά σημαίνουν τὸν ἄνθρωπο ποῦ κατάγεται ἀπὸ ὀρισμένο τόπο ἢ ποῦ ἀνήκει σ' αὐτόν. Καταλήξεις:

-ίτης: Ἀνατολή — Ἀνατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα — Ἀραχοβίτης.

-αῖτης: Μοριός — Μοραῖτης, Χρυσό (κοντὰ τοὺς Δελφοὺς) — Χρυσαῖτης.

-ιάτης: Μάνη — Μανιάτης, Μόνος — Μονονιάτης, Σπάρτη — Σπαρτιάτης.

-ώτης, -ιώτης: Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ἡπειρώτης, Βολιώτης, Λαμιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σὲ -ισσα: Πολίτισσα, Μοραῖτισσα, Μανιάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.

-ανός, -ιανός: Ἀφρικὴ — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος — Παριανός, Ψαρὰ — Ψαριανός.

-άνος: Πρέβεζα — Πρεβεζάνος, Ἀμερικανός (ιδίως γιὰ τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀμερικῆς).

-ινός: Ἀλεξάνδρεια — Ἀλεξανδρινός, Ζάκυνθος — Ζακυνθιός, Λάρισα — Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἐθνικῶν σὲ -νός τελειώνουν σὲ -ή ὅταν εἶναι ὀξύτονα καὶ σὲ -α ὅταν εἶναι παροξύτονα: Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος — Πρεβεζάνα.

Τὰ θηλυκὰ τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός εἶναι Ἀμερικανίδα, Ἀφρικανίδα.

-ιός: Θεσσαλονίκη — Θεσσαλονικιός, Λήμνος — Λημνιός, Μυτιληνός. Λιγότερο συχρὲς εἶναι οἱ καταλήξεις:

-ιος: Αἴγυπτος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορινθιός.

-αῖος: Εὐρώπη — Εὐρωπαῖος, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.

Μερικὰ ἐθνικά σὲ -ιός σχηματίζονται καὶ σὲ -αῖος: Μυτιληνῶς — Μυτιληναῖος, Σμυρνῶς — Σμυρναῖος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν σε -ίος, -ιος, -αῖος σχηματίζονται σὲ -α: Θεσσαλονικιά, Αἰγύπτια, Κερκυραία.

-έξος: Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.

Τὰ θηλυκὰ τῶν ἔθνικῶν σὲ -ος τελειώνουν σὲ -ίδα: Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἑλβετίδα, Ἀγγλίδα.

Ἔσχατα τελειώνουν σὲ -δός καὶ τὸ Θεσσαλὸς ἔχουν τὸ θηλυκὸ σὲ -ή: Ἰνδή, Σουηδή, Φιλανδή, Θεσσαλή. Μερικὰ κάνουν σὲ -έζα: Δανέζα, Οὐγγαρέζα.

Ἀνώμαλα ἔθνη: Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἴος — Νιώτης, Νάξος — Αἰξιώτης, Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λονδίνο — Λονδρέζος.

76. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα. Καταλήξεις:

-άς: ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδάς, γαλατάς, σιδεράς.

-άρης: βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.

-ιάρης: κάρβουνο — καρβουνιάρης, σκουπιδιάρης.

-άριος: ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.

-τζής: κουλούρι — κουλουρτζής, παλιατζής.

77. Ἀντρωνυμικά. Στὴ λαϊκότερη γλῶσσα συνηθίζονται γιὰ γυναῖκες κύρια ὀνόματα ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ βαφτιστικὸ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἀντρωνυμικά**: Δημήτριανα εἶναι ἡ γυναῖκα τοῦ Δημήτρη. Καταλήξεις:

-αινα: Γιώργαινα, Κώσταινα, Τζαβέλαινα.

-ίνα: Θεοδωρίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

78. Ἄλλες καταλήξεις μὲ διάφορες σημασίες:

-ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά: ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά: καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, συννεφιά: βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά: ἄρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικαριά.

-ιστής: ἐγὼ — ἐγωιστής, ἄνθρωπος — ἀνθρωπιστής.

-ισμός: χριστιανὸς — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.

-ίας: ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτήμα — κτηματίας.

-λό(γ)ι (περιληπτικά): ἄρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.

-ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λεβέντης — λεβεντουριά.

79. γ) Οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἐπίθετα: σκληρὸς — σκληράδα, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σκληρὸς: νόστιμος — νοστιμάδα, τὸ νὰ εἶναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

-άδα: ἄγριος—ἀγριάδα, ἐξυπνάδα, πικράδα.

-ίλα: ἄσπρος—ἀσπρίλα, κοκκινίλα, μαυρίλα, σάπιος—σαπίλα.

-οσύνη: ἀγράμματος—ἀγραμματοσύνη, καλοσύνη.

-ότητα: ἄθως—ἀθωότητα, γενναῖος—γενναιότητα.

-ύτητα: βαρὺς—βαρύτητα, ταχὺς—ταχύτητα.

-α, -η: ἄρμυρος—ἀρμύρα, γλυκός—γλύκα, ξερὸς—ξέρα, πικρὸς—πίκρα, φοβερὸς—φοβέρα, ψυχρὸς—ψύχρα· ζεστὸς—ζεστή, στεγνός—στέγη.

Γ.— Παράγωγα ἐπίθετα

80. α) Ἐπίθετα ἀπὸ ρήματα. Λέγονται καὶ ρηματικά ἐπίθετα, ἰδίως ὅσα τελειώνουν σὲ -τός. Καταλήξεις:

-τικός: συμπαθῶ—συμπαθητικός, παραπονεμαί—παραπονετικός, δροσίζω—δροσιστικός, περνῶ—περαστικός. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἀναλύσωμε μὲ τὸ ἐκεῖνος πού καὶ τὸ ρῆμα: Ἐκεῖνος πού τὸν συμπαθεῖ κανεῖς, ἐκεῖνος πού δροσίζει, πού περνᾷ.

Σπανιότερες εἶναι οἱ καταλήξεις -ερός, -ικός, -τήριος: θλίβω—θλιβερός, λάμπω—λαμπερός, καρτερῶ—καρτετικός, πειθαρχῶ—πειθαρχικός, κινῶ—κινητήριος, σώζω—σωτήριος.

-τός: (ρηματικά ἐπίθετα): Πολλὰ ρήματα ἔχουν καὶ ἓνα ἐπίθετο σὲ -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.): ἀκούω—ἀκουστός, καμαρώνω—καμαρωτός, ποθῶ—ποθητός, βάζω—βαλτός, καπνίζω—καπνιστός, κλείνω—κλειστός, σβήνω—σβηστός, πετῶ—πεταχτός, σφίγγω—σφιχτός, σκύβω—σκυφτός.

Μερικά ἐπίθετα σὲ -τος σχηματίζονται συχνὰ καὶ σύνθετα: καλῶ—ἀ-κάλεστος, πατῶ—ἀ-πάτητος· λέγω(εἶπα)—ἀν-εἰπωτος, ὑποψιάζομαι—ἀγ-υποψίαστος· μιλῶ—γλυκο-μίλητος, βρίσκω—δυσκολό-βρετος, βγαίνω—πρωτό-βγαλτος.

-σιμος: ἔφαγα—φαγώσιμος, κατοικῶ—κατοικήσιμος (πού μπορεῖ νὰ κατοικηθῇ).

-τέος: Τὰ ἐπίθετα σὲ -τέος δὲ συνηθίζονται πολὺ. Φανεραῖναι ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ γίνη: ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ. Τέτοια εἶναι: μειωτέος (ἀπὸ τὸ μειώνω, κάνω κάτι μικρότερο), διααιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος (ἐκεῖνος πού πρέπει νὰ γίνη μικρότερος, νὰ διαιρεθῇ, νὰ πολλαπλασιασθῇ, νὰ προστεθῇ), πληρωτέος (πού πρέπει νὰ πληρωθῇ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ρηματικά επίθετα σὲ **(ἰσιμος)** γράφονται μὲ
ι στὴν προπαραλήγουσα: *ἠσιτισίμος, ὑπολογισίμος.*

Γράφονται μὲ **υ** τὸ ἀρτύσιμος καὶ μὲ **η** ὅσα παράγονται ἀπὸ ρή-
ματα τῆς δευτέρας συζυγίας: *κατοικῶ — κατοικήσιμος, συζητῶ — συ-
ζητήσιμος.*

81. β) Ἐπὶ οὐσιαστικά: *δροσιά—δροσάτος, πού ἔχει δροσιά·
χῶμα — χωματέσιος, πού εἶναι ἀπὸ χῶμα· πατέρας — πατριικός, πού
ἀνήκει στὸν πατέρα.*

Καταλήξεις:

-**άρης, -ιάρης:** *πείσμα—πεισματάρης, ζηλιάρης.*

-**άτος:** *ἀφρός—ἀφράτος, μυρωδάτος, σπαθάτος.*

-**ένιος:** *ἀσήμι—ἀσημένιος, κυπαρισσένιος, μαρμαρένιος, σανιδένιος.*

-**ινος:** *μαλλί—μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.*

-**ερός:** *βροχή—βροχερός, δροσερός, φαρμακερός, φλογερός.*

-**ής:** *βύσσινο—βυσσινής, θαλασσής, τριανταφυλλής.*

-**ωτός:** *ἀγκάθι—ἀγκαθωτός, μεταξωτός, φουντωτός.*

-**ακός, -ιακός, -ικός, -ικος:** *οἰκογένεια — οἰκογενειακός, ἡλια-
κός· σεληνιακός· ἀδερφικός, ἔθνος — ἐθνικός· γέρος — γέρικος, κλέ-
φτικος, ψεύτικος.*

Ἐπίθετα σὲ -ικός, -ικος ἀπὸ ἐθνικά ὀνόματα: *Γάλλος—γαλ-
λικός, Θεσσαλός—θεσσαλικός, Ρομηλιώτης—ρομηλιώτικος, Σουλιώτης
—σουλιώτικος.*

-**άτικος, -ιάτικος:** *Κυριακή — κυριακάτικος, ἀνοιξη — ἀνοιξιά-
τικος, χειμωνιάτικος.*

-**ίστικος:** *ἀγόρι—ἀγορίστικος, κοριτσίστικος, παιδιακίστικος.*

-**ίσιος:** *ἀρνί — ἀρνίσιος, βουνίσιος, παλικαρίσιος.*

-**ιος:** *αἰώνας—αἰώνιος, Μαραθῶνας—μαραθῶνιος (δρόμος), οὐρά-
νιος, τίμιος.*

-**εῖος:** *ἄντρας—ἀντρεῖος, γυναῖκα—γυναικεῖος (καὶ γυναικειος).*

-**εῖος:** Ἐπὶ κύρια ὀνόματα: *Ἀριστοτέλης — ἀριστοτέλειος, Κό-
κλωπας — κοκλώπειος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.*

Μερικὰ σὲ **-εῖος** ἀπὸ κύριο ὄνομα λέγονται σὲ οὐδέτερο γένος καὶ
σημαίνουν ἴδρυμα πού ἔγινε μὲ ἕξοδα ἐκείνου πού ἔχει τὸ κύριο ὄνομα:
*Ἀρσάκης — Ἀρσάκειο, Βαρβάκης — Βαρβάκειο, Ζάππας — Ζάππειο,
Μαρασλῆς — Μαράσλειο.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ **(ἰος)** πού παράγονται ἀπὸ ὀνόματα
προσώπων γράφονται μὲ **ει:** *ἀριστοτέλειος, Ἀβέρωφ—ἀβερώφειος, Εὐ-*

κλειδης—ευκλειδειος. Ἔτσι καὶ τὰ οὐδέτερα: Ζάππειο, Μαράσειο κτλ.

82. γ) Ἐπίθετα: ψηλός—ψηλούτσικος, κάπως ψηλός—μικρός—μικρούτσικος, κάπως μικρός. Τὰ ἐπίθετα πού παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα εἶναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάποιος ἔχει σὲ μικρότερο βαθμὸ ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ πρωτότυπο. Καταλήξεις:

-ούλης: ἄσπρος—ἀσπροούλης, κοντούλης, μικρούλης.

-ούτσικος: ζεστός—ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.

-ωπός: ἄγριος—ἀγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκεῖνον πού φαίνεται ὅ,τι φανερώνει τὸ πρωτότυπο.

-ιδερός: ἄσπρος—ἀσπριδερός, μαυριδερός.

-ουλός: βαθύς—βαθουλός, παχουλός, μακρουλός.

83. δ) Ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-ινός: κοντὰ—κοντινός, μακριὰ—μακρινός, ἀντίκρου—ἀντικρινός, σήμερα—σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι—περσινός, τωρινός, κατοπινός, παντοπινός.

-ιανός: παρακάτω—παρακατιανός, αὔριο—αὔριανός.

Δ.—Παράγωγα ἐπιρρήματα

84. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, μετοχές καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα. Καταλήξεις:

-οὔ: ἄλλος—ἄλλοῦ, αὐτός—αὐτοῦ.

-θε: ἐδῶ—ἐδῶθε, ἐκεῖ—ἐκεῖθε, παντοῦ—παντοῦθε.

-α: εὐχάριστος—εὐχάριστα, καλός—καλά, ὠραῖος—ὠραῖα, καλύτερος—καλύτερα, ὠραιότερος—ὠραιότερα, χαρούμενος—χαρούμενα.

-ως: ἄμεσος—ἀμέσως, εὐχάριστος—εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

85. Τὰ σύνθετα σχηματίζονται μὲ δύο τρόπους:

α) Μία λέξη παίρνει στήν ἀρχή της ἓνα ἀχώριστο μόριο: βραστός—ἄ-βραστός, πουλῶ—ξε-πουλῶ.

β) Δύο ἢ περισσότερες λέξεις ἐνώνονται σὲ μία: Σάββατο—Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

86. Υπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ή δυσύλλαβες που δὲ λέγονται ποτὲ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στὴ σύνθεση σὰν πρῶτα συνθετικά καὶ λέγονται **ἀχώριστα μόρια**.

Ἀχώριστα μόρια εἶναι τὸ στερητικὸ **ἀ-**, τὸ **ξε-** καὶ τὸ **ἀνα-**.

α- (σπανιότερα **ἀνα-** καὶ ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν **ἀν-**) στερητικὸ:
ἀ-δούλευτος, ἐκεῖνος πού δὲ δουλεύτηκε, ἄ-φοβος, ἐκεῖνος πού δὲ φοβάται,
ἀν-ήλιος, ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει ἥλιο. Ἄλλα παραδείγματα:

ἄ-κακος, ἀ-ξέχαστος, ἀ-χάριστος, (χάση) ἄ-χαρος.

ἀνα-βροχιά, ἀνα-δουλειά, ἀνα-μελιά.

ἀν-άλατος, ἀν-άξιος, ἀν-έλιπτος.

ξε-, (ἔμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν) **ξ-**. Σημαίνει:

1. ἔξω: ξεμυτίζω, ξεπορτίζω, ξέχειλος.
2. πολὺ: ξέμακρο, ξεμακραίνω, ξεκουφαίνω.
3. ἐντελῶς: ξεγυμνῶνω, ξεπαγιάζω, ξεπουλῶ, ξετίναγμα.
4. στέρηση: βάφω — ξεβάφω, γράφω — ξεγράφω, ξεδιψῶ, ξεκαρ-
φῶνω, ξεκουράζω.

ἀνα-. Εἶναι ἡ ἀρχαία πρόθεση **ἀνά**. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται μὲ τὸ στερητικὸ **ἀνα-** πού εἶδαμε. Σημαίνει:

1. ἀπάνω: ἀνασηκώνω, ἀναπηδῶ.
2. πίσω, πάλι: ἀναθυμοῦμαι, ἀνακαλῶ, ἀναχαράζω, ἀναγέννηση. =
3. διάφορα: ἀναβουίζω, ἀναδακρύζω, ἀναρωτιέμαι.

Σύνθεση μὲ ἀχώριστα μόρια λόγια

87. Πλὴν στὰ παραπάνω συνηθίζουμε στὴ γλῶσσα μας καὶ διάφορα ἀχώριστα μόρια λόγια. Αὐτὰ ἦταν ἀρχαῖες προθέσεις καὶ ἄλλες ἀκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στὴ σημερινὴ γλῶσσα μόνο σὰν πρῶτα συνθετικά.

Τὰ κυριότερα λόγια ἀχώριστα μόρια

Μόριο

ἀμφι-
ἀρχι-
δια-
διχο-
δυσ-
εἰσ-

Παραδείγματα

ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκοτος, ἀμφιβολία
ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεργάτης, ἀρχιστράτηγος, ἀρχιτρονιά
διαβαίνω, διάμετρος, διαγώνιος, διαδίνω, διακηρῖττω
διχόνοια, διχοτόμος
δυσσεύρετος, δυσάρεστος, δύστηνος, δυστυχία
εἰσάγω, εἰσαγωγή, εἰσόδος

ἐκ-, ἐξ-
ἐν- (ἐμ-)
ἐπί (ἐπ-, ἐφ-)

εὐ-
ἡμι-
ὁμο-
περι-

συν- (συγ-, συλ-,
συμ-, συρ-, συσ-
συ-, συνε-)

τηλε-
ὑπο- (ὑπ-, ὑφ-)

ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγριώνω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐνῆλικος, ἐνορία, ἐμπιστευόμεαι
ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἱπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἔφηβος,
ἔφιππος
εὐαγγέλιο, εὐάερος, εὐλογῶ, εὐτυχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαίριο
ὁμόγλωσσος, ὁμόφωνος, ὁμόθρησκος
περιγιάλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω—περι-
ζήτητος, περίφημος
σύνδεσμος, συννεφάδα, συνονόματος—συ(γ)γνώμη, συγ-
κρατῶ, συγχαίρω—συλλυποῦμαι—συμμαζεύω, συμπεθε-
ρος, συμφωνῶ—σύρριζα—σύσσωμος—συσταίνω, συ-
χωριανός—συνεβγάζω, συνεπαίρων
τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκοπιο, τηλέφωνο
ὑπόγειο, ὑποδιευθυντής, ὑπόστεγο—ὑπαξιωματικός,
ὑπαρχηγός—ὑφαίρεση, ὕφαλος.

Παρατήρηση :

1. Τὰ ἀχώριστα μόρια δια-, ἐπι-, ὑπο- χάνουν τὸ τελικὸ τοὺς φωνῆεν ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: δι-ορίζω, ἐπ-ἄγγελμα, ὑπ-αρχηγός.
2. Τὸ ἐπι- καὶ τὸ ὑπο- γίνονται ἐφ- καὶ ὑφ- ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἔχῃ δασεία: ἐπι-ἵππος—ἔφιππος, ὑπο-ἥλιος—ὑφήλιος.
3. Τὸ ἐκ- γίνεται ἐξ- ὅταν τὸ δεῦτερο συνθετικὸ ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνῆεν: ἐξά-τμιση.
4. Τὸ ἐν- καὶ τὸ συν- γίνονται ἐμ- καὶ συμ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ χειρικὰ καὶ τὸ μ: ἔμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τὸ συν- γίνεται συγ- ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ λαρυγγικὰ σύμφωνα: συγ-κρατῶ, συγ-γραφέας, συγ-χαίρω.
6. Τὸ συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- ὅταν ἀκολουθῇ λ, ρ, σ: συλ-λυποῦμαι, σύρ-ριζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικὲς φορὲς τὸ συν- χάνει τὸ ν ἢ γίνεται συνε-: σύ-θαμπα, συ-χωρια-νός, συνε-βγάζω, συνε-φέρω.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

88. Τὰ σύνθετα κατὰ τὴν σημασίαν ποὺ ἔχουν χωρίζονται σὲ παρα-
ταχτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.

A.— Παραταχτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα	—	γυναῖκες καὶ παιδιὰ
στενόμακρος	—	στενὸς καὶ μακρὸς
ἀναβροσβήνω	—	ἀνάβω καὶ σβήνω

89. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ὅ,τι καὶ τὰ δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μὲ τὸ σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται **παραταχτικά**.

1. Παραταχτικά σύνθετα **οὐσιαστικά**: ἀγγουροντομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραπόβροντο, γιδοπόροβατο, μαχαιροπίρονα, μερόνυχτο, χιονόβροχο κτλ

2. **Ἐπίθετα**: ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος· γλυκανάλατος, γλυκόξινος· κοντόχοντρος, ψηλόλιγνος· νοτιοανατολικός κτλ.

3. **Ρήματα**: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπαινοβγαίνω, πηγαινοέρχομαι, στριφογυρίζω, τρεμοσβήνω κτλ.

4. **Ἐπιρρήματα**: ζερβά-δεξιὰ — ζερβόδεξα, βόρεια-ἀνατολικὰ — βορειοανατολικὰ κτλ.

Β.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγριοπερίστερο — ἄγριο περιστέρι

συχρορωτῶ — ρωτῶ συχνά

ἀετοφωλιά — φωλιά ἀετοῦ

90. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ πρῶτο συνθετικὸ προσδιορίζει τὸ δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται **προσδιοριστικά**.

Τὸ πρῶτο συνθετικὸ μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικὸ, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μὲ πρῶτο συνθετικὸ: 1) Οὐσιαστικό: γιδόστρατα, ἡλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος νυχτοπούλι, σπιτονοικοκυρά. 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλοδο, ἀλαφρόπετρα, πικραμύγδαλο, πρωτοβρόχι, φτωχόσπιτο. 3) Ἐπίρρημα: ξαναθυμοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ. 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμένα, πρόσχαρος, κάτασπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

Γ.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος — ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καλὴ καρδιά

μεγαλόσωμος — ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μεγάλο σῶμα

91. Τὰ σύνθετα αὐτὰ σημαίνουν ἐκεῖνον ποὺ ἔχει κάτι σὰ δικό του, κτῆμα του, καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **κτητικά**.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γερακομύτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μαυρόφρονης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

Δ.— 'Αντικειμενικά σύνδετα

καντηλανάφτης — ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντήλες
μελισσοφάγος — (τὸ πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέρης — ἐκεῖνος πού χάνει τὴ μέρα του

92. Στὰ σύνθετα αὐτὰ τὸ ἓνα συνθετικὸ εἶναι ρῆμα (ἀνάβω, τρώγω, χάνω) καὶ τὸ ἄλλο (καντήλα, μέλισσα, μέρα) εἶναι οὐσιαστικὸ πού γίνεται ἀντικείμενο στὸ ρῆμα.

Τὰ σύνθετα πού τὸ ἓνα τους συνθετικὸ γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται **ἀντικειμενικά**.

Παραδείγματα: χαλασοχώρης (πού χαλνᾷ τὸ χωριό του μὲ τοὺς καβγάδες κτλ.), λαιμοδέτης, νεροχύτης, ψωμοζήτητης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος.

Μορφή τῶν συνδέτων

Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν

93. Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σύνθετο ἀναβοσβίνω ἐνώθηκαν τὸ θέμα τοῦ α' συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καὶ τὸ β' συνθετικὸ μὲ τὸ φωνῆεν ο: ἀναβ-ο-σβίνω.

1. Ὅταν τὸ α' συνθετικὸ εἶναι κλιτό, ἐνώνεται μὲ τὸ β' συνθετικὸ μ' ἓνα φωνῆεν. Τὸ φωνῆεν αὐτὸ εἶναι συνήθως τὸ ο καὶ λέγεται **συνθετικὸ φωνῆεν**:

γυναῖκες — παιδιά: γυναικ-**ό**-παιδα, νύχτα — πουλί: νυχτ-**ο**-πούλι, χάνω (ἔχασα) — μέρα: χασ-**ο**-μέρης, πικρὴ — δάφνη: πικρ-**ο**-δάφνη

2. Τὸ συνθετικὸ φωνῆεν τὸ παίρνουν καὶ πολλὰ ἐπιρρήματα:
συχνὰ — ρωτῶ: συχν-**ο**-ρωτῶ, κρυφὰ — μιλῶ: κρυφ-**ο**-μιλῶ.

3. Ὅταν τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τοῦ β' συνθετικοῦ εἶναι α ἢ ο, τὸ συνθετικὸ φωνῆεν συνήθως χάνεται: ἀρχοντας — ἄνθρωπος: ἀρχοντ-**άν**θρωπος, δεκαπέντε — Αἰγύσιος: δεκαπεντ-**αἰ**γύσιος, ὄλος — ὀρθός: ὀλ-**ὀ**ρθός, χρεός — ὀφειλέτης: χρε-**ο**-οφειλέτης. Ἄλλὰ: βορειοανατολικός, Ἑλληνοαμερικάνος, ἀλληλοαγαπιοῦνται.

* Τὸ πρῶτο συνθετικὸ

94. Εἶδαμε ὅτι κατὰ τὴ σύνθεση τὸ θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καὶ τὸ δεύτερο συνθετικὸ ἐνώνονται συνήθως μὲ τὸ συνθετικὸ φωνῆεν ο. Μερικὰ σύνθετα παρουσιάζουν διαφορὲς στὸ πρῶτο συνθετικὸ:

95. **A.** Πρῶτο συνθετικὸ ὄνομα :

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ριζος, βαθιο-ρίζωτος

βαρύς: βαρυ-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
 μακρός: Μακρυ-ράχη, Μακρυ-γιάννης, μακρο-λαίμη
 πλατύς: πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος
 πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμοῦμα

1. Τὰ ἐπίθετα σὲ -ὺς ὡς πρῶτα συνθετικά φυλάττουν συνήθως τὸ *υ* ἢ ἔχουν γιὰ συνθετικὸ τὸ **ιο, ο** (ι, ὅταν τὸ ο ἔχη πῆθει ἐκθλιψη: βαριαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ τελικὸ (ιο) τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μὲ *ι* ἐκτός στα σύνθετα ἀπὸ τὸ δάκρυ καὶ τὸ στάχυ: βαριόμοιρος — δακρυοπότιστος, σταχυολογία.

2. Μερικὰ ὀνόματα, ὅταν γίνωνται πρῶτα συνθετικά, παρουσιάζουν ἀνωμαλίες στὸ θέμα τους:

Ἡ λέξι	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γήπεδο
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γα(ο)-	γαιοκτήμονας, γαϊάνθρακες
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο-	χειρογράφο, χειροκροτῶ, χειροῦργος
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβδόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγα(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος

3. **Ἀριθμητικό.** Τ' ἀριθμητικά ὡς πρῶτα συνθετικά παίρνουν τοὺς ἀκόλουθους τύπους:

Τὸ	γίνεται	Παραδείγματα
ἓνα	μονο-	μονάκριβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	δίδραχμο, δικέφαλος, δίκωπος, δισύλλαβος
	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
τρία	τρι-	τριγλωσσος, τριγύρω, τρίγωνο, τριφύλλι
	τρισ-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισεύγονο
τέσσερα	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο

Τὰ ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἐνεήντα ἔχουν συνθετικὸ φωνῆν *α*: πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἐξάμηνο, ἐξατάξι — Ἑφτάνησα — (ὀ)χιαπῶδι, ὀχτάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — Δωδεκάνησα — εικοσαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ. Τὸ ἑκατὸ δίνει σύνθετο ἑκατόχρονο ἀλλὰ καὶ ἑκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύουμε τὸ ἀχώριστο μόριο *δυσ-* μὲ τὸ *δισ-*, πρῶτο συνθετικὸ τοῦ *δύο*: δυστυχία, δυσεὔρετος, ἀλλὰ δισέγγονος, δισεκατομμύριο.

96. Β. Πρώτο συνθετικό **έπιρρημα**. Τὰ ἐπιρρήματα σὲ -ω ποὺ γίνονται πρώτα συνθετικά φυλάγουν τὸ ω, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *χάμω*: *ἀπανωκαλύμανκο, πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγωνα, (ἐ)ξωκλήσι, ξόπετσα, πισωπατῶ, χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ*.

Τὸ δεύτερο συνθετικό

97. Τὸ δεύτερο συνθετικό μπορεί νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ἢ ἐπιρρημα:

98. Α. Οὐσιαστικό. "Όταν τὸ δεύτερο συνθετικό εἶναι οὐσιαστικό, τὸ σύνθετο μπορεί νὰ εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπιρρημα.

α) Τὸ σύνθετο εἶναι οὐσιαστικό: *ἀνεμό-μυλος, πρωτομάστορας, ἀρχοντο-χωριάτης, ἐξώ-πορτα, μοναχο-κόρη, τριαντά-φυλλο, συννεφό-καμα*. Τὸ β' συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

β) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο: *ἄ-καρπος, σκληρο-τράχηλος, ἀπό-μερος*. Τὸ δεύτερο συνθετικό δὲν ἄλλαξε.

Ἄλλὰ: *καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος, τύχη — καλότυχος, ἀλάτι — ἀνάλατος, κομμάτι — μονοκόμματος, λαιμός — μακρολαίμης, μάτι — ἀνοιχτομάτης*. Τὸ β' συνθετικό ἄλλαξε· πῆρε τὴν ἐπιθετικὴ κατάληξη -ος ἢ -ης.

γ) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐπιρρημα: *πισω-κάπουλα, πατῶ-κορφα, μεσο-πέλαγα, χερο-πόδαρα, κατα-κέφαλα, ὄλη-μερίς*.

Τὸ δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τὴν κατάληξη -α.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οἱ λέξεις *ὀδύνη* (= πόνος), *ὄλεθρος* (= καταστροφή), *ὀμαλός*, *ὄνομα* (*ὄνυμα*), *ὀροφή* καὶ *ὀρυχεῖο* γράφονται μὲ ω στὴν ἀρχὴ ἀντὶ μὲ ο, ὅταν γίνονται δεύτερα συνθετικά: *ἀνώδυνος, πανωλεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνυμος, συνώνυμος, διώροφος, πολυώροφος, μεταλλωρυχεῖο*.

99. Β. Ἐπίθετο. "Όταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ἐπίθετο, τότε καὶ τὸ σύνθετο εἶναι ἐπίθετο σὲ -ος, -η, -ο ἢ σπανιότερα σὲ -ιος, -ια, -ιο:

α) *ἀκριβός — μονάκριβος, κίτρινος — ὀλοκίτρινος*

β) *γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέριος — ὀλάκερος*

γ) *μακρὸς — στενόμακρος, παχὺς — ὀλόπαχος, σταχτής — μαυρόσταχος, δεξής — ζερβόδεξος*

δ) *τρύπιος — μισοτρύπιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπουράνιος*.

100. Γ. Ρῆμα. "Όταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ρῆμα, τὸ σύνθετο μπορεί

νά είναι πάλι ρῆμα, μπορεί όμως νά είναι και ουσιαστικό ἢ ἐπίρρημα.

α) Τὸ σύνθετο εἶναι ρ ῆ μ α : *τρεμοσβήνω, σημαιοστολίζω, ξενοδουλεύω*. Τὸ δεύτερο συνθετικό δὲν ἀλλάζει.

β) Τὸ σύνθετο εἶναι ο ὄ σ ι α σ τ ι κ ὄ : *παίζω — οργανοπαίχτης, χύνω — νεροχύτης, τρέχω — παπατρέχας, γράφω — φωτογράφος, μάχομαι — θαλασσομάχος*. Τὸ β' συνθετικό παίρνει τὶς καταλήξεις σὲ -(τ)ής, (σπανιότερα) -ας ἢ -ος.

γ) Τὸ σύνθετο εἶναι ἐ π ῖ ρ ρ η μ α : *μονορούφι*.

101. Δ. Μετοχή. Ὅταν ἡ μετοχή εἶναι δεύτερο συνθετικό, δὲν ἀλλάζει: *κοσμο-γυρισμένος, ἡλιο-καμένος, θεο-φοβούμενος*.

102. Ε. Ἐπίρρημα. Ὅταν τὸ β' συνθετικό εἶναι ἐπίρρημα, φυλάγει τὴν κατάληξή του ἢ παίρνει τὴν κατάληξη -α: *κατ-άντικρυ, πρό-περσι, προ-χτές, ὀλό-γυρα (γύρω)*.

* Τονισμός τῶν συνδέτων

103. Οἱ σύνθετες λέξεις ἢ φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ ποὺ τονίζεται τὸ δεύτερο συνθετικό ἢ τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα. Παραδείγματα:

Α. Φυλάγουν τὸν τόνο: *χωριάτης—ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας, κύρης — καρaboκύρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς, φωλιά — ἀιτοφωλιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα, ράχη — ἀετοράχη, τραγουδῶ — σιγοτραγουδῶ, γράφω — κάταγράφω, πηδῶ — πολυπηδῶ.*

Β. Ἄνεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: *βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβρόχι, πουλι — θαλασσοπούλι, κλαδί — παρακλάδι, μαλλί — μακρομάλλης.*

Γ. Ἄνεβάζουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα: *πάπια — ἀγριόπαπια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κονφόβραση, κλίση — ἔγκλιση, βράδυ — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος, ἀκριβός — μονάκριβος, ἀντικρὸν — κατάντικρυ.*

Παρασύνδετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικὸς

104. Οἱ λέξεις *καλωσόρισμα, σιδηροδρομικὸς* δὲν παράγονται ἀπὸ

λέξεις άπλές παρά άπό σύνθετες. Οί λέξεις πού παράγονται άπό σύνθετες λέξεις λέγονται **παρασύνθετες λέξεις** ή **παρασύνθετα**.

Άπό τó "Άγιος Τάφος, Μαύρη Θάλασσα, Αιγαίο πέλαγος, Στερεά Έλλάδα έγιναν τά σύνθετα Άγιοταφίτης, Μαυροθαλασσίτης, Αιγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καί αυτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί έγιναν άπό δύο λέξεις πού συνήθως λέγονται μαζί σά νά εΐναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

105. Τó σύνθετο *άστραπόβροντο* έγινε άπό τó θέμα τού πρώτου συνθετικού *άστραπ-*, πού ένάθηκε μέ τó β' συνθετικό μέ τó συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχομε **γνήσια σύνθεση**.

Τó σύνθετο *Χριστούγεννα* έγινε άπό τή γενική *Χριστού* καί τó γέννα χωρίς τó συνθετικό φωνήεν **ο**. Έδω έχομε **καταχρηστική σύνθεση**. Άλλα τέτοια σύνθετα: *Νέα—πόλη: Νεάπολη, Άδριανού—πόλη: Άδριανούπολη, Άλεξάνδρου—πόλη: Άλεξανδρούπολη, Κωσταντίνου—πόλη: Κωσταντινούπολη*.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

"Ένα όμορφο άρνι — Αυτό τó παιδί εΐναι άρνι

106. Στην πρώτη φράση έχομε τó ουσιαστικό *άρνι* μέ τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή έχομε **κυριολεξία**. Στη δεύτερη έχομε τή λέξη *άρνι* μέ άλλαγμένη σημασία, δηλαδή έχομε **μεταφορά**. Έδω ή λέξη *άρνι* κρατάει ένα μόνο χαρακτηριστικό: ότι εΐναι ήσυχο, άπονήρευτο.

Τó ίδιο καί όταν ποϋμε: *ό άνθρωπος αυτός εΐναι άλεπού*, δηλ. πονηρός. Κι έδω ή λέξη *άλεπού* κρατάει μόνο ένα χαρακτηριστικό: τήν πονηριά.

Μεταφορικά χρησιμοποιούμε ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα καί έπιρρήματα:

"Έχει κορμί λαμπάδα (ΐσιο) — Η καρδιά του εΐναι πέτρα — γλυκός

ἄνθρωπος — πικρὴ ζωὴ (βασανισμένη) — χύθηκε στὸν ἐχθρὸ (ὄρμησε ἀπάνω του) — μασᾶ τὰ λόγια του — ἀρρώστησε βαριὰ — μίλησε ξάστερα.

Μεταφορικά λέγονται καὶ φράσεις: ἔχασε τὰ νερά του, ρίχνει ἄγκυρα, τρώει σιδερα, τραβᾷ τὰ μαλλιά του, κοιμᾶται μὲ τις κότες, τοῦ γεννοῦν καὶ τὰ κοκόρια.

Ὅμώνυμα

ψηλὴ λεύκα — ψιλὴ βροχὴ

107. Οἱ λέξεις ψηλὴ καὶ ψιλὴ προφέρονται τὸ ἴδιο, ἔχουν ὅμως διαφορετικὴ σημασία. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ὁμώνυμα**.

Ἄλλα ὁμώνυμα: κλείνω (τὴν πόρτα) — κλίνω (ἓνα ρῆμα). Τὸ κλίμα (τῆς Ἑλλάδας) — τὸ κληῖμα (τῆς αὐλῆς μας). Τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) τεῖχος (τῆς πόλης). Λύρα (τὸ ὄργανο) — λίρα (τὸ νόμισμα). Σήκω — σύκο κτλ.

Παρώνυμα

108. Οἱ λέξεις σφίγκα — σφίγγα ἔχουν διαφορετικὴ σημασία, μοιάζουν ὅμως στὴν προφορά. Οἱ λέξεις αὐτὲς ὀνομάζονται **παρώνυμα**.

Ἐπειδὴ μοιάζουν στὴν προφορά, μερικές φορές δὲν τις ξεχωρίζουμε καὶ τις μπερδεύουμε. Παραδείγματα παρωνύμων:

αἰθέρας — ἀθέρας (τὸ ἄγανο, ἢ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τὸ πιὸ λεπτὸ καὶ διαλεχτὸ μέρος ἀπὸ κάτι)

ἀμυγδαλιὰ — ἀμυγδαλή, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στὸ λαιμὸ)

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (πού δὲ χόρτασε)

φτηνὸς (δχι ἀκριβὸς) — φτενὸς (λεπτὸς)

στερωῶ (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σὲ ἄλλον) — ὕστερωῶ (μένω πίσω).

109. Μερικὲς λέξεις ξεχωρίζουν μὲ τὸ διαφορετικὸ τους τονισμὸ (κάποτε καὶ μὲ τὴ διαφορετικὴ τους ὀρθογραφία): γέρονω — γερονῶ, γέρος — γερός, θόλος — θολός, κάμαρα — καμάρα, (τὰ) μάγια — (ἡ) μαγιά, νόμος — νομός, σκέπη — σκεπή, φόρα — φορά, παίρνω — περ-νῶ, πίνω — πεινῶ, χῶρος (τόπος) — χορός κτλ. Αὐτὲς λέγονται **τονικά παρώνυμα**.

Συνώνυμα

110. Συνώνυμα ἢ συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετι-

κὲς ἀναμεταξύ τους πού ἔχουν τὴν ἴδια περίπου σημασία. Συνώνυμα εἶναι :

ραβδί, γκλίτσα, μπαστούνι, πατερίτσα

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, ἀσπρογαλιάζει.

Τὰ συνώνυμα ἐκφράζουν τὸ ἴδιο νόημα, ἀλλὰ μὲ κάποιες διαφορὲς μεταξύ τους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχουμε γιὰ νὰ βροῦμε ποιά λέξη ἀπὸ τίς συνώνυμες πού ξέρομε ταιριάζει κάθε φορά νὰ μεταχειριστοῦμε.

Τὰ ρήματα βλέπω, κοιτάζω, παρατηρῶ, ξεχωρίζω, διακρίνω, ἀγναντεύω εἶναι συνώνυμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ βροῦμε ποιοὺ ταιριάζει καλύτερα σ' ἐκεῖνο πού θέλομε νὰ ποῦμε.

Ταυτόσημα

111. Ταυτόσημα λέγονται οἱ λέξεις πού ἡ σημασία τους εἶναι ἐντελῶς ἢ ἴδια. Τέτοιες λέξεις εἶναι:

ἀραποσίτι — καλαμπόκι

μελισσουργὸς — μελισσοφάγος

ἀχλάδι — ἀπίδι

ὄρνιθα, ὄρνιθιάνας — κότα, κοτέτσι

γίδα — κατσίκα

πετεινὸς — κόκορας

διχάλι — διχάλα — δικράνι

στέγη — σκεπή

τριζόνι — γρύλος

φλαμούρι — τίλιο

κοκκινογούλια — παντζάρια

χύνομαι — χιμῶ.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Κλιτά και ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, θέμα, χαρακτήρας

112. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει δέκα εἶδη λέξεις, πού ὀνομάζονται **μέρη τοῦ λόγου**.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι: **ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα**.

ὁ (ἄνθρωπος), ἡ (γῆ), τὸ (παιδί) εἶναι ἄρθρα
Γιῶργος, ἄλογο, οὐρανός εἶναι οὐσιαστικά
ξάστερος (οὐρανός), ὄμορφο (λουλούδι) εἶναι ἐπίθετα
ἐγὼ (διαβάζω), ἐκεῖνος (τρέχει) εἶναι ἀντωνυμίες
γράφω, ντύνομαι, χτυπήθηκα εἶναι ρήματα
γράφοντας, γραμμένος εἶναι μετοχές
ἐδῶ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι, πολὺ εἶναι ἐπιρρήματα
ἀπὸ (τὸ σπίτι), γιὰ (τὸ σχολεῖο) εἶναι προθέσεις
(μολύβια) καὶ (τετράδια), ἂν (ἔρθῃς) εἶναι σύνδεσμοι
ποπὸ! (τί κόσμος), μπράβο! εἶναι ἐπιφωνήματα.

Τὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ ἐπίθετο λέγονται καὶ **ὀνόματα**.

113. Τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικὸ, τὸ ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τὸ ρῆμα καὶ ἡ μετοχὴ λέγονται **κλιτὰ μέρη** τοῦ λόγου, γιὰτὶ κλίνονται, δηλαδὴ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ παίρνει στὸ λόγο διάφορες μορφές: τὸ παιδί, τοῦ παιδιοῦ, τὰ παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.—ὄμορφος, ὄμορφου, ὄμορφο, ὄμορφοι κτλ.—ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.—γράφω, γράφομε, ἔγραφε, ἔγραφα κτλ.—ὁ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα λέγονται **ἄκλιτα μέρη** τοῦ λόγου, γιὰτὶ δὲν κλίνονται, δηλαδὴ παρουσιάζονται πάντοτε στὸ λόγο μὲ τὴν ἴδια μορφή: ἐδῶ, γιὰ, καί, μπράβο.

Ἄκλιτα εἶναι καὶ μερικὰ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα καὶ οἱ μετοχῆς πού τελειώνουν σὲ -οντας, -ώντας: πέντε, ἕξι, δέκα κτλ. —γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιὰ κλιτὴ λέξη ὅταν μιλοῦμε ἢ γράφωμε λέγονται **τύποι** αὐτῆς τῆς λέξης. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι εἶναι: οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανῆ — οὐρανοί, οὐρανῶν, οὐρανοῦς. Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι εἶναι: τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχομε κτλ., ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὸ τέλος πού ἀλλάζει λέγεται **κατάληξη**. Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις εἶναι: -ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους. Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις εἶναι: -ω, -εις, -ει, -ομε, κτλ. -α, -ες κτλ.

Τὸ μέρος τῆς κλιτῆς λέξης πρὸς τὴν ἀρχὴ πού δὲν ἀλλάζει λέγεται **θέμα**. Τὰ θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, ὁμορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω εἶναι: οὐραν-, ὁμορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Στὶς λέξεις οὐραν-ός, τρέχ-ω, ἀκού-ω χαρακτῆρες εἶναι τὸ ν, τὸ χ, τὸ ου.

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμὸς

115. Οἱ τύποι πού παίρνουν τὸ ἄρθρο, τὸ οὐσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, ἢ ἀντωνυμία καὶ ἢ μετοχὴ λέγονται **πτώσεις**, καὶ τὰ μέρη τοῦ λόγου πού ἔχουν πτώσεις λέγονται **πτωτικά**.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ **ὀνομαστική**, ἡ **γενική**, ἡ **αἰτιατική** καὶ ἡ **κλητική**.

Ὀνομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποῖος; τί; Ποιὸς ἔρχεται; — Ὁ Γ ι ἄ ν ν η ς. Τί ἦρθε στὸ λιμάνι; — Τ ὸ κ α ρ ἄ β ι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση τίνος; ποιανοῦ; Τίνος εἶναι τὸ βιβλίον; — Τοῦ Γ ι ἄ ν ν η ς.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στὴν ἐρώτηση ποιὸν; τί; Ποιὸν νὰ φωνάξω; — Τὸ Γ ι ἄ ν ν η ς. Τί εἶδες; — Εἶδα τὸ κ α ρ ἄ β ι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ὅταν καλοῦμε ἢ προσφωνοῦμε κάποιον: ἔλα δῶ, Γ ι ἄ ν ν η ς πρόσεχε, Γ ι ἄ ν ν η ς κ α ρ ἄ β ι, κ α ρ α β ἄ κ ι, πού πᾶς γιὰ τὸ γιὰ τὸ.

116. Ἐκτὸς ἀπὸ τίς πτώσεις τὰ πτωτικά ἔχουν **γένος**, **ἀριθμὸ** καὶ **κλίση**.

Α. Τὰ γένη τῶν πτωτικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκό** καὶ **οὐδέτερο**.

Ἄρσενικά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ὁ**: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **ἡ**: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα εἶναι ὅσα παίρνουν τὸ ἄρθρο **τό**: τὸ ἄλογο.

Β. **Ἄριθμοί.** "Ὅταν λέμε ὁ *συμμαθητής μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ *συμμαθητές μου*, ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα. "Ὅλα τὰ πτωτικά ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὸ ἓνα καὶ ξεχωριστοὺς γιὰ τὰ πολλά. Οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὸ ἓνα ἀποτελοῦν τὸν **ἐνικό** ἀριθμό, οἱ τύποι ποὺ φανερώνουν τὰ πολλά ἀποτελοῦν τὸν **πληθυντικό** ἀριθμό. Τὰ πτωτικά ἔχουν λοιπὸν δυὸ ἀριθμούς: τὸν ἐνικό καὶ τὸν πληθυντικό.

Γ. **Κλίση.** Κλίση εἶναι ὁ τρόπος ποὺ σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἐνὸς πτωτικοῦ. Στὰ οὐσιαστικά ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδετέρων**.

Ἡ πτώση, τὸ γένος, ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κλίση ἐνὸς πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τὰ **συνακόλουθά** του.

I. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

117. Συχνὰ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα μιὰ μικρὴ λέξη: ὁ *Γιώργος*, ἡ *γῆ*, διάβασα *ἓνα ὥραϊο βιβλίο*. Ἡ μικρὴ κλιτὴ λέξη ποὺ μπαίνει ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα λέγεται **ἄρθρο**. Ἡ γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τὸ **ὀριστικό**, ὁ, ἡ, τό, καὶ τὸ **ἀόριστο**, ἓνας, μιὰ, ἓνα.

Α. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο

118. Τὸ ὀριστικό ἄρθρο τὸ μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιὰ ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *ἔρχεται ὁ Δημήτρης*, *γαβγίζει τὸ σκυλί μας*, ἡ *γῆ* εἶναι *σφαιρική*.

Τὸ ὀριστικό ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ.	ὁ	ἡ	τό	οἱ	οἱ	τά
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τις	τά

Τὸ ἄρθρο δὲν ἔχει κλητική. "Ὅταν τ' ὄνομα βρίσκεται στὴν κλητική, τὸ μεταχειριζόμαστε χωρὶς ἄρθρο: "Ἐλα, Μαρία· μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ. Κάποτε, προπάντων στὰ ὀνόματα προσώπων, μεταχειριζόμαστε τὸ κλητικὸ ἐπιφώνημα ἔ: ἔ Γιώργο!

B. Τὸ ἀόριστο ἄρθρο

119. Μεταχειριζόμαστε τὸ ἀόριστο ἄρθρο ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἓνα ὄχι ὀρισμένο, παρὰ γιὰ ἓνα ἀόριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράμα: *Μὲ περιμένει ἓνας φίλος μου (κάποιος, πού δὲν τὸν ὀνομάζω).— Εἶδα ἓνα ὠραῖο ἄλογο (κάποιο ἄλογο).*

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι :

	ἄρσεν.	θηλ.	οὐδ.
Ὄνομ.	ἓνας	μιὰ	ἓνα
Γεν.	ἓνός	μιᾶς	ἓνός
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μιὰ	ἓνα

Τὸ ἀόριστο ἄρθρο δὲν ἔχει πληθυντικὸ, καὶ ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ ἀόριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα τ' ἀναφέρομε χωρὶς ἄρθρο: *εἶδα λουλούδια σκορπισμένα· πέρασε ράχες καὶ βουνά· παιδιὰ ἐπαιζαν στὴν ἀγλή.*

Τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ πού τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο. Εἶναι εὐκόλο νὰ ξεχωρίσωμε πότε εἶναι ἀριθμητικὸ. "Ὅταν λέμε: *βοῆκα μιὰ δραχμὴ· ἓνας νίκησε πολλούς· εἶχα λίγα λεπτά γι' αὐτὸ ἀγόρασα ἓνα μόνο βιβλίον, τὸ ἓνας, μιὰ, ἓνα εἶναι ἀριθμητικὸ.*

120. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ν τοῦ ἄρθρου *τόν, τήν, ἓναν* φυλάγεται μόνον ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξις ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν ἢ ἀπὸ σύμφωνο ἐξακολουθητικὸ (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἢ διπλὸ (ξ, ψ) (§ 58): *τόν ἄνθρωπο, τήν ντροπή, στήν ξενιτιά, τὸν Μπότσαρη, εἶδα ἓναν ξένο, τὸν τόπο, στήν Τράπεζα, τὸν Κώστα, τήν Κόρινθο, ἓναν Κερκυραῖον.* "Ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξις ἀρχίζει ἀπὸ ἄλλο σύμφωνο, τὸ ν δὲ φυλάγεται: *τὸ νόμο, τὸ φόβο, τὴ βρῦση, τὴ μητέρα, ἓνα χωρικόν, ἓνα γλάρο.*

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

121. Ἡ λέξις *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *μαθητῆς* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξις *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξις *αὐτοκίνητο* φανερώνει ἓνα πρᾶμα.

Οἱ κλιτῆς λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα λέγονται **οὐσιαστικά**.

Οἱ λέξεις *δουλειά*, *τρέξιμο* φανερώνουν μιὰ πράξη, μιὰ ἐνέργεια. Οἱ λέξεις *εὐτυχία*, *ἡσυχία* φανερώνουν μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις *ἐξυπνάδα*, *παλικάριά* φανερώνουν μιὰ ιδιότητα. Καί οἱ λέξεις αὐτῆς λέγονται οὐσιαστικά.

Ὡστε **οὐσιαστικά** λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα.

Κύρια καὶ κοινὰ οὐσιαστικά

122. Κύρια ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης*—*ὁ Πιστός* (ὄνομα σκυλιού)—*Ἕλλη* (τὸ πολεμικὸ πλοῖο), πού σημαίνουν τὸ καθένα ἓνα ὀρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **κύρια ὀνόματα**.

Κοινὰ ὀνόματα.—Τὰ οὐσιαστικά *ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τριανταφυλλιά*, *τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἐξυπνάδα*, πού σημαίνουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πρᾶματα ἀπὸ τὸ ἴδιο εἶδος, πράξη, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **κοινὰ ὀνόματα**.

Περιληπτικά οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα *κόσμος*, *λαός*, *στρατός*, *οἰκογένεια*, *ἐλαιώνας*, *τουφεκίδι*, πού φανερώνουν πολλὰ πρόσωπα ἢ πρᾶματα μαζί, ἓνα σύνολο, λέγονται **περιληπτικά**.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.—Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πρᾶμα λέγονται **συγκεκριμένα**.

Τὰ κοινὰ ὀνόματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ιδιότητα λέγονται **ἀφηρημένα**.

123. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Γράφονται μὲ κεφαλαῖο *στὴν ἀρχή* : 1) Τὰ κύρια ὀνόματα : *Δημήτρης*, *Ἑλένη*—*Πλαπούτας*, *Τρικούπης*—*Ἑλλάδα*, *Ἀργυρόκαστρο*, *Πιέρια*, *Θερμαϊκός*, *Ἀκρόπολη*, *Ἄγιοι Σαράντα*.

2) Τὰ ἐθνικά : *Ἕλληνας*, *Ῥωμαῖοι*, *Σερραῖοι*, *Σουλιῶτες* κτλ.

3) Τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν, τῶν ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδας καὶ τῶν γιορτῶν: Ἰανουάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἅγιο Πνεῦμα, Παναγία καὶ τὰ συνώνυμά τους: Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη κτλ.

5) Τὰ ὀνόματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης: ἡ Ὀδύσεια, τὰ Λόγια τῆς Πλώρης τοῦ Καρκαβίτσα, τὸ Κρουθὸ Σχολεῖο τοῦ Γύζη, ὁ Παρθενώνας.

6) Οἱ τιμητικοὶ τίτλοι: Κωνσταντῖνος ὁ Μεγάλος, ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότης, ὁ Ἐξοχώτατος, ὁ Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μὲ μικρὸ γράμμα στὴν ἀρχή:

1) Λέξεις ποὺ παράγονται ἀπὸ κύρια ὀνόματα καὶ ἀπὸ ἐθνικά: ("Ὀμηρος) ὀμηρικοὶ ἥρωες, (Χριστοῦγεννα) χριστογεννητικός — ("Ἕλληνας) ἑλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τὰ ἐπίθετα ποὺ σημαίνουν ὀπαδοὺς θρησκευμάτων: χριστιανός, διαμαρτυρούμενος, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστῆς κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Α.— Γενικά

124. Τὰ γένη τῶν οὐσιαστικῶν εἶναι τρία: **ἀρσενικό, θηλυκὸ** καὶ **οὐδέτερο.**

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά ὄντα, καὶ θηλυκὰ ὅταν σημαίνουν θηλυκὰ ὄντα: ὁ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιὸς — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνὰ ὅμως εἶναι καὶ σὲ ἓνα τρίτο γένος ποὺ λέγεται στὴ γραμματικὴ οὐδέτερο γένος: τὸ βουνό, τὸ λουλουδί, τὸ κερί. Ἄλλὰ στὸ οὐδέτερο γένος λέγονται καὶ ἔμφυχα: τὸ παιδί, τὸ ἀγόρι, τὸ κορίτσι.

Στὴ γραμματικὴ ξεχωρίζομε τὸ γένος:

α) ἀπὸ τὴν κατάληξιν τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἐνικοῦ: ὁ νικητ-ῆς (ἀρσενικό), ἡ βρούσ-η (θηλυκό), τὸ παιδ-ι (οὐδέτερο), καὶ

β) από τὸ ἄρθρο: ὁ, ἓνας (γιατὸ ἄρσενικό), ἡ, μιὰ (γιατὸ θηλυκό), τό, ἓνα (γιατὸ οὐδέτερο).

Β.— Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τὰ περισσότερα οὐσιαστικά ἔχουν ἓναν τύπο μόνο καὶ ἓνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τὸ χῶμα, ὁ αὐτός.

Πολλὰ οὐσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἓνα γιά τὸ ἄρσενικό καὶ ἓνα γιά τὸ θηλυκό. Τὸ θηλυκό σχηματίζεται τότε μετὶ τις κατάληξεις **-ισσα, -τρα, -τρια-αίνα, -ίνα, -οῦ, -α, -η**: βασιλιάς — βασίλισσα, ράφτης — ράφτρα, διευθυντής — διευθύντρια, δράκος — δράκαινα, ἀράτης — ἀρατίνα, μυλωνάς — μυλωνού, θεῖος — θεία, ἀδερφός — ἀδερφή.

Θηλυκά τῶν ζώων. Τὰ περισσότερα ὀνόματα τῶν ζώων ἔχουν ἓνα μόνο τύπο γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό: ἡ ἀλεπού, ἡ ἀρκουδα, ὁ παπαγάλος, ἡ ὄχιά, τὸ λαβράκι. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **ἐπίκοινα**. Στὰ ἐπίκοινα οὐσιαστικά, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὀρίσῃ τὸ φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετο ἄρσενικός ἢ θηλυκός: τὸ ἄρσενικό ζαρκάδι, ὁ θηλυκός σῆνος, ἡ ἄρσενική καμήλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια ἢ γιά ἄλλα ποῦ ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τὸν ἄνθρωπο, ἢ ὑπάρχει ξεχωριστὴ λέξη γιά τὸ ἄρσενικό καὶ τὸ θηλυκό ἢ **ξεχωρίζεται τὸ ἄρσενικό ἀπὸ τὸ θηλυκό** μετὰ διαφορετικὴ κατάληξη: ἄλογο — φοράδα, κριάρι — προβατίνα, τράγος — γίδα, πετεινός — ὄριθα ἢ κότα· σκύλος — σκύλα, κουνέλι — κουνέλα, τρυγόνι — τρυγόνα, περιστέρι — περιστέρα, πρόβατο — προβατίνα, λάφι — λαφίνα, λαγός — λαγίνα, κότσυφας — κοτσυφίνα, λύκος — λύκαινα, γάλος — γαλοπούλα, γάτα — γάτος, κουνέλα — κούνελος.

Ἄλλα σὲ μερικά ὀνόματα ζώων ὁ ἓνας τύπος εἶναι συχότερος καὶ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ γιά τὰ δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι.

Γ.— Οὐσιαστικά μετὰ δύο γένη

126. Μερικά οὐσιαστικά συνηθίζονται μετὰ δύο γένη, ποῦ ἔχουν διαφορετικὴ κατάληξη καὶ κάποτε καὶ διαφορετικὸ τονισμό: ὁ πλάτανος — τὸ πλατάνι. Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι: ὁ νοτιάς — ἡ νοτιά, ὁ πήχης — ἡ πήχη, ὁ τίγρης — ἡ τίγρη, ὁ κρῖνος — τὸ κρῖνο, ὁ ἔλατος — τὸ ἔλατο, ὁ πεῦκος — τὸ πεῦκο, ὁ σκύλος — τὸ σκυλί.

Τὸ γένος ἀλλάζει κατὰ τὴ σημασία

ἡ βροντή — ὁ βρόντος

127. Πολλὲς λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλὰ ὄχι πάντα μετὰ τὴν ἴδια ἐντελῶς σημασία: βροντή εἶναι τὸ γνωστὸ φυσικό φαινόμενο — βρόντος εἶναι ἓνας δυνατὸς κρότος· τραπέζι εἶναι τὸ ἐπιπλο — τράπεζα λέγεται γιά τὴν "Ἁγία Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καὶ γιά τὰ πιστωτικά ἰδρύματα." Ἐτσι ξεχωρίζουν στὴ σημασία οἱ λέξεις:

ἄχνα (ἀναπνοή) — ἀχνός, κοπέλα — κοπέλι (παραγιάς, βοηθός τεχνίτη), μάντρα — μαντρί, μέση — μέσο, περίβολος — περιβόλι, πλενὸ — ἡ πλενὰ (βρος στὴ γεωμετρία), ρετσίνα — ρετσίνοι, σκανδάλη (τοῦ τουφεκιοῦ) — σκάνδαλο, σκάφη — σκάφος, σούβλα — σουβλί, χώρα — χῶρος (τόπος).

Ἐπάρχουν μερικὲς λέξεις πού συχνά πολλοὶ δὲν εἶναι βέβαιοι γιὰ τὸ γένος τους ἢ καὶ τίς μεταχειρίζονται στραβά. Εἶναι καλύτερα νὰ λέγεται ὁ Πίνδος, ἢ Πάριος, τὸ Ρέθυμο, τὰ Φάρασα, ὁ Ἀκροκόρινθος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύεται ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἠλεκτρική) καὶ ὁ στύλος, κολόνα πού στηρίζει κάτι: οἱ Στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἠλεκτρικοὶ στύλοι.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλὰ ὀνόματα συνηθίζονται μόνο στὸν ἓνα ἀριθμὸ ἢ προπάντων στὸν ἓνα.

1. Συνηθίζονται μόνο στὸν ἐνικό ὀνόματα πού σημαίνουν ἔννοιες μοναδικές. Τέτοια εἶναι:

α) Μερικὰ συγκεκριμένα, πολλὰ περιληπτικά καὶ πολλὰ ἀφηρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμὸς — συγγενολογία — ξευτιά, ἄνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη. Συχνὰ ὅμως τὰ ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικὸ: ὡς λείπουν οἱ πολλὲς εὐγένειες.

β) Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὀρυκτῶν: ὕδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχρωμα.

Τὰ κύρια ὀνόματα συνηθίζονται στὸν ἐνικό. Ἔτσι:

A) Τὰ ὀνόματα μερικῶν γιορτῶν: Λαμπρὴ, Τριώδι.

B) Οἱ περισσότερες τοπωνυμίες: Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλιός.

Σχηματίζουν καὶ οἱ τοπωνυμίες πληθυντικὸ: α) ὅταν τυχαίη νὰ ὑπάρχουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ ἴδιες τοπωνυμίες: ἢ Ἑλλάδα ἔχει δυὸ Πηραιοὺς καὶ πέντε Ὀλύμπους· β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά: Δὲ γίνονται καθὲ μέρα Παρθενῶνες (δηλ. μεγάλα ἔργα τέχνης).

Γ) Τὰ ὀνόματα ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὰ σχηματίζουν πληθυντικὸ, ὅταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ πολλὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα: οἱ Παλαμάδες, οἱ Ὑψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ἢ προπάντων στὸν πληθυντικὸ:

A) Πολλὰ κοινὰ ὀνόματα: ἄμφια, ἄρματα, βαφτίσια, γένια, γέρματα, ἐγκαίρια, ἔγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάημερα, κάλαντα, μάγια, μεσάνυχτα, περὶχώρα, πολεμοφόδια, σοθικά (τά), τρεχάματα, χαιρετίσματα.

Ἐδῶ ἀνήκουν ἀκόμη : α) Περιληπτικά καθώς: ἀσημικά, γυαλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.— β) Λέξεις ποῦ ἐκφράζουν ἀντικείμενα διπλά : τὰ γυαλιά, τὰ κιάλια ἢ σύνθετα παραταχτικά: γυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα.— γ) Ὅσα σημαίνουν ἀμοιβή γιὰ κάποια ἐργασία : βαρκαριάτικα, κόμιστρα, πλυστικά.— δ) Ὅσα σημαίνουν μιὰ γλώσσα καθώς : ἀρβανίτικα, ἑλληνικά, γαλλικά.

Β) Ἀπὸ τὰ κύρια ὀνόματα : α) Ὀνόματα γιορτῶν : Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάρβαρα, Παναθήναια. β) Τοπωνυμίαι : Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Ἄγραφα, Καλάβρυτα, Οὐράλια, Πυρρηναία. Ἡ Ἀθήνα λέγεται κάποτε καὶ Ἀθήνες, ἢ Θήβα καὶ Θῆβες, ἢ Καλαμάτα καὶ Καλάμες.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. Ἐξετάζομε τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν χωριστὰ γιὰ κάθε γένος· ἔτσι ἔχομε τὴν **κλίση τῶν ἀρσενικῶν**, τὴν **κλίση τῶν θηλυκῶν** καὶ τὴν **κλίση τῶν οὐδετέρων**.

1. Σὲ κάθε γένος ὑπάρχουν οὐσιαστικὰ μὲ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς καὶ στοὺς δύο ἀριθμοὺς καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις· λ.χ. *μήνας, μίνα, μῆνες, μηνῶν* — *ῶρα, ῶρας, ὥρες, ὥρων* — *μήλο, μήλου, μήλα, μήλων*. Αὐτὰ λέγονται **ἰσοσύλλαβα**.

2. Ἄλλα οὐσιαστικὰ δὲν ἔχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμὸ συλλαβῆς· περιβολῆρης—περιβολῆρηδες, *γιαγιά—γιαγιάδες, κῆμα—κύματα*. Αὐτὰ λέγονται **ἀνισοσύλλαβα**.

3. Τ' ἀρσενικά καὶ θηλυκὰ ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ μιὰ συλλαβὴ περισσότερο παρὰ τὸν ἐνικό· *σφουγγαρᾶς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων*· τὰ οὐδέτερα σὲ ὅλο τὸν πληθυντικὸ καὶ στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ· *σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων*.

130. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικὰ ἔχουν δύο θέματα, ἓνα γιὰ τοὺς ἰσοσύλλαβους τύπους καὶ ἓνα γιὰ τοὺς ἀνισοσύλλαβους.

Τὸ πρῶτο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξις τῆς ἐνικῆς ὀνομαστικῆς -ας, -ης, -ες, -οὺς τῶν ἀρσενικῶν, -α, -ου τῶν θηλυκῶν, -α, -ο, -ας τῶν οὐδετέρων· *ψωμ-άς, πεταλωτ-ής, καφ-ές, παππ-οὺς, ἀλεπ-ού, αἱμ-α, γραψιμ-ο, κρέ-ας*.

Τὸ δεῦτερο θέμα εἶναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὴ λέξη ἀφοῦ ἀφαιρεθῆ ἡ κατάληξις -ες τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θη-

λυκῶν και -α τῶν οὐδετέρων: ψωμάδ-ες, πεταλωτῆδ-ες, καφέδ-ες, παπ-
 ποῦδ-ες, μαμάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἵματ-α, γραψίματ-α, κρέατ-α, φῶτ-α.

131. Ἡ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ δὲν τὴ σχηματίζουν
 ὅλα τὰ οὐσιαστικά· τοὺς λείπει κάποτε ἢ σχηματίζεται δύσκολα. Δὲ
 σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικοῦ: α) οὐσιαστικά λ.χ. ποὺ κλίνονται κατὰ
 τὸ ζάχαρη, β) μερικὲς κατηγορίες λέξεων, καθὼς λ.χ. τὰ ὑποκοριστικά
 σὲ -άκι (αὐτὰ δὲ σχηματίζουν οὔτε τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ), θηλυκὰ σὲ
 -α, καθὼς δάφα, πάπια, σκάλα, τρύπα, και γ) ὀρισμένες ἄλλες λέξεις:
 λεβέντης—λεβέντες, μάνα—μάνες, ποὺ σχηματίζονται τότε ἀνισοσύλ-
 λαβα: λεβέντηδων, μανάδων.

ΚΛΙΣΗ ἈΡΣΕΝΙΚΩΝ

132. Ἐρσενικά τελειώνουν στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ς:
 χειμῶνας, νικητής, καφές, παπιπούς, οὐρανός.

Ἐρσενικά σὲ -ας, -ης, -ες, -οὺς διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα και
 σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Ἐὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ και κλη-
 τικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ὁ ναύτης—οἱ ναῦτες. Ἐ ἀνισοσύλλαβα
 τίς σχηματίζουν σὲ -δες: ὁ περιβολάρης—οἱ περιβολάρηδες.

Ἐ ἀρσενικά τονίζονται κανονικά σὲ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου και στὴν
 ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ: ὁ χειμῶνας — τοῦ χειμῶνα—οἱ χειμῶνες — τῶν
 χειμῶνων κτλ. Ἐπάρχουν ὅμως πολλὲς ἐξαιρέσεις.

1. Ἀρσενικά σὲ -ας ἰσοσύλλαβα

ὁ χειμῶνας

ὁ ταμίας

ὁ φύλακας

133. Ἐὰ ἰσοσύλλαβα ἀρσενικά σὲ -ας εἶναι παροξύτονα και προ-
 παροξύτονα.

Ἐνικὸς

Ἐνομ.	ὁ	χειμῶνας	ὁ	ταμίας	ὁ	φύλακας
Γεν.	τοῦ	χειμῶνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τὸ	χειμῶνα	τὸν	ταμία	τὸ	φύλακα
Κλητ.		χειμῶνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικὸς

Ἐνομ.	οἱ	χειμῶνες	οἱ	ταμῖες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	χειμῶνων	τῶν	ταμιῶν	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τοὺς	χειμῶνες	τοὺς	ταμῖες	τοὺς	φύλακες
Κλητ.		χειμῶνες		ταμῖες		φύλακες

Κατὰ τὸ χειμῶνας κλίνονται: ἀγκῶνας, ἀγῶνας, αἰῶνας, ἐλαιῶνας, στρατῶνας, ἐνεστῶτας, ἰδρωτάς, κανῶνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κτλ.—Μαλέας, Ἑλικῶνας, Μαραθῶνας κτλ.—Ἀνίβας, Λεωνίδας, Φειδίας κτλ.

Κατὰ τὸ ταμίας κλίνονται: ἄντρας, γύπας, λίβας, μήγας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας, κτηματίας κτλ.

Κατὰ τὸ φύλακας κλίνονται: ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κόρακας, λάουγγας, πίνακας, προίγκιπας, πρόσφυγας, ρήτορας κτλ.—Λάκωνας, Τσάκωνας—Ἀγαμέμνονας, Μίνωας, Κύκλωπας κτλ.

1. Τὰ δισύλλαβα σὲ -ας καὶ ὅσα τελειῶνουν σὲ -ίας τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: ὁ ἄντρας — τῶν ἀντρῶν, ὁ μήγας — τῶν μηνῶν, ὁ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματιῶν.

2. Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας τονίζονται στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ φύλακας — τῶν φυλάκων, ὁ πίνακας — τῶν πινάκων.

Τὰ ὀνόματα ἄντρας, μήγας, Δίας σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικῆ καὶ σὲ -ός: τὸ εἶπε τοῦ ἀνδρός της, στίς δέκα τοῦ μηνός, ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

134. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τὰ παροξύτονα ἀρσενικά ὀνόματα σὲ (όνας) καὶ σὲ (ίονας) καὶ οἱ τοπωνυμίες σὲ (όνας) γράφονται μὲ **ω**: ἀγκῶνας, περιστεριῶνας, χειμῶνας κτλ. — Ἑλικῶνας, Μαραθῶνας κτλ. καὶ ὁ Ποσειδῶνας.

Γράφονται μὲ **ο**: ἀλαζόνας, ἠγεμόνας, κανῶνας, συνδαιτυμόνας—Στρυμόνας καὶ τὰ ἔθνη Μακεδόνες, Παφλαγόνες, Μυρμιδόνες κτλ.

2. Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ (ονας) γράφονται μὲ **ο**: ἀκτῆμονας, ἄξονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐπιστήμονας κτλ.

3. Τὰ περισσότερα κύρια καὶ τὰ ἔθνη προπαροξύτονα σὲ (ονας) γράφονται μὲ **ω**: Ἴωνας, Ἀπόλλωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλάτωνας, Σόλωνας: Πάργωνας, Λάκωνας, Τσάκωνας.

Γράφονται μὲ **ο**: Ἀγαμέμνονας, Ἀλιάκμονας, Ἀρίονας, Ἀμφίονας, Ἰάσονας, Φιλήμονας.

4. Τὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ (ορας) γράφονται μὲ **ο**: αὐτοκράτορας, εἰσπράχτορας, παντοκράτορας: Βίκτορας, Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας.

5. Τ' ἀρσενικά σὲ (τίρας) γράφονται μὲ **η**: ἀνεμιστήρας, κλητήρας, λαμπτήρας, ὀδοστρωτήρας.

2. Ἄρσενικά σέ - ης ἰσοσύλλαβα

ὁ ναύτης

ὁ νικητής

135. Τὰ ἰσοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - ης εἶναι παροξύτονα καὶ ὀξύτονα.

	Ἐνικόσ		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ὁ ναύτης	ὁ νικητής	οἱ ναῦτες	οἱ νικητές
Γεν.	τοῦ ναύτη	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τὸ ναύτη	τὸ νικητῆ	τοὺς ναῦτες	τοὺς νικητές
Κλητ.	ναύτη	νικητῆ	ναῦτες	νικητές

Κατὰ τὸ ναύτης κλίνονται: ἀγωγιάντης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, μεσίτης, ράφτης, φράχτης κτλ.—βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰρηνοδίκης κτλ.—Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Σπαρτιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Κεφαλλονίτης, Σπετσιώτης, Χιώτης κτλ.

Κατὰ τὸ νικητής κλίνονται: ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κτλ.

Τὰ παροξύτονα σέ - ης στῆ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στῆ λήγουσα: ναύτης—ναυτῶν, ἐπιβάτης—ἐπιβατῶν.

136. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τ' ἄρσενικά σέ (ιστίς) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: ἀνθρωπιστής, ζυγιστής, πολεμιστής, τροχιστής. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.

2. Τ' ἄρσενικά σέ (ιτίς) γράφονται μὲ δύο **η**: ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, μαθητής, τηλεγραφετής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἰδρυτής, μηνυτής, κριτής.

3. Τὰ περισσότερα ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ίτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: μεσίτης, ὀπλίτης, πολίτης, σπουργίτης, συντοπίτης κτλ.

Γράφονται μὲ δύο **η**: ἀλήτης, κομήτης, κυβερνήτης, πλανήτης, προφήτης.

Γράφονται μὲ **υ** καὶ **η** τὸ δύτης, θύτης, λύτης καὶ τὰ σύνθετα ἀπ' αὐτά, καθὼς καὶ τὸ νεροχύτης, γερακομύτης κτλ.

4. Τὰ ἔθνικά σέ (ίτις) γράφονται μὲ **ι** καὶ **η**: Ἀνατολίτης, Θάσιτης, Λιβαδίτης, Μεσολογγίτης, Πολίτης, Σκιαθίτης κτλ.

Γράφονται μὲ **ει** - **η** τὸ Ἁγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ μὲ **η** - **η** τὸ Αἰγινήτης.

5. Ἀπὸ τὰ ἄρσ. οὐσιαστικά σέ (ότις) γράφονται μὲ **ο**: ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, ἐξωμότης, ἐπιπότης, προδότης, συνωμότης, τοξότης.

Τὰ ὑπόλοιπα σέ (ὄτις) καί σέ (ιότις) γράφονται μέ ω: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ιδιώτης, ησιώτης, στρατιώτης.

6. Τὰ ἔθνικα σέ (ὄτις) καί (ιότις) γράφονται μέ ω: Ἀντριώτης, Βολιώτης, Ἡπειρώτης, Ρουμελιώτης, Σούλιώτης.

3. Ἄρσενικά σέ - α ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ σφουγγαράς

137. Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - α ς εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα καί μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ὁ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαρά	τῶν σφουγγαράδων
Αἰτ.	τὸ σφουγγαρά	τούς σφουγγαράδες
Κλητ.	σφουγγαρά	σφουγγαράδες

Κατὰ τὸ σ φ ο υ γ γ α ρ ἄ ς κλίνονται: βοριάς, παπᾶς, πενικίς, σκαφτιάς κτλ. — ἀμαξιάς, γαλατιάς, καστανιάς, μαρμαράς, ψαράς κτλ. — μουσαμάς, ραγιάς, σατανιάς — Κραβασαράς, Μαρμαράς, Μιστράς, Πειραιιάς κτλ. — Καναδάς, Παναμάς — Θωμάς, Λουκάς, Μηνᾶς κτλ. — Βηλαράς, Καλλιγᾶς, Παλαμάς, Πολυλάς, Σκουφᾶς, Φωκάς κτλ. — Μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα: ρήγας, κάλφας, μπάρμπας, τσέλιγκας, πρωτόπαπας.

Τὰ παροξύτονα καί τὰ προπαροξύτονα σέ - α ς στὸν πληθυντικὸν κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: ρήγας — ρηγάδες, τσέλιγκας — τσελιγκάδες.

Τὸ ἄερας κάνει στὸν πληθυντικὸν οἱ ἄερηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τ' ἀνισοσύλλαβα σέ - α ς ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: βοριάς, παπᾶς — Μιστράς, Πειραιιάς. Παίρνουν περισπωμένη τὰ βαφτιστικά καί τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα σέ - ᾶς: Θωμάς, Λουκάς — Παλαμάς, Σκουφᾶς κτλ.

4. Ἄρσενικά σέ - η ς ἀνισοσύλλαβα

ὁ πεταλωτής

ὁ νοικοκύρης

138. Τ' ἀνισοσύλλαβα ἄρσενικά σέ - η ς εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ὀν.	ὁ	πεταλωτῆς	νοικοκύρης	οἱ	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τῶν	πεταλωτῆδων	νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τὸν	πεταλωτῆ	νοικοκύρη	τούς	πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες
Κλ.		πεταλωτῆ	νοικοκύρη		πεταλωτῆδες	νοικοκύρηδες

Κατὰ τὸ πεταλωτῆς κλίνονται: γανωματῆς, μπαλωματῆς, καφετζῆς, κουλουρτζῆς, παπουτσῆς—χατζῆς, χιμπατζῆς—Ἀπελλῆς, Ἑρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς—Κωστής, Παναγῆς, Παντελῆς κτλ.—Κοραῖς, Παπανικολῆς, Ραγκαβῆς, Φραντζῆς κτλ.

Κατὰ τὸ νοικοκύρης κλίνονται: γκιόνης, μανάβης, χαλίφης—βαρκάρης, περιβολάρης, τιμονιέρης—Παυλάκης, παππούλης κτλ.—Ἀρμένης, Καραγκούνης—Ἀλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κτλ.—Βαλαωρίτης, Γόζης, Κανάρης, Καραϊσκάκης, Μιαούλης, Τρικούπης, Ὑψηλάντης κτλ.—Γενάρης, Φλεβάρης κτλ.

Ὅμοια κλίνονται καὶ τὰ προπαροξύτονα φούραρης, κοτζάμπασης καὶ οἱ τοπωνυμίες Δούναβης, Τάμεσης, Τίβερης κτλ. (χωρὶς πληθυντικόν).

Τὰ προπαροξύτονα σέ -ης κατεβάζουν τὸν τόνο κατὰ μίαν συλλαβὴν στὸν πληθυντικόν: φούραρης—φουρνάρηδες, κοτζάμπασης—κοτζαμπάσῆδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τ' ἀνισοσύλλαβα σέ -ης ὅταν τονίζονται στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεῖα: πεταλωτῆς, Παντελῆς, Κοραῖς. Παίρνουν περισπωμένη τ' ἀρχαῖα κύρια ὀνόματα: Ἀπελλῆς, Ἑρακλῆς, Θεμιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. — Μωυσῆς.

5. Ἄρσενικά σέ -της, μὲ διπλὸ πληθυντικόν

ὁ πρᾶματευτῆς

139. Μερικὰ ἄρσενικά σέ -της σχηματίζουν τὸν πληθυντικόν ἀνισοσύλλαβα καὶ ἰσοσύλλαβα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

Ὀν.	ὁ	πρᾶματευτῆς	οἱ	πρᾶματευτάδες	καὶ	πρᾶματευτῆς
Γεν.	τοῦ	πρᾶματευτῆ	τῶν	πρᾶματευτάδων	καὶ	πρᾶματευτῶν
Αἰτ.	τὸν	πρᾶματευτῆ	τούς	πρᾶματευτάδες	καὶ	πρᾶματευτῆς
Κλητ.		πρᾶματευτῆ		πρᾶματευτάδες	καὶ	πρᾶματευτῆς

Ὅμοια κλίνονται: ἄλωνιστῆς, βουτηχτῆς, διαλαλητῆς, δουλευτῆς, θεριστῆς, κλαδευτῆς, πουλητῆς, τραγουδιστῆς, τρυγητῆς κτλ.

“Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ ἀφέντης, πληθ. ἀφέντες—ἀφεντάδες, πού κατεβάζει καὶ τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα.

140. 6. Σέ - ες καὶ σέ - οὐς ἀνισοσύλλαβα

	ὁ καφές		ὁ παππούς	
	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
ἽΟνομ.	ὁ καφές	ὁ παππούς	οἱ καφέδες	οἱ παππούδες
Γεν.	τοῦ καφέ	τοῦ παπποῦ	τῶν καφέδων	τῶν παππούδων
Αἰτ.	τὸν καφέ	τὸν παπποῦ	τούς καφέδες	τούς παππούδες
Κλητ.	καφέ	παπποῦ	καφέδες	παππούδες

Κατὰ τὸ καφές κλίνονται: καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τε-
νεκές, χασές κτλ.—Μικές, Τσελεμεντές. Τὰ παροξύτονα κόντες, φάντες
(πληθ. κόντηδες, φάντηδες), Δαπόντες, Θεοβάντες.

Κατὰ τὸ παππούς κλίνονται χωρὶς πληθυντικῶ: Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ Ἰησοῦς, νοῦς, ροῦς παίρνουν περισπωμένη σὲ
ὅλες τὶς πτώσεις.

141. 7. Ἄρσενικά σέ - ος

	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Τ'	ἀρσενικά σέ -ος εἶναι ὅλα ἰσοσύλλαβα.			
	Ἐνικὸς			
ἽΟνομ.	ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	—ὁ ἀντίλαλος
Γεν.	τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἀγγέλου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ.	τὸν οὐρανὸ	τὸ δρόμο	τὸν ἄγγελο	τὸν ἀντίλαλο
Κλητ.	οὐρανὲ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε

Πληθυντικὸς

ἽΟνομ.	οἱ οὐρανοὶ	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαλοι
Γεν.	τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἀγγέλων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ.	τούς οὐρανοὺς	τούς δρόμους	τούς ἀγγέλους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ.	οὐρανοὶ	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατὰ τὸ οὐρανός κλίνονται: ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κυ-
νηγός, λαός, προεστός καὶ τὰ παράγωγα οὐσιαστικὰ σὲ -μος: λο-
γαριασμός, ὄρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.—Ἀξιός, Δομοκός, Παρνασσός,
Δελφοὶ—Μαθιός, Βιζυνηός, Κυριακός, Σολωμός κτλ.

Κατὰ τὸ δ ῥ ὀ μ ο ς κλίνονται: γέρος, ἥλιος, θρόνος, κάμπος, πύργος, στόλος, ταχυδρόμος, τροῦλος, ἕπνος, φάρος, ὤμος κτλ.—'Αγγλος, Γάλλος κτλ.—Βόλος, Πόρος, Νέστος, Νεῖλος, Γαργαλιάνοι κτλ.—'Αλέκος, Γιωργος, Λυκοῦργος, Μάρκος, Νίκος κτλ.—'Αντροῦτσος, Κάλβος, Μανροκορδάτος, Πιπίνος.

Κατὰ τὸ ἄ γ γ ε λ ο ς κλίνονται: ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δῆμαρχος, διάβολος, διάδρομος, ἔμπορος, ἔφηβος, θάνατος, θόρυβος, κάτοικος, κίνδυνος, πλάτανος, πόλεμος, πρόεδρος, πρόσκοπος κτλ.—'Ιούνιος, 'Ιούλιος κτλ.—'Αλέξανδρος, Φίλιππος—Βόσπορος, Τύρναβος.

Κλίνονται κατὰ τὸ ἀ ν τ ῖ λ α λ ο ς: ἀνήφορος, ἀνθόκηπος, αὐλόγυρος, δεντροθήκηπος, ἐξάφαλμος, καλόγερος, κατήφορος, λαχανόκηπος, ρινόκερος—Γεράσιμος, Θρασύβουλος, Τηλέμαχος—Μάντζαρως, Χριστόπουλος κτλ.—'Αχλαδόκαμπος.

'Η κλητική τοῦ ἐνικοῦ σχηματίζεται σὲ -ε: γιατρέ, ἥλιε, δῆμαρχε. Τὴ σχηματίζουν σὲ -ο: α) τὰ παροξύτονα βαφτιστικά: 'Αλέκο, Γιωργο, Πέτρο, Σπύρο, Δημητράκο κτλ.· τὸ Παῦλος ἔχει κλητικὴ Παῦλε καὶ Παῦλο.—β) Μερικὰ κοινὰ παροξύτονα οὐσιαστικά καθὼς γέρο, διάκο· τὸ καμαρότος καὶ τὸ καπετάνιος ἔχουν τὴν κλητικὴ σὲ -ο καὶ σὲ -ε.

Σχηματίζουν τὴν κλητικὴ τοῦ ἐνικοῦ σὲ -ο καὶ μερικὰ ὀξύτονα χαιδευτικά βαφτιστικά: Γιαννακό, Δημητρό, Μανολιό, καθὼς καὶ μερικὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα παροξύτονα: κύριε Δημητράκο, Δράκο.

'Ο τονισμὸς τῶν προπαροξυτόνων

142. Στὰ προπαροξύτονα ἀρσενικά σὲ -ος κατεβάζομε συνήθως τὸν τόνο στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα: ὁ ἄγγελος—τοῦ ἀγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμπόρου.

Φυλάγουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες καὶ οἱ λαϊκῆς λέξεις: τοῦ ἀντίλαλου, τοῦ ἀνήφορου, τοῦ ἐξάφαλμου, τοῦ καλόγερου, τοῦ ρινόκερου.

Τὸ ἴδιο κάνουν συνήθως καὶ τὰ κύρια ὀνόματα: τοῦ 'Αχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου, τοῦ Χριστόφορου καὶ τὰ οἰκογενειακὰ: τοῦ Μαντούβαλου, τοῦ Ξενοπούλου.

Τὰ προπαροξύτονα κοινὰ ἀρσενικά στῆ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα: τῶν ἀνθρώπων—τοὺς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων—τοὺς κυρίους.

Φυλάγουν τὸν τόνο στὴν προπαραλήγουσα τὰ σύνθετα, καθὼς καὶ

τὰ κύρια ὀνόματα ἀνθρώπων: τῶν ἀντίλαλων — τοὺς ἀντίλαλους, τῶν μαντρόσκυλων — τοὺς μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τοὺς Χριστόφορους, τοὺς Χαράλαμους, τοὺς Ξενοπούλους. *

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ χρόνος τονίζεται μερικὲς φορές στὴ λήγουςα: εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειὰ δέκα χρονῶ(ν).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων

143. Τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα δὲ σχηματίζονται πάντοτε στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὰ κοινὰ οὐσιαστικά:

1) Τὰ σὲ -ᾱς σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ ὅπως τὰ κοινὰ ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα σὲ -ᾱς: Παλαμᾱς — Παλαμάδες, Σκουφᾱς — Σκουφάδες.

2) Τὰ παροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες, ἀλλὰ καὶ σὲ -αῖοι: Καράβας — Καράβηδες, Λάπας — Λάπηδες καὶ Λαπαῖοι, Δρίτσας — Δρίτσηδες, Γρίβας — Γρίβηδες καὶ Γριβαῖοι, Δούκας — Δούκηδες καὶ Δουκαῖοι, Κουγέας — Κουγέηδες.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ας σχηματίζουν συνήθως τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Ζούξουλας — Ζουξουλαῖοι, Μπούκουρας — Μπουκουραῖοι.

4) Τὰ ὀξύτονα καὶ παροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν κανονικὰ τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες: Ραγκαβῆς — Ραγκαβῆδες, Μιαούλης — Μιαούληδες.

5) Τὰ προπαροξύτονα σὲ -ης σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Μπότσαρης — Μποτσαραῖοι, Μπούμπουλης — Μπουμπουλαῖοι.

6) Τὰ ὀξύτονα σὲ -ές σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ κανονικὰ σὲ -έδες: Τσελεμεντές — Τσελεμεντέδες.

7) Τὰ παροξύτονα σὲ -εες σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -ηδες ἢ -αῖοι: Δαπόντες — Δαπόντηδες, Δέδες — Δεδαῖοι.

8) Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα σὲ -ου(ς) σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι ἢ -οι: Καμπούρογλου — Καμπούρογλαῖοι, Καμπούρογλοι, Μποστάντζόγλου(ς) — Μποστάντζόγλοι. Ἔτσι καὶ τὰ πατρωνμικὰ ἀπὸ γενικὴ σὲ -ου: Σταύρου — Σταυραῖοι, Οἰκονόμου — Οἰκονομαῖοι.

9) Τὰ σὲ -ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -οι: Βραχνός — Βραχνοί, Ἀντροῦτσος — Ἀντροῦτσοι, Παπαροηγόπουλος — Παπαροηγόπουλοι. Κάποτε, λαϊκότερα, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ σὲ -αῖοι: Ἀγγελόπουλοι — Ἀγγελοπουλαῖοι.

144. Ἀνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ			
Εἶδος ὀνόματος		Ἐνικός	Πληθυντικός
Σὲ -ας	παροξύτονα ἰσοσύλλαβα	χειμῶνας, ταμίης	-ες χειμῶνες, ταμίες
» -ας	προπαροξύτονα »	φύλακας	-ες φύλακες
» -ῆς	ὀξύτονα »	νικητῆς	-ῆς νικητῆς
» -ῆς	παροξύτονα »	ναύτης	-ες ναῦτες
» -ᾶς	ἀνισοσύλλαβα	σφουγγαράς	-ᾶδες σφουγγαράδες
» -ῆς	ὀξύτονα ἀνισοσύλλαβα	πεταλωτῆς	-ῆδες πεταλωτῆδες
» -ῆς	παροξύτονα »	νοικοκύρης	-ῆδες νοικοκύρηδες
» -ῆς	προπαροξύτονα »	φουρνάρης	-ῆδες φουρνάρηδες
» -τῆς	μέ διπλὸ πληθυντικὸ	πραγματευτῆς	-ᾶδες, -ῆς πραγματευτᾶδες, -ῆς
» -ῆς		καφές	-ῆδες καφέδες
» -οῦς		παπποῦς	-οῦδες παπποῦδες
» -ος		οὐρανός, ἄγγελος	-οι οὐρανοί, ἄγγελοι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ ἀρσενικά

145. Τὰ ἀρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τὴν ἐνικὴ γενική, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ χωρὶς τὸ -ς τῆς ὀνομαστικῆς:

ὁ πατέρας—τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα

ὁ παπποῦς—τοῦ παπποῦ, τὸν παπποῦ, παπποῦ.

Τὰ ἀρσενικά ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: στὸν ἐνικὸ τὴ γενική, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ καὶ στὸν πληθυντικὸ τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ:

τοῦ ναύτη, τὸ ναῦτη, ναῦτη—οἱ ναῦτες, τοὺς ναῦτες, ναῦτες.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σὲ -ος.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὅλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σὲ -ων: τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων, τῶν καφέδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

146. Τὰ θηλυκὰ διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ τοῦ πληθυντικοῦ σὲ -ες: ἡ μητέρα—οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τὰ ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σὲ -δες: ἡ ἀλεπούς—οἱ ἀλεπούδες, τίς ἀλεπούδες, ἀλεπούδες.

Τὰ θηλυκὰ τονίζονται σὲ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καὶ στὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἐκτός στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ ποὺ πολλὲς φορὲς κατεβά-

ζουν τὸν τόνο: ἡ ἐλπίδα—τῆς ἐλπίδας—τὴν ἐλπίδα—οἱ ἐλπίδες—τῶν ἐλπίδων κτλ., ἀλλὰ ὦρα—ὠρῶν, θάλασσα—θαλασσῶν, σάλπιγγα—σαλπύγγων.

Δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω γενικούς κανόνες τ' ἀρχαιοκλίτα θηλυκὰ ποὺ τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -ος καὶ σὲ -η: ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη—οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκὰ σὲ -α

147. ἡ καρδιά ἡ ὦρα ἡ θάλασσα ἡ ἐλπίδα ἡ σάλπιγγα

Ἐνικός

Ὄνομ.	ἡ καρδιά	ἡ ὦρα	ἡ θάλασσα
Γεν.	τῆς καρδιᾶς	τῆς ὥρας	τῆς θάλασσης
Αἰτ.	τὴν καρδιά	τὴν ὦρα	τὴ θάλασσα
Κλητ.	καρδιά	ὦρα	θάλασσα

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ καρδιές	οἱ ὦρες	οἱ θάλασσεσ
Γεν.	τῶν καρδιῶν	τῶν ὠρῶν	τῶν θαλασσῶν
Αἰτ.	τις καρδιές	τις ὦρες	τις θάλασσεσ
Κλητ.	καρδιές	ὦρες	θάλασσεσ

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ἡ ἐλπίδα	ἡ σάλπιγγα	οἱ ἐλπίδες	οἱ σάλπιγγεσ
Γεν.	τῆς ἐλπίδας	τῆς σάλπιγγασ	τῶν ἐλπίδων	τῶν σαλπύγγων
Αἰτ.	τὴν ἐλπίδα	τὴ σάλπιγγα	τις ἐλπίδες	τις σάλπιγγεσ
Κλητ.	ἐλπίδα	σάλπιγγα	ἐλπίδες	σάλπιγγεσ

Κατὰ τὸ κ α ρ δ ι ᾶ κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουσι ἕνα τὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ): ἀχλαδιά, δουλειά, δροσιά, καρδιά, μηλιά, ὁμορφιά, παλικάριά, παπαδιά, τριανταφυλλιά, φορά, φωλιά κτλ.—Καλυμνιά, Σιφνιά, Σμυρνια—οἱ τοπωνυμίες: Ζαγοριά, Κηφισιά, Κοκκινιά, Λιβαδειά κτλ.—τὰ βαρβιτικὰ: Γαρουφαλιά, Λεμονιά, Ἀθηναῖα κτλ.

Κατὰ τὸ ὦ ρ α κλίνονται: γλώσσα, δόξα, ἡμέρα, λύρα, μοῖρα, μύγα, πλατεία, ρίζα, σφαῖρα, χελώνα, χώρα—γυναίκα, νύχτα, πλάκα, προίκα, ρώγα, σπλήνα, σφήκα, σφιγγα, σφήνα, τραχεία, τρίχα, φλέβα, φλόγα, χίμα—βάρακα, λίρα, καρέκλα, κατάρα, κωρία—ἀρτηρία, δημοπρασία, ἐργασία, θεωρία, ἡλικία—Ἄρτα, Μακεδονία, Ἀγγλία—Ἀγγέλα, Μαρία κτλ.

Κατὰ τὸ ὄ ρ α κλίνονται ἀκόμῃ: δίψα, πάπια, πείνα, σπίθα, τρύπα, ψάθα, βούλα, καντήλα, κρέμα, σκάλα.— Τ' ἀφρημένα σὲ -ίλα, -ούρα κτλ.: μαυρίλα, θολούρα.— Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -ίτσα, -ούδα, -οπούλα: βαρκίτσα, κοπελούδα, μανούλα, ἀρχοντοπούλα.— Τὰ παράγωγα σὲ -τρα, -ίνα: πλύστρα, ράφτρα, ἀραπίνα, λαφίνα.— Αὐτὰ δὲ σχηματίζουν σχεδὸν ποτὲ γενικὴ πληθυντικὴ. Πολλὲς φορές χρησιμοποιοῦμε τὴ γενικὴ ἀπὸ ἄλλον τύπο τοῦ ὀνόματος: ἢ καλύβα—τῶν καλυβιῶν, ἀπὸ τὸ καλύβι, ἢ καντήλα—τῶν καντηλιῶν, ἀπὸ τὸ καντήλι κτλ.

Κατὰ τὸ θ ἄ λ α σ σ α κλίνονται: ἄγκυρα, αἴθουσα, ἄμυνα, μέλισσα, ὑποτείνουσα—διάρκεια, εἰλικρίνεια, περιφέρεια, συμπάθεια, συνέχεια. Τὰ παράγωγα σὲ -ισσα, -τρια, -αίνα: βασιλίτσα, μαγεΐριτσα, πριγκίπισσα, ἐργάτρια, μαθήτρια, φοιτήτρια, δράκαινα.— βασιλόπιτα, γομαλάστιχα, μυλόπετρα.—Γιαννιώτισσα, Μεσολογγίτισσα, Σουλιώτισσα κτλ. Οἱ τοπωνυμίες: Ἄλεξάνδρεια, Ἐρέτρια, Καρύταινα, Κέρκυρα, Πρέβεζα κτλ.

Κατὰ τὸ ἐ λ π ἰ δ α κλίνονται: ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα—ἀσπίδα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, λαμπάδα—Ἀθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.— Ἑλλάδα, Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Τραπεζοῦντα κτλ.— Βοισηίδα, Ἐλπίδα κτλ.

Κατὰ τὸ σ ἄ λ π ι γ γ α κλίνονται: διώρυγα, ὄρνιθα, πέριδικα, σήραγγα, φάλαγγα—θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ἰκανότητα, ἀθωότητα, αὐστηρότητα κτλ.

Τὰ θηλυκὰ σὲ -α ποὺ κλίνονται κατὰ τὸ ὄ ρ α καὶ θάλασσα στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ὅσα κλίνονται κατὰ τὸ σάλπιγγα τὸν κατεβάζουν στὴν παραλήγουσα: γλώσσα—γλωσσῶν, περιφέρεια—περιφερειῶν, ἐφημερίδα—ἐφημεριδῶν.

148. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ περισσότερα θηλυκὰ ὀξύτονα σὲ (**ιά**) γράφονται μὲ *ι*: βραδιά, βελονιά, κερασιά, ξενιτιά κτλ. Γράφονται μὲ *ει* παράγωγα ἀπὸ ρήματα σὲ -εῦω: γιατρεία, δουλεία, (ἐ)σοδειά, παντρεία, Λιβαδειά.

2. Τὰ θηλυκὰ παροξύτονα σὲ (**ία**) γράφονται μὲ *ι*: Ἀκαδημία, ἀξία, γωνία, διαιτία, εὐφορία, ἡγεμονία, σοφία, τυραννία, φιλία κτλ.— Ἀρκαδία, Ἀσία κτλ.

Γράφονται μὲ *ι* καὶ οἱ λέξεις ποὺ ἔχουν καταχρηστικὸ δίφθογγο στὴ λήγουσα: ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, ὀρφάνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτίρια.

Γράφονται με ει ὅσα παράγονται ἀπὸ ρήματα σὲ -εύω καὶ ἄλλα : βασιλεία (βασιλεύω), κολακεία, λατρεία, νηστεία κτλ.— (ἀπὸ ἐπίθετα σὲ -ὺς) βαρεία, ὄξεια, πλατεία—θεία, λεία, χρεία· με οὖν τὸ Τροία.

3) Τὰ προπαροξύτονα σὲ **(ια)** γράφονται με ει: ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βοήθεια, εὐλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.— Ἀντιόχεια, Χαϊρώνεια, Ἰφιγένεια κτλ.

Γράφονται με οὖν: ἄγνοια, διχόνοια, ἔγνοια, εἴνοια, ὁμόνοια, παλίρροια, πρόνοια, Εὐβοία.

4. Τὰ οὐσιαστικὰ σὲ **(ίδα)**, τ' ἀφρημένα σὲ **(ίλα)**, τὰ ὑποκοριστικὰ σὲ **(ίτσα)** γράφονται με ι: ἀσπίδα, ἐπιφυλλίδα—καπνίλα, χωματίλα—δραχμίτσα, μηλίτσα, Ἐλενίτσα· ἀλλὰ θείτσα.

5. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ότιτα)** γράφονται με ό -η: ἀνθρωπότητα, κοινότητα, ποιότητα.

6. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(ισα)** γράφονται με ι καὶ δύο σ: ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα. Ἐξαιρεῖται τὸ σάρισα καὶ τὸ Λάρισα.

7. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(τρια)** γράφονται με ι: ἐργάτρια, μαθήτρια, γυμνάστρια.

8. Τὰ θηλυκὰ σὲ **(έα)** γράφονται με αι: αὐλαία, κεραία, περικεφαλαία, σημαία κτλ. Γράφονται με αι καὶ τὰ προπαροξύτονα κύρια: Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια.

Γράφονται με ε: θέα, ἰδέα, νέα, παρέα—Κέα, Νεμέα, Τεγέα.

9. Τὰ θηλυκὰ προπαροξύτονα σὲ **(ενα)** γράφονται με αι: δράκαινα, λύκαινα· Δημήτραϊνα, Μανρομιχάλοινα.

149.

2. Θηλυκὰ σὲ -η

	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη Ἐνικὸς	ἡ ζάχαρη
Ὄνομ.	ἡ ψυχὴ	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τὴν ψυχὴν	τὴν νίκην	τὴν ζάχαρην
Κλητ.	ψυχὴν	νίκην	ζάχαρην

Πληθυντικὸς

Ὄνομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τις ψυχές	τις νίκες	τις ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατὰ τὸ ψ ο χ ἡ κλίνονται: ἀλλαγὴ, ἀρχή, βοσκή, βροντί, βροχή, γραμμί, ἐπιγραφὴ, ζωή, ὄρμη, πηγὴ, προσταγὴ, σαρακοστή, συλλογὴ, τιμὴ, τροφή, φωνή, χαρραγὴ κτλ.—Καλαματιανή, Συροϊανὴ κτλ.—² Αμερικὴ—³ Ἀγγελικὴ, Ἀγνή κτλ.

Κατὰ τὸ ν ί κ η κλίνονται: ἀνάγκη, βλάβη, δίκη, κόρη, λύπη, νόμφο, τέχνη, τόλμη, τύχη, φήμη κτλ. Τ' ἀφηρημένα σὲ -οσύνη: εὐγνωμοσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη κτλ.

Κατὰ τὸ ν ί κ η κλίνονται (χωρὶς νὰ σχηματίζουν γενικὴ πληθυντικὴ): ἀγάπη, ἄκρη, ἐξαδέρφη, ζέστη, θέρμη, κόψη, λάσπη, μέση, μύτη, νύφη, πῆχη, πλάτη, πλώση, πλώρη, ράχη, στάχτη, χάρη κτλ.—Θεσσαλονικὴ, Ἰθάκη, Κορίθη, Πεντέλη, Πόλη, Σπάρτη —² Ἀφροδίτη, Καλλιόπη, Πηνελόπη—Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Κατὰ τὸ ζ ά χ α ρ η κλίνονται: ἀνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλυτέρευση, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνεψη κτλ.—Λυκόβρωση, Λυκόραχη κτλ.—Χρυσόθεμη.

¹ Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σὲ -η τὰ περισσότερα ὀξύτονα σχηματίζουν κανονικὰ τὴ γενικὴ πληθυντικὴ: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

² Ἀπὸ τὰ παροξύτονα μερικὰ μόνο τὴ σχηματίζουν καὶ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα: ἀνάγκη—ἀναγκῶν, τέχνη—τεχνῶν.

Τὰ προπαροξύτονα δὲν τὴ σχηματίζουν σχεδὸν ποτέ.

Τὸ νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τὴ γενικὴ πληθυντικὴ νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οἱ τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδερφῶν συνηθίζονται γιὰ τὸ ἀρσενικό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ θηλυκὰ σὲ (οσίνι) γράφονται μὲ ο καὶ υ: ἀγραμματοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη.

150. 3. Θηλυκὰ σὲ - η ἀρχαϊόκλιτα

ἡ σκέψη

ἡ δύναμη

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῆς σκέψης	τῆς δυνάμης	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τῆ σκέψη	τῆ δύναμη	τις σκέψεις	τις δυνάμεις
Κλητ.	σκέψη	δύναμη	σκέψεις	δυνάμεις

Κατὰ τὸ σ κ έ ψ η κλίνονται: γνώση, δύση, ἔλξη, θέση, κλίση,

κράση, κρίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πράξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κτλ. Τοπωνυμίες : Ἄνδεις, Ἄλπεις, Σάρδεις.

Κατὰ τὸ δ ὕ ν α μ η κλίνονται: αἴσθησις, ἀνάστασις, ἀπόφασις, ἀφαίρεσις, γέννησις, διάθεσις, διαίρεσις, εἶδησις, εἰδοποίησις, ἐνεσις, ἐντύπωσις, ἔνωσις, ἐξήγησις, ἐπίσκεψις, εὐχαρίστησις, θέλησις, κατάληξις, κίνησις, κυβέρνησις, ὄρεξις, ὄσφρησις, παράδοσις, προφύλαξις, συνεννόησις, σύνταξις, ὑπόθεσις, ὑφαίρεσις κτλ.— Ἀλεξανδροῦπολις, Κωσταντινουῦπολις, Νεάπολις, Τρίπολις.

Ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ, ἰδίως τῶν ὑπερδισυλλάβων, σχηματίζεται καὶ σὲ -εως, κατεβάζοντας τὸν τόνο κατὰ μίαν συλλαβήν: τῆς δυνάμεις καὶ τῆς δυνάμεως, τῆς εἰδήσεως καὶ τῆς εἰδήσεως, τῆς σύνταξης καὶ τῆς συντάξεως.

Τὰ προπαροξύτονα ἀρχαιοκλίτα θηλυκὰ σὲ -η κατεβάζουν τὸν τόνο στὸν πληθυντικὸν κατὰ μίαν συλλαβήν: ἡ δύναμις—οἱ δυνάμεις—τῶν δυνάμεων—τις δυνάμεις.

151.

4. Θηλυκὰ σὲ -ω

ἡ Ἀργυρῶ

ἡ Φρόσω

Ἐνικός

Ὄνομ.	ἡ Ἀργυρῶ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἀργυρῶς	τῆς Φρόσως
Αἰτ.	τὴν Ἀργυρῶν	τὴν Φρόσων
Κλητ.	Ἀργυρῶ	Φρόσω

Κατὰ τὸ Ἀργυρῶ κλίνονται: Βαγγελιώ, Ἐρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κρινωί, Λενιώ, Λητώ, Σμαρῶ, Χρυσῶ κτλ.—Κῶ, ἠχώ (μόνον στὸν ἐνικό).

Κατὰ τὸ Φρόσω κλίνονται: Δέσπω, Μέλπω, Χρῦσω κτλ., ἡ τοπωνυμία Ζαχάρω (στὴ Μεσσηνία).

Ὁ πληθυντικὸς τῶν θηλυκῶν σὲ -ω εἶναι σπάνιος, ἰδίως στὰ ὀξύτονα. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ σχηματιστῇ, σχηματίζεται ἔτσι: οἱ Φρόσες, τῶν Φρόσων, τις Φρόσες.

152.

5. Θηλυκὰ σὲ -ος ἀρχαιοκλίτα

ἡ διάμετρος

Τὰ ἀρχαιοκλίτα θηλυκὰ σὲ -ος εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	διάμετρος	οἱ	διάμετρος	καὶ	οἱ	διάμετροι
Γεν.	τῆς	διαμέτρου	τῶν	διαμέτρων			
Αἰτ.	τῇ	διάμετρο	τίς	διάμετρος	καὶ	τίς	διαμέτρους
Κλητ.		(διάμετρο)		(διάμετροι)			

Ὅμοια κλίνονται : ἄβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἴσοδος, ἔξοδος κτλ.— Ἀγχιάλος, Αἴγυπτος, Ἐπίδαυρος, Κάρπαθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κτλ.— Τὰ ὀξύτονα : κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ σέ -ος στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ καὶ στήν πληθυντική αἰτιατική σέ -ους κατεβάζουν τὸν τόνο οτὴν παραλήγουσα : ἡ διάμετρος—τῆς διαμέτρου—τῶν διαμέτρων—τίς διαμέτρους.

Ἡ κλητική εἶναι σπάνια καὶ τελειώνει συνήθως σέ -ο.

153.

6. Θηλυκὰ σέ -οῦ

ἡ ἄλεπού

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	ἄλεπού	οἱ	ἄλεπούδες
Γεν.	τῆς	ἄλεπούς	τῶν	ἄλεπούδων
Αἰτ.	τῇ	ἄλεπού	τίς	ἄλεπούδες
Κλητ.		ἄλεπού		ἄλεπούδες

Κατὰ τὸ ἄ λ ε π ο ῦ κλίνονται μερικά κοινὰ ὀνόματα καθὼς μαῖμου, φουφού, ἀγρονού, καπελού, μωλονού, παραμυθού, γλωσσού, ὑπναρού, φωνακλού κτλ.—Κολοκυθού, Σκριπού, Χελιδονού κτλ.—Ραλλού κτλ.

154. Ἀπὸ τὰ θηλυκὰ σέ -α κλίνονται μερικά ἀνισοσύλλαβα ὅπως ἡ γιαγιά.

Ένικος

Πληθυντικός

Όνομ.	ἡ	γιαγιά	οἱ	γιαγιάδες
Γεν.	τῆς	γιαγιᾶς	τῶν	γιαγιᾶδων
Αἰτ.	τῇ	γιαγιά	τίς	γιαγιάδες
Κλητ.		γιαγιά		γιαγιάδες

Κατὰ τὸ γ ι α γ ι ᾶ κλίνονται : μαμά, νταντά.

Τὸ κυρὰ σχηματίζει τὸν πληθυντικὸν κυρᾶς καὶ κυράδες.

Σχηματίζουν συνήθως άνισοσύλλαβα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τὸ ἀνεψιά, θειά—θεία, πεθερά: ἀνεψιάδων, θειάδων, πεθεράδων.

**155. Ἄνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν θηλυκῶν
Οἱ καταλήξεις τῆς ἐνικῆς καὶ πληθυντικῆς ὀνομαστικῆς**

	Εἶδος ὀνόματος	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς
Σὲ	-ὰ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	καρδιά	-ές	καρδιές
»	-α παροξύτονα »	ώρα, ἐλπίδα	-ες	ώρες, ἐλπίδες
»	-α προπαροξύτονα »	θάλασσα, σάλπιγγα	-ες	θάλασσες, σάλπιγγες
»	-ὰ ἀνισοσύλλαβα	γιαγιά	-άδες	γιαγιάδες
»	-ῆ ὀξύτονα ἰσοσύλλαβα	ψυχή	-ές	ψυχές
»	-ῆ παροξύτονα »	νίκη	-ες	νικές
»	-ῆ προπαροξύτονα »	ζάχαρη	-ες	ζάχαρες
»	-ῆ ἀρχαιόκλιτα	σκέψη, δύναμη	-εις	σκέψεις, δυνάμεις
»	-ω ἰσοσύλλαβα	Ἄργυρῶ, Φρόσω	-ες	(Φρόσες)
»	-οῦ ἀνισοσύλλαβα	ἀλεπού	-οῦδες	ἀλεπούδες
»	-ος ἀρχαιόκλιτα	διάμετρος	-ες, -οι	διάμετρος, διάμετροι

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ

156. "Όλα τὰ θηλυκὰ σχηματίζουν τὴν ἐνικὴ γενικὴ ὅταν προστεθῆ ἓνα -ς στὴν ὀνομαστικὴ: ἡ μητέρα—τῆς μητέρας, ἡ νίκη—τῆς νίκης.

"Όλα τὰ θηλυκὰ ἔχουν σὲ κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τὴν ὀνομαστικὴ, τὴν αἰτιατικὴ καὶ τὴν κλητικὴ: ἡ γυναίκα, τὴ γυναίκα, γυναίκα—οἱ γυναῖκες, τίς γυναῖκες, γυναῖκες· ἡ ἀλεπού, τὴν ἀλεπού, ἀλεπού—οἱ ἀλεπούδες, τίς ἀλεπούδες, ἀλεπούδες· ἡ σκέψη, τὴ σκέψη, σκέψη—οἱ σκέψεις, τίς σκέψεις, σκέψεις.

Τ' ἀρχαιόκλιτα σὲ -ος δὲν ἀκολουθοῦν τοὺς παραπάνω κανόνες.

Ἡ γενικὴ πληθυντικὴ ὄλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σὲ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὡρῶν, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαϊμούδων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

157. Τὰ οὐδέτερα διαιροῦνται σὲ ἰσοσύλλαβα καὶ σὲ ἀνισοσύλλαβα.

Τὰ ἰσοσύλλαβα οὐδέτερα τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -ο, -ι, -ος: βουνό, παιδί, βῆρος.

Τὰ ἀνισοσύλλαβα τελειώνουν στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ σὲ -μα, -σιμο, -ας, -ως: κόμα, δέσιμο, κρέας, φῶς.

Α.— Ουδέτερα ἰσοσύλλαβα

158.

1. Ουδέτερα σέ - ο

τὸ βουνὸ   τὸ πεῦκο   τὸ σίδερο   τὸ πρόσωπο

Τὰ ουδέτερα σέ -ο εἶναι ὀξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Ὄνομ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Γεν.	τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδηρου	τοῦ προσώπου
Αἰτ.	τὸ βουνὸ	τὸ πεῦκο	τὸ σίδερο	τὸ πρόσωπο
Κλητ.	βουνὸ	πεῦκο	σίδηρο	πρόσωπο

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Γεν.	τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σίδηρων	τῶν προσώπων
Αἰτ.	τὰ βουνὰ	τὰ πεῦκα	τὰ σίδηρα	τὰ πρόσωπα
Κλητ.	βουνὰ	πεῦκα	σίδηρα	πρόσωπα

Κατὰ τὸ β ο υ ν ὸ κλίνονται: ἀγρό, ἐμπορικό, νερό, ποσό, φτερό, φυτό, καμπαναριό, μαγειρειό, νοικοκυριό κτλ.— Ζευγολατιό, Χορευτό, Φιλιατρά κτλ.

Κατὰ τὸ π ε ῦ κ ο κλίνονται: δέντρο, ξῶο, σύκο, φύλλο· βιβλίο, θηρίο, θρανίο, πλοῖο, στοιχειό, ταμεῖο· ἀστεροσκοπεῖο, βιβλιοπωλεῖο, νοσοκομεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.— Βελεστίνο, Ναβαρίνο, Ρίο κτλ.

Κατὰ τὸ σ ἰ δ ε ρ ο κλίνονται: ἀμύγδαλο, βότσαλο, δάχτυλο, κάρβουνο, κόκαλο, λάχανο, λείψανο, μάγουλο, παράπονο, πούπουλο, ροδάκινο, σέλινο, σύννεγο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, φρύγανο, ψίχουλο· σιδεράδικο — ἀγριοβότανο, ἀντρόγυνο, ἀπομείμμερο, ἀρχοντόσπιτο, δισκοπότηρο, μερόνυχτο, τραπεζομάντιλο, χαμόγελο, χαμόκλαδο, χιονόνερο, χριστόφομο—Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατὰ τὸ π ρ ὶ σ ω π ο, πὺν κατεβάζει στὴ γενικὴ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὸν τόνο τῆς ὀνομαστικῆς, κλίνονται: ἄλλογο, ἄτομο, ἔπιπλο, θέατρο, κόπελλο, μέτωπο, ὄργανο κτλ. — οἱ τοπωνυμίες: Ἀγραφα, Ἀπένινα, Καλάβρυτα, Μέγαρα, Μέθανα κτλ.

Μερικὰ προπαροξύτονα τονίζονται καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο καὶ κατὰ τὸ σίδερο. Ἔτσι τὸ βούτιρο, γάτατο, πρόβατο, ἀτμόπλοιο.— Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατὰ τὸ πρόσωπο: τοῦ Μεισόβου.

159. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὰ παράγωγα ουδέτερα σέ (ιο) ποῦ

φανερώνουν τόπο γράφονται με ει: γραφείο, κυβερνεῖο, ὠδεῖο· ἀνθρακωρυχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, ἰατρεῖο, σχολεῖο κτλ. Γράφονται με ι τὰ προπαροξύτονα: ἐστιατόριο, φυλάκιο.

2. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ιο)** γράφονται με ι: γέλιο, καταβόδιο, συχώριο, τετράδιο.— Γράφονται με ει: ἀπόγειο, ἰσόγειο, ὑπόγειο.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ριό)** γράφονται με ι: καμπαναριό, νοικοκυριό, πλυσταριό, συμπεθεριό.— Γράφεται με ει τὸ μαγειριό.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(τίριο)** γράφονται με η καὶ ι: πιεστήριο, ἐργαστήρι(ο), σιδερωτήριο, γυμναστήριο, δικαστήριο κτλ.

Ἐξαίρουνται: μαρτύριο, χτίριο.

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ **(ιτό)** γράφονται συνήθως με η: ἀγκομαχητό, βογκητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

160.

2. Οὐδέτερα σὲ -ι

τὸ παιδί

τὸ τραγούδι

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ι εἶναι ὀξύτονα καὶ προαξύτονα.

Ἐνικὸς

Πληθυντικὸς

᾽Ονομ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τὸ παιδί	τὸ τραγούδι	τὰ παιδιὰ	τὰ τραγούδια
Κλητ.	παιδί	τραγούδι	παιδιὰ	τραγούδια

Κατὰ τὸ π α ι δ ῖ κλίνονται: ἀρνί, αὐτί, γυαλί, κελί, κερί, κλειδί, κορμί, μαλλί, νησί, πανί, πουλί, σκοινί, σκύλι, σπυρί, σφυρί, τυρί, ὑνί, χωνί, ψωμί κτλ.—*Δαφνί, Καστροί* κτλ.

Κατὰ τὸ τ ρ α γ ο ῦ δ ι κλίνονται: ἀηδόνι, ἀλάτι, ἀλεύρι, γεφύρι, θυμάρι, καλοκαίρι, καράβι, λουλούδι, φρούδι, χεῖλι, χιόνι, χτένι, ψαλτήρι κτλ.—Τὰ παράγωγα σὲ -άρι, -άδι, -ίδι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι, κτλ.—Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.—ἐρημοκλήσι, νυχτοπούλι, πρωτοβρόχι κτλ.—²Αλιβέρι, Γαλαξίδι, Μεσολόγγι, Σούλι, Ἀμπελάκια.—Μερικὰ προπαροξύτονα καθὼς τὸ γιούσουρι (=μαῦρο κοράλλι), φίλνιτσι καὶ οἱ τοπωνυμίες *Λιόπσει, Τρίκερι, Τσάγεζι* κτλ. πὺ συνήθως δὲ σχηματίζουν τὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ.

᾽Ολα τὰ οὐδέτερα σὲ -ι τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -άκι, -ούλι δὲ σχηματίζουν συνήθως γενικὴ: Δὲ λέμε τὸ γατάκι—τοῦ γατακιοῦ. Θὰ ποῦμε τοῦ γατιοῦ (ἀπὸ τὸ γατί),

τὸ ἀρονάκι — τοῦ ἀρονιοῦ, τῶν ἀρονιῶν (ἀπὸ τὸ ἀρονί), ὄχι τοῦ ἀρονακιοῦ, τῶν ἀρονακιῶν.

161. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ὅλα τὰ οὐδέτερα σὲ (**ι**) γράφονται μὲ **ι**: Γράφονται μὲ **υ** στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ τὸ βράδυ, τὸ δόρυ καὶ τὸ δξύ, καὶ σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τὸ δάκρυ, δίχτυ, στάχυ.

2. Τὰ οὐδέτερα μὲ φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν **-ι** παίρνουν **γ** πρὶν ἀπὸ τὸ **ι** σὲ ὅλες τὶς πτώσεις πού δὲν τελειώνουν σὲ **-ι**: τὸ τσάι: τοῦ τσαγιοῦ — τὰ τσάγια — τῶν τσαγιῶν, τὸ γαί: τοῦ φαγιῦ — τὰ φαγιά — τῶν φαγιῶν, τὸ ρολόι: τοῦ ρολοιοῦ — τὰ ρολόγια.

3. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**ιδι**) γράφονται μὲ **ι**: βαρίδι, ξίδι, ταξίδι, φίδι.

Ἐξαιροῦνται: καρύδι, κρεμμύδι, μύδι, φρούδι· ἀντικλείδι, στοείδι· Παλαμήδι.

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**όνι**) γράφονται μὲ **ο**: ἀηδόνη, κανόνι, λεμόνι, τιμόνι, τρογόνι, χελιδόνι κτλ.

Γράφονται μὲ **ω**: ἀλώνη, κυδώνι, παραγώνι, φώνι(α).

5. Τὰ οὐδέτερα σὲ (**τίρι**) γράφονται μὲ **η**: κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, τροπλητήρι, ποτήρι.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ τυρί: κεφαλοτύρι, ψομοτύρι.

162. 3. Οὐδέτερα σὲ - ο ς

τὸ μέρος

τὸ ἔδαφος

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ος εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἐδάφη
Γεν.	τοῦ μέρους	τοῦ ἐδάφους	τῶν μερῶν	τῶν ἐδαφῶν
Αἰτ.	τὸ μέρος	τὸ ἔδαφος	τὰ μέρη	τὰ ἐδάφη
Κλητ.	μέρος	ἔδαφος	μέρη	ἐδάφη

Κατὰ τὸ μέρος κλίνονται: ἄσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μῆκος, πάχος, πληθος, στήθος, τέλος, ὕψος, χρέος κτλ.— Ἄργος, Ἄστρος, Τέμπη κτλ.

Κατὰ τὸ ἔδαφος κλίνονται: ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος.

Τὰ οὐδέτερα σὲ -ος καταβάζουν τὸν τόνο στὴ γενική πληθυντικῆ στὴ λήγουσα: εἶδος—εἰδῶν, μέγεθος—μεγεθῶν.

Τὰ προπαροξύτονα οὐδέτερα σέ -ος κλίνονται ἐν τόνῳ στὴν παραλήγουσα στῆ γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὸν ὀνομαστικῇ, αἰτιατικῇ καὶ κλητικῇ τοῦ πληθυντικοῦ: τὸ μέγεθος—τοῦ μεγέθους—τὰ μεγέθη.

Τὸ πέλαγος κλίνεται καί: τὸ πέλαγο—τοῦ πελάγου (καὶ τοῦ πέλαγου)—τὰ πέλαγα.

Μερικὰ ἀφρηρημένα δὲ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρος, κόστος, ἕφος κτλ.

B.— Οὐδέτερα ἀνισοσύλλαβα

163. Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν καὶ στῆ γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καὶ στὸν πληθυντικό, μιὰ συλλαβὴ περισσότερη: τὸ κύμα—τοῦ κύματος—τὰ κύματα.

4. Οὐδέτερα σέ -μα

τὸ κύμα

τὸ ὄνομα

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικόσ

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Γεν.	τοῦ κύματος	τοῦ ὀνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν ὀνομάτων
Αἰτ.	τὸ κύμα	τὸ ὄνομα	τὰ κύματα	τὰ ὀνόματα
Κλητ.	κύμα	ὄνομα	κύματα	ὀνόματα

Κατὰ τὸ κύμα κλίνονται: αἶμα, ἄρμα, βῆμα, γράμμα, δέσμα, δράμα, κλάμα, μνήμα, νῆμα, στρέμμα, στρώμα, σῶμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χοῆμα, χροῶμα, χῶμα, ψέμα κτλ. Ὅμοια κλίνεται καὶ τὸ γάλα.

Κατὰ τὸ ὄνομα κλίνονται: ἀγαλμα, ἄθροισμα, ἀνοιγμα, ἄπλωμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πῆδημα, πρόβλημα, στοιχημα, ἕφασμα κτλ.

Μερικὰ ἀφρηρημένα σέ -μα καὶ τὸ ἄρματα συνηθίζονται μόνο στὸν πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κτλ. Ἄλλα πάλι περισσότερο στὸν ἐνικό: κάμα.

Τὰ οὐδέτερα σέ -μα κατεβάζουν τὸν τόνο στῆ γενικῇ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν ὀνομάτων.

Τὸ α τῆς λήγουσας στὰ οὐδέτερα σέ -μα εἶναι βραχύχρονο: αἶμα, σῶμα.

164. 5. Ουδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τὸ δέσιμο

"Όλα τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) εἶναι προπαροξύτονα.

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Γεν.	τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ.	τὸ δέσιμο	τὰ δεσίματα
Κλητ.	δέσιμο	δεσίματα

"Όμοια κλίνονται πολλὰ ἀφηρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) ποὺ παράγονται ἀπὸ ρήματα : βάψιμο, γνέσιμο, γράψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο, τάξιμο, τρέξιμο, φέροσιμο, φταιξιμο κτλ.

Τὰ οὐδέτερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ στὴν παραλήγουσα : τῶν δεσιμάτων.

165. 6. Ουδέτερα σέ -ας, -ως

	τὸ κρέας		τὸ φῶς	
	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὄνομ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρεάτων	τῶν φώτων
Αἰτ.	τὸ κρέας	τὸ φῶς	τὰ κρέατα	τὰ φῶτα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα	φῶτα

Κατὰ τὸ κρέας κλίνονται τὸ πέρας καὶ τὸ τέρας.

"Όμοιά μὲ τὸ φῶς σχηματίζονται τὸ καθεστῶς καὶ τὸ γεγονός, μὲ τὴ διαφορά πὼς αὐτὰ τονίζονται στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ στὴν παραλήγουσα : τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος.

166. Ἐνακεφαλαιωτικὸς πίνακας τῶν οὐδετέρων

Οἱ καταλήξεις τῆς ὀνομαστικῆς ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ

	Ἐνικὸς	Πληθυντικὸς
A. Ἴσοσύλλαβα		
Σὲ -ο	βοννό, σίδερο	-α βοννά, σίδερα
» -ι	παιδί, τραγοῦδι	-ια παιδιά, τραγοῦδια
» -ος	μέρος, ἔδαφος	-η μέρη, ἐδάφη

B. Ἄνισοσύλλαβα

Σὲ	-μα	κύμα, ὄνομα
»	-σιμο	δέσιμο
»	-ας	κρέας
»	-(ὄς)	φῶς

-ματα	κύματα, ὀνόματα
-σίματα	δεσίματα
-ατα	κρέατα
-(ὄτα)	φῶτα

Γενικὲς παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα

167. Ὅλα τὰ οὐδέτερα ἔχουν στὸν κάθε ἀριθμὸ τρεῖς πτώσεις ὁμοῖες, τὴν ὀνομαστική, τὴν αἰτιατική καὶ τὴν κλητική: τὸ μέρος — τὰ μέρη, τὸ κύμα—τὰ κύματα κτλ.

Τ' ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα διαφέρουν μεταξὺ τους μόνο στὴν ἐνική ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική. Στὴ γενική πληθυντική τονίζονται ὅλα στὴν παραλήγουσα: κυμάτων, δεσμάτων, κρεάτων, φώτων.

Ἡ γενική πληθυντική ὅλων τῶν οὐδετέρων τελειώνει σὲ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

168. Πολλὰ οὐσιαστικά δὲν κλίνονται σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα οὐσιαστικά**.

Α.—"Ακλιτα

169. Μερικά οὐσιαστικά φυλάγουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη, εἶναι δηλ. **ἄκλιτα**. Ἡ πτῶση τους φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄρθρο ποὺ τὰ συνοδεύει: *ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς*. "Ακλιτα εἶναι:

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τὸ *ξενίθ*, τὸ *μάννα*, τὸ *ναδίρ*, τὸ *ρεκόρ*, ὁ *σοφέρ*, τὸ *τράμ*: τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου: *ἄλφα*, *δέλτα* κτλ. (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ *ἔφιλο*, *ὄμικρο*, *ὑφιλο* ποὺ κλίνονται).

β) Τὰ **προταχτικά** Ἁγια-, Ἁι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μαρμπα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, ποὺ μπαίνουν πρὶν ἀπὸ κύρια ἢ κοινὰ ὀνόματα: *τῆς Ἁγια-Βαρβάρας*, *τὴν Ἁγια-Σωτήρα*, ὁ *Ἁι-Δημήτριος*, ὁ *γερο-λύκος*, τοῦ *γερο-λύκου*, *τῆς κυρα-Ρήνης*, ὁ *μαστρο-Πέτρος*. Ὁ *καπετάν Κωσταντής*, τοῦ *κὺρ Γιώργη*, ὁ *πάτερ Ἰωσήφ*, τοῦ *πάτερ Σωφρόνιου*.

170. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ προταχτικά γράφονται χωρὶς τόνο καὶ παίρ-

νουν ένωτικό. Γράφονται με τόνο και χωρίς ένωτικό τὰ καπετάν, κῆρ και πάτερ.

γ) Τὸ Πάσχα, ξενικὲς τοπωνυμίες καθὼς Πέτα, Ἱερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικά ὀνόματα ἀνθρώπων καθὼς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κτλ.

δ) Πολλὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα Ἑλλήνων σὲ πτώση γενική: ὁ Γεωργίου, ὁ Παπαναστασίου, ὁ Χριστοδούλου κτλ.

ε) Τὰ ἐπώνυμα τῶν γυναικῶν ποῦ σχηματίζονται ἀπὸ τὴ γενική τοῦ ἀρσενικοῦ: (Μελᾶς) ἡ κυρία Μελᾶ—τῆς κυρίας Μελᾶ (ὄχι τῆς κυρίας Μελᾶς), (Ραγκαβῆς) ἡ κυρία Ραγκαβῆ—τῆς κυρίας Ραγκαβῆ (ὄχι τῆς κυρίας Ραγκαβῆς).

Β.—Ἑλλειπτικά

171. Μερικὰ οὐσιαστικὰ συνηθίζονται μόνο σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἐνικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τὰ περισσότερα στὴν ὀνομαστική και τὴν αἰτιατική. Τὰ οὐσιαστικὰ αὐτὰ λέγονται **ἔλλειπτικά**. Συχνὰ συνηθίζονται σὲ ὀρισμένες μόνο φράσεις. Ἑλλειπτικά οὐσιαστικὰ εἶναι:

τὸ δειλί,	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὸ δειλιῶ
τὰ ἥπατα	μοῦ κόπηκαν τὰ ἥπατα
τὸ ὄφελος	τί τὸ ὄφελος
προάλλες	τις προάλλες
πρωί	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὸ πρωϊνὸ
σέβας	ἔχει πληθυντικὸ τὰ σέβη και τὰ σεβάσματα
σέλας	τὸ βόρειο σέλας
σύγκαλα	ἦρθε στὰ σύγκαλά του
τάραχος	ἔπαθε τῶν παθῶν του τὸν τάραχο.

Στὴ γενική μόνο συνηθίζονται οἱ λέξεις: τοῦ κάκου—τοῦ θανατᾶ, ἔπесе τοῦ θανατᾶ—λογῆς, τί λογῆς—λογιῶν, δυὸ λογιῶν, λογιῶ(ν) λογιῶ(ν).

Γ.—Ἰδιόκλιτα

172. Ἰδιόκλιτα λέγονται τὰ οὐσιαστικὰ ποῦ δὲν κλίνονται κατὰ μία ἀπὸ τις κλίσεις τῶν οὐσιαστικῶν παρὰ ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό. Ἰδιόκλιτα εἶναι:

α) Μερικὰ ἀρσενικά σὲ **-έας**. Αὐτὰ κλίνονται στὸν ἐνικό κατὰ τὸ

ταμίαις, στὸν πληθυντικὸ ὅμως ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχαία κλίση καὶ σχη-
ματίζονται σὲ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

	Ἑνικὸς		Πληθυντικὸς	
Ὄνομ.	ὁ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων
Αἰτ.	τὸ	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς

Ὅμοια κλίνονται: γραμματέας, γραφέας, διανομέας, εἰσαγγελέας, κουράς, σκαπανέας, συγγραφέας κτλ.

β) Τὰ οὐσιαστικὰ εὐγενής (αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀριστοκρατικὴ κατα-
γωγὴ), συγγενής, ποὺ ἔχουν πληθυντικὸ σὲ -εῖς, -ῶν: οἱ εὐγενεῖς—τῶν
εὐγενῶν—τούς εὐγενεῖς, οἱ συγγενεῖς—τῶν συγγενῶν—τούς συγγενεῖς.

γ) Μερικὰ οὐδέτερα σὲ -ον, -αν, -εν, -υ. Αὐτὰ εἶναι:

1) Σὲ **-ον**: ὄν, παρόν, παρελθόν, προῖον—καθῆκον, ἐνδιαφέρον, συμμέρον, μέλλον.

2) σὲ **-αν**: πᾶν, σύμπαν.

3) σὲ **-εν**: μηδέν, φωνῆεν.

4) σὲ **-υ**: ὄξύ, δόρυ.

	Ἑνικὸς			
Ὄνομ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Γεν.	τοῦ ὄντος	τοῦ καθήκοντος	τοῦ παντός	τοῦ σύμπαντος
Αἰτ.	τὸ ὄν	τὸ καθῆκον	τὸ πᾶν	τὸ σύμπαν
Κλητ.	ὄν	καθῆκον	πᾶν	σύμπαν

	Πληθυντικὸς			
Ὄνομ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Γεν.	τῶν ὄντων	τῶν καθήκοντων	τῶν πάντων	τῶν συμπάντων
Αἰτ.	τὰ ὄντα	τὰ καθήκοντα	τὰ πάντα	τὰ σύμπαντα
Κλητ.	ὄντα	καθήκοντα	πάντα	σύμπαντα

	Ἑνικὸς			
Ὄνομ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήεντος	τοῦ ὀξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τὸ μηδέν	τὸ φωνῆεν	τὸ ὄξύ	τὸ δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνῆεν	ὄξύ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεῖα	τὰ δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνηέντων	τῶν ὀξέων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τὰ φωνήεντα	τὰ ὀξεῖα	τὰ δόρατα
Κλητ.	—	φωνήεντα	ὀξεῖα	δόρατα

Τὸ μηδὲν δὲ σχηματίζει πληθυντικό. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ τὸ ἀριθμητικὸ ψηφίον ἢ γιὰ βαθμὸν, τὸν σχηματίζομε ἀπὸ τῆ λέξης μηδενικό: τὰ μηδενικά.

Δ.— Διπλόκλιτα

173. Μερικὰ ἀρσενικά οὐσιαστικά σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ πλοῦτος—τὰ πλούτη· ἢ σχηματίζουν ἐκτός ἀπὸ τὸν κανονικὸν καὶ δεῦτερον πληθυντικὸν σὲ οὐδέτερον γένος: ὁ βράχος—οἱ βράχοι καὶ τὰ βράχια. Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἔτσι δυὸ κλίσεις καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οἱ δυὸ τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καὶ στῆ σημασίᾳ. Διπλόκλιτα οὐσιαστικά εἶναι:

- α) ὁ σανάς — τὰ σανά, ὁ τάρταρος (ὁ Ἄδης)—τὰ τάρταρα, ἡ νιάτη — τὰ νιάτα.
- β) ὁ βάτος οἱ βάτοι — τὰ βάτα
 ὁ βράχος οἱ βράχοι — τὰ βράχια
 ὁ καπνός οἱ καπνοὶ (τοῦ κανονικοῦ) — τὰ καπνά (τὸ φυτὸ)
 ὁ λαιμός οἱ λαιμοὶ — τὰ λαιμά (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
 ὁ λόγος οἱ λόγοι (ὁμιλίαι, αἰτίαι) — τὰ λόγια (γεν. τῶν λόγων)
 ὁ οὐρανός οἱ οὐρανοὶ — τὰ οὐράνια
 ὁ φάκελος οἱ φάκελοι — τὰ φάκελα
 ὁ χρόνος οἱ χρόνοι (οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων) — τὰ χρόνια
 ὁ ἀδερφός οἱ ἀδερφοὶ — τὰ ἀδέρφια (ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζὶ)
 ὁ (ῥ)ῥᾶδερφος οἱ (ῥ)ῥᾶδερφοὶ—τὰ (ῥ)ῥᾶδέρφια (γιὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια μαζὶ)

Ε.— Διπλόμορφα

174. Διπλόμορφα λέγονται μερικὰ οὐσιαστικά ποὺ ἔχουν δυὸ τύπους, τὸν ἓνα μὲ μιά συλλαβὴ λιγότερη: γέροντας—γέρος. Ὑπάρχουν:

α) Διπλόμορφα καὶ στοὺς δυὸ ἀριθμοὺς: γέροντας—γέροντες, γέρος—γέροι, δράκοντας—δράκοντες, δράκος—δράκοι.

β) Διπλόμορφα μόνον στὸν ἐνικό: 1) Ἀρσενικά: γίγαντας—γίγας, ἐλέφαντας—ἐλέφας, Αἴαντας—Αἴας, Οἰδίποδας—Οἰδίπους, χάροντας—χάρος. Ὁ πληθυντικὸς σχηματίζεται ἀπὸ τοὺς πολυσυλλαβότερους τύπους: οἱ γίγαντες, οἱ ἐλέφαντες, οἱ Αἴαντες, οἱ Οἰδίποδες.

2) Θηλυκά: Ἀρτέμιδα—Ἀρτεμη, Θέτιδα—Θέτη, Θέμιδα—Θέμη.

ς.— Διπλοκατάληχτα

175. Διπλοκατάληχτα λέγονται μερικά ουσιαστικά πού σχηματίζουν στον ένικό ἢ στον πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληχτα στον πληθυντικό εἶναι:

ὁ γονιός—οἱ γονιοὶ καὶ οἱ γονεῖς (κλίνεται κατὰ τὸ δεκανεῖς)
ὁ καπετάνιος—οἱ καπετάνιοι καὶ οἱ καπεταναῖοι
ὁ φουρνάρης—οἱ φουρνάρηδες καὶ οἱ φουρναραῖοι
ὁ νοικοκύρης—οἱ νοικοκύρηδες καὶ οἱ νοικοκυραῖοι
τὸ στήθος—τὰ στήθη καὶ τὰ στήθια

Διπλοκατάληχτα στον ένικό εἶναι:

Τ' ἄρσενικά *μάγειρος—μάγειρος, μάστορας—μάστορης*
Τὰ θηλυκά *ἀνεμώνα—ἀνεμώνη, ἄκρια—ἄκριη, κάμαρα—κάμαρη.*
Τὰ οὐδέτερα *χείλι—χεῖλος.* Τὸ δάκρυο (γεν. τοῦ δάκρυου) ἔχει καὶ τὴν ὀνομαστικὴν δάκρυο.

Διπλοκατάληχτα ζευγάρια. Μερικά οὂσιαστικά ἔχουν διπλοκατάληχτο πληθυντικό μὲ διαφορετικὰς σημασίας. Τέτοια εἶναι.

ἀράπη: ἀράπηδες πού ἔχουν μαῦρο χρῶμα—*θραπάδες* οἱ ντόπιοι κάτοικοι τῆς Αἰγύπτου.

δεσπότης: δεσποτῖδες οἱ ἀρχιερεῖς—*δεσπότες* οἱ ἄρχοντες, ἐκεῖνοι πού φέρνοντα τυραννικά.

κορφή: *κορφές,* οἱ κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.—*κορφάδες* γιά τὰ χορταρικά.

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Καλὸς ἄνθρωπος, ξερὴ γῆ, ὄμορφο ζῶο

176. Ἡ λέξις *καλὸς* φανερώνει τί λογῆς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξις *ξερὴ* τί λογῆς εἶναι ἡ γῆ, ἡ λέξις *ὄμορφο* τί λογῆς εἶναι τὸ ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερῶνουν τί λογῆς εἶναι ἢ ποιά ιδιότητα ἔχει τὸ οὂσιαστικὸ λέγονται **ἐπίθετα**.

1. Τὰ ἐπίθετα δὲν ὑπάρχουν μόνον στοὺς λόγους πάντα πηγαίνουν μαζί μ' ἓνα οὂσιαστικόν, ὅπως εἶδαμε στὰ παραδείγματα.

2. Τὰ ἐπίθετα παίρνουν τὸ γένος τοῦ οὂσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν· γι' αὐτὸ ἔχουν τρία γένη, μὲ ξεχωριστὴν κατάληξιν γιά τὸ κάθε

γένος: *μεγάλος κῆπος—μεγάλη πόλη—μεγάλο παιδί, βαθὺς ὠκεανὸς—βαθιά ρίζα—βαθὸν ὄργωμα.*

3. Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πού ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις. Μόνο τὰ ἐπίθετα μὲ ἄρσενικό σὲ -ύς, -ῆς (*βαθὺς—βαθιά—βαθύ, θαλασσῆς—θαλασσιά—θαλασσί*) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση καὶ σχηματίζουν τὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τὸν πληθυντικὸν κατὰ τὰ ὀνόματα σὲ -ος, -οι: *ὁ βαθὺς—τοῦ βαθιοῦ—οἱ βαθιοὶ—τὰ βαθιά* κτλ.

4. Τὰ ἐπίθετα κατὰ τὴν κλίση τους φυλάγουν τὸν τόνο στὴ συλλαβὴ πού τονίζεται ἢ ὀνομαστική τοῦ ἄρσενικοῦ: *ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμον, ἔτοιμη, ἔτοιμον, ἔτοιμους* κτλ., *κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικους* κτλ., *ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτομάτα* κτλ.

Α.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἄρσενικό σὲ -ος

177.

1. Ἐπίθετα σὲ -ος -η -ο

καλὸς καλή καλὸ

ἄμορφος ἄμορφη ἄμορφο

Ἐνικός

Ἄνομ.	ὁ	καλὸς	ἡ	καλή	τὸ	καλὸ
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τὸν	καλὸ	τὴν	καλή	τὸ	καλὸ
Κλητ.		καλέ		καλή		καλὸ

Πληθυντικός

Ἄνομ.	οἱ	καλοὶ	οἱ	καλῆς	τὰ	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλοὺς	τίς	καλῆς	τὰ	καλά
Κλητ.		καλοὶ		καλῆς		καλά

Ἐνικός

Ἄνομ.	ὁ	ἄμορφος	ἡ	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Γεν.	τοῦ	ἄμορφου	τῆς	ἄμορφης	τοῦ	ἄμορφου
Αἰτ.	τὸν	ἄμορφο	τὴν	ἄμορφη	τὸ	ἄμορφο
Κλητ.		ἄμορφε		ἄμορφη		ἄμορφο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ἄμορφοι	οἱ	ἄμορφες	τὰ	ἄμορφα
Γεν.	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων	τῶν	ἄμορφων
Αἰτ.	τοὺς	ἄμορφους	τις	ἄμορφες	τὰ	ἄμορφα
Κλητ.		ἄμορφοι		ἄμορφες		ἄμορφα

“Ὅμοια κλίνονται: α) τὰ περισσότερα ἐπίθετα σὲ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν: ἀκριβός, δυνατός, πονηρός, πυκνός, σκοτεινός, σωστός, ταπεινός, τυχερός· βραδινός, βαθουλός, ἀγοραστός, σφιγτός—ἄσπρος, μαῦρος—ἀφράτος, δροσάτος, χιονάτος—ἔτοιμος, ἴσυχος, καλότυχος· ξύλινος, πράσινος, καλούτσικος, σαμιώτικος, ἀκούραστος κτλ.

β) τὰ ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα ποὺ ἔχουν φωνῆεν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν, ὅχι ὅμως (ι) (ι, υ, ει, οι): ἀργιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὄγδοος, παμπάλαιος, ὑπάκουος, στέρεος κτλ.

Παρατήρηση.—Τὸ ξανθὸς ἔχει θηλυκὸ ξανθή, πληθ. ξανθές, καὶ ξανθιά, πληθ. ξανθιές.

178. 2. Ἐπίθετα σὲ -ος -α -ο

ώραῖος ὠραία ὠραῖο πλούσιος πλούσια πλούσιο

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	ὠραῖος	ἡ	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Γεν.	τοῦ	ὠραίου	τῆς	ὠραίας	τοῦ	ὠραίου
Αἰτ.	τόν	ὠραῖο	τήν	ὠραία	τὸ	ὠραῖο
Κλητ.		ὠραῖε		ὠραία		ὠραῖο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ὠραῖοι	οἱ	ὠραῖες	τὰ	ὠραῖα
Γεν.	τῶν	ὠραίων	τῶν	ὠραίων	τῶν	ὠραίων
Αἰτ.	τοὺς	ὠραίους	τις	ὠραῖες	τὰ	ὠραῖα
Κλητ.		ὠραῖοι		ὠραῖες		ὠραῖα

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	πλούσιος	ἡ	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιου	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιου
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τήν	πλούσια	τὸ	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τὰ	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τοὺς	πλούσιους	τις	πλούσιες	τὰ	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατὰ τὸ ὄ ρ α ῖ ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα μὲ χαρακτηριστὴρα φωνῆεν τονισμένο: ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρύος, νέος, τελευταῖος κτλ.

β) Μερικὰ ἐπίθετα τονισμένα στὴν παραλήγουσα μὲ χαρακτηριστὴρα σύμφωνο: γκριζος, πανοῦργος, σβέλτος (σβέλτα καὶ σβέλτη), σκούρος, στεῖρος, στέρφος.

Κατὰ τὸ π λ ο ῦ σ ι ο ς σχηματίζονται: α) ὅλα τὰ ἐπίθετα σὲ -ιος, -ειος, -οιος, -υος: ἀγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος, κνκλώπειος, μέτριος, ὄρθιος, σπάνιος, τέλειος, τίμιος, τεράστιος—ἀδειος, ἀδέξιος, ἴσιος, κούφιος, ὅμοιος, οὐράνιος, παλιός, περίσσιος, σάπιος.

β) Τὰ παράγωγα σὲ -ένιος, -ίσσιος, καθῶς: ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος κτλ., ἀρνίσσιος, βουνίσσιος, παιδιακίσσιος κτλ.

179. Μερικὲς φορὲς προπαροξύτονα ἐπίθετα σὲ -ος τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ οὐσιαστικά: ὁ ἄρρωστος (οὐσ.), ὁ κύριος (οὐσ.), οἱ βάρβαροι (οὐσ., γιὰ τοὺς ἀπολίτιστους λαούς). Ὡς οὐσιαστικὰ τονίζονται στὴν παραλήγουσα στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ, ἐνῶ ὡς ἐπίθετα κρατοῦν τὸν τόνο σὲ ὅλες τίς πτώσεις στὴν ἴδια συλλαβή. Θὰ ποῦμε: τὸ κορεβάτι τοῦ ἀρρωστοῦ παιδιοῦ, τοὺς ἀρρωστούς στρατιῶτες, συνήθειες τῶν βαρβάρων λαῶν· ἀλλὰ ἡ καρδιά τοῦ ἀρρώστου, ὁ γιατρός κοίταξε τοὺς ἀρρώστους, οἱ ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων.

180.

3. Ἐπίθετα σὲ -ός -ιά -ό

γλυκός   γλυκιά   γλυκό

Ἐνικός

Όνομ.	ὁ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τὸ	γλυκό	τῇ	γλυκιά	τὸ	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	γλυκοὶ	οἱ	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τοὺς	γλυκοὺς	τις	γλυκῆς	τὰ	γλυκὰ
Κλητ.		γλυκοὶ		γλυκῆς		γλυκὰ

Κατὰ τὸ γ λ υ κ ὸ ς κλίνονται μερικά ἐπίθετα σὲ -κός, -γκός, -χός, -νός : γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, μαλακός, νησιτικός, στριγκός, ταγκός, ρηχός, φτωχός, ζακυθινός καὶ τὸ φρέσκος, πού συχνά σχηματίζουν τὸ θηλυκὸ καὶ σὲ -η : κακός — κακιά καὶ κακή, φτωχός — φτωχιά καὶ φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ θηλυκὸ τῶν ἐπιθέτων σὲ -ίος -ιά -ιό γράφεται στὸν πληθυντικὸ χωρὶς τὸ -ι: (ἢ γλυκιά) οἱ γλυκῆς — τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχῆς, οἱ εὐγενεῖς κτλ.

181. Β.— Ἐπίθετα μέ τὸ ἀρσενικὸ σὲ -ύς -ῆς

Ἐπίθετα σὲ -ύς -ιά -ύ, -ῆς -ιά -ί

βαθύς	βαθιά	βαθὺ	σταχτής	σταχτιά	σταχτι
-------	-------	------	---------	---------	--------

Ἐνικὸς

Ὄνομ.	ὁ	βαθύς	ἡ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Γεν.	τοῦ	βαθιοῦ	τῆς	βαθιάς	τοῦ	βαθιοῦ
Αἰτ.	τὸ	βαθὺ	τῆ	βαθιά	τὸ	βαθὺ
Κλητ.		βαθὺ		βαθιά		βαθὺ

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	βαθιοὶ	οἱ	βαθιεῖς	τὰ	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιωῶν	τῶν	βαθιωῶν	τῶν	βαθιωῶν
Αἰτ.	τοὺς	βαθιοὺς	τις	βαθιεῖς	τὰ	βαθιά
Κλητ.		βαθιοὶ		βαθιεῖς		βαθιά

Ἐνικὸς

Ὄνομ.	ὁ	σταχτής	ἡ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Γεν.	τοῦ	σταχτιοῦ	τῆς	σταχτιάς	τοῦ	σταχτιοῦ
Αἰτ.	τὸ	σταχτή	τῆ	σταχτιά	τὸ	σταχτι
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτι

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	σταχτιοὶ	οἱ	σταχτιές	τὰ	σταχτιά
Γεν.	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν	τῶν	σταχτιῶν
Αἰτ.	τοὺς	σταχτιοὺς	τις	σταχτιές	τὰ	σταχτιά
Κλητ.		σταχτιοὶ		σταχτιές		σταχτιά

Κατὰ τὸ βαθὺς κλίνονται τὰ ἐπίθετα: ἄδρῦς, ἄρῦς, ἀψῦς, βαρῦς, δασῦς, (ἐ)λαφρῦς, μακρῦς, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρδῦς.

Κατὰ τὸ σταχτήης κλίνονται ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν χροῶμα: βουσσινής, θαλασσίης, κανελίης, καφετήης, κεραμιδίης, μαβίης, μενεξεδήης, οὐρανίης, πορτοκαλίης, τριανταφυλλίης, φιστικίης, χρυσαφίης, ψαρήης κτλ. καὶ τὰ ἐπίθετα δαμασκήης, δεξιήης (συχνότερα δεξιός).

Ἡ ἐνική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι σπάνια.

Τὸ ἄδρῦς, ἄρῦς, (ἐ)λαφρῦς ἔχουν καὶ τὸν τύπο ἄδρῶς — ἄδρῶ, ἀραιῶς — ἀραιή — ἀραιῶ, ἑλαφρῶς — ἑλαφρῶ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τὸ υ τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καὶ τῶν οὐδετέρων καὶ τὸ η τῶν ἀρσενικῶν φυλάγεται μόνο στὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ. Στις ἄλλες πτώσεις γράφεται ι: βαθῦς, βαθῦ—βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτήης, σταχτή (αἰτ., κλητ. ἀρσ.)—σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

2.— Ἡ κατάληξη (ιὰ) τῶν θηλυκῶν ἐπιθέτων γράφεται μὲ ι: μακριά, φαρδιά, βαθιά.

Γ.— Ἐπίθετα μὲ τὸ ἀρσενικὸ σέ -ης (ἀνισοσύλλαβο)

182.

5.— Ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο

ὁ ζηλιάρης ἡ ζηλιάρα τὸ ζηλιάρικο

Τὰ ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο εἶναι παροξύτονα καὶ κλίνονται στὸ ἀρσενικὸ ὅπως τ' ἀνισοσύλλαβα οὐσιαστικὰ σέ -ης (νοικοκύρης).

Ἐνικός

Ὄνομ.	ὁ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Γεν.	τοῦ	ζηλιάρη	τῆς	ζηλιάρως	τοῦ	ζηλιάρικου
Αἰτ.	τὸ	ζηλιάρη	τῇ	ζηλιάρα	τὸ	ζηλιάρικο
Κλητ.		ζηλιάρη		ζηλιάρα		ζηλιάρικο

Όνομ.	οἱ	ξηλιάρηδες	οἱ	ξηλιάρες	τὰ	ξηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ξηλιάρηδων		—	τῶν	ξηλιάρικων
Αἰτ.	τοὺς	ξηλιάρηδες	τις	ξηλιάρες	τὰ	ξηλιάρικα
Κλητ.		ξηλιάρηδες		ξηλιάρες		ξηλιάρικα

Ὅμοια κλίνονται: ἀκαμάτης, κατσούφης, τεμπέλης.

Τὰ παράγωγα σὲ -άρης, -ιάρης: πεισματάρης, ἀμαμαλλιάρης, ἀρρωστιάρης, γκροινιάρης, ζημιάρης, κιτρινιάρης, μεροκαματιάρης, φοβητσιάρης.

Ἐπίθετα μὲ β' σύνθετο τὸ λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτι, πόδι, φρούδι, χεῖλι, χέρι: μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, γερακομύτης, μαυροφρούδης, ἀνεμοπόδης, καμαροφρούδης.

Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει καὶ ἀναπληρώνεται μὲ τὰ παράγωγα σὲ -ικός: τῶν ξηλιάρικων.

Τὰ ὑποκοριστικά σὲ -ούλης σχηματίζουν συχνὰ οὐδέτερο καὶ σὲ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θηλυκὰ τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν ἔχουν διπλὸ τύπο: ἀκαμάτης — ἀκαμάτα καὶ ἀκαμάτρα.

Κάποτε τὰ θηλυκὰ παίρνουν καὶ τὴν κατάληξη -ούσα ἢ -οῦ: ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομάλλουσα καὶ ξανθομαλλού, μαυρομάτης — μαυρομάτα, μαυροματούσα καὶ μαυροματού.

Μερικὰ ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σὲ -άς -οῦ -άδικο: φωνακλάς, φωνακλού, φωνακλάδικο. Ἔτσι καὶ τὸ λογάς, ὑπναράς, φαγάς.

Τότε τὸ ἀρσενικὸ κλίνεται κατὰ τὸ οὐσιαστικὸ ψωμάς, τὸ θηλυκὸ κατὰ τὸ ἀλεπού.

183. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ ἐπίθετα σὲ (ικός) γράφονται μὲ ι: ἀθλητικός, βασιλικός, γνωστικός, ἑλληνικός, εὐγενικός, ναυτικός, παστροικός.

Ἐξαιροῦνται: θηλυκός, λιβνός, δανεικός καὶ τὸ οὐσιαστικὸ Κεραμεικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιμος) γράφονται μὲ ι: δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος.

Ἐξαιροῦνται τὰ σύνθετα μὲ τὸ θυμός (εὐθυμός, πρόθυμος), τὰ σύν-

θετα με τὸ ὄνομα, σῆμα, σχῆμα (συνώνυμος, ἑτερόνυμος, ὁμώνυμος, ἄσχημος, διάσημος), ἀπόδημος, ἔρημος, ἔτοιμος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ινος), ὀξύτονα καὶ προπαροξύτονα, γράφονται με ἰ: ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, μελαχρινός, παντοτινός, φετινός—μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος.

Ἐξαιροῦνται: ἔλεινός, ὄρεινός, σκοτεινός, τεπεινός, ὑγιεινός, φωτεινός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιος) προπαροξύτονα γράφονται με ἰ: ἅγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐράνιος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος, τρύπιος.

Ἐξαιροῦνται: ἄδειος, ἀντρίκειος, γυναικειος, βόρειος, ἐπίγειος, ἰσόγειος, ὑπόγειος, πρόβειος, τέλειος—ὁμοῖος—ἀλληλέγγυος καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ ὀνόματα προσώπων: κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ίος) γράφονται με εἰ: ἀστεῖος, θεῖος, λεῖος, πλ. ἡβεῖος. Ἐξαιροῦνται: γελοῖος, κρύος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιρός) γράφονται με ἦ: ἀθηρός, ζωηρός, πονηρός, τολμηρός.

Γράφονται με υ: ἀρμυρός, βλοσυρός, ισχυρός, ὄχυρός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ίσιος) γράφονται με ἰ: ἀρνίσιος, βορνίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος κτλ.

Γράφονται με ἦ τὰ ἐτήσιος, ἡμερησίος, γνήσιος.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (ιστικός) γράφονται συνήθως με ἰ: ἀπελπιστικός, δροσιστικός, ποτιστικός· ἀλλὰ ἐλκυστικός, μεθυστικός, ἀναμνηστικός, ψηστικός, ἀποκλειστικός, πειστικός, δανειστικός, ἀθροιστικός κτλ. — νηστικός, μυστικός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οπός) γράφονται με ω: ἀγρωπός, κίτριωπός, πρασινωπός, χαρωπός.

Τὰ ἐπίθετα σὲ (οτός) γράφονται με ω: ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σηκωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτερωτός.

Ἄνωμαλα ἐπίθετα

184. Ἄνωμαλα ἐπίθετα εἶναι τὸ πολὺ καὶ μερικὰ ἔλλειπτικά ἐπίθετα.

1. Τὸ ἐπίθετο πολὺς σχηματίζεται με τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Ἐνικός

Ὄνομ.	ὁ	πολύς	ἡ.	πολλή	τὸ	πολὺ
Γεν.	—	—	τῆς	πολλῆς	—	—
Αἰτ.	τόν	πολὺν	τήν	πολλήν	τὸ	πολὺν
Κλητ.	—	—	—	—	—	—

Πληθυντικός

Ὄνομ.	οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλές	τὰ	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλοὺς	τίς	πολλές	τὰ	πολλά
Κλητ.		(πολλοὶ)		(πολλές)		(πολλά)

Ἡ ἐνικὴ γενικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου εἶναι πολὺ σπάνια. τοῦ πιὸ πολὺ κόσμου (ἀκόμη σπανιότερα : πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ ἐπίθετο πολὺς γράφεται μὲ ἓνα λ καὶ υ στὴν ἐνικὴ ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου· παντοῦ ἄλλοῦ γράφεται μὲ δυὸ λ καὶ σχηματίζεται ὅπως τὰ ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

2. **Ἐλλειπτικά ἐπίθετα.** Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν συνήθως ἓνα γένος. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ λέγονται **ἐλλειπτικά**.— Ἐλλειπτικά εἶναι λ.χ. πρόμος -ο (καιρός, ἀεράκι)· μαντιλούσα κτλ.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικός.

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τὸ Δημήτρη.

Ὁ Γιώργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιὸ ἐργατικός) ἀπὸ τοὺς συμμαθητές του.

Ὁ Γιώργος εἶναι ἐργατικότατος (ἢ πολὺ ἐργατικός).

185. Τὰ πρόσωπα στὰ παραπάνω παραδείγματα δὲν εἶναι ἐργατικά στὸν ἴδιο βαθμὸ. Τὸ ἐπίθετο φανερώνει τὸ διαφορετικὸν βαθμὸ μὲ ξεχωριστοὺς τύπους: ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιὸ ἐργατικός), ἐργατικό-

τατος. Τους τύπους αυτούς τους ονομάζουμε **βαθμούς του επίθετου**.

Οί βαθμοί του επίθετου είναι τρεις: ο θετικός, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός.

α) 'Ο "Όλυμπος είναι ψηλός: το επίθετο ψηλός φανερώνει ότι ο "Όλυμπος έχει αυτή την ιδιότητα. "Όταν το επίθετο φανερώνει μονάχα πώς ένα ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα ή ποιότητα λέγεται **θετικῷ βαθμοῦ ἢ θετικό**.

β) 'Ο "Όλυμπος είναι ψηλότερος από τον Κίσαβο: ἐδῶ συγκρίνομε τὸν "Όλυμπο με τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκομε ὅτι ὁ "Όλυμπος ἔχει τὴν ιδιότητα ποῦ φανερώνει τὸ ἐπίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ τὸν Κίσαβο. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς ἓνα οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ μιὰ ιδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, λέγεται **συγκριτικῷ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό**.

γ) 'Ο "Όλυμπος είναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιὸ ψηλὸ) ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας — 'Ο "Όλυμπος είναι πολὺ ψηλός.

Στὴν πρώτη φράση συγκρίνομε τὸν "Όλυμπο με ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδας, με τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκομε ὅτι ἔχει τὴν ιδιότητα ποῦ φανερώνει τὸ ἐπίθετο στὸν πιὸ μεγάλο βαθμὸ. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς τὸ οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ βαθμὸ ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ὅμοιά του, λέγεται **σχετικὸ ὑπερθετικό**.

Στὴ δεύτερη φράση δὲν κάνομε σύγκριση: λέμε μόνο ὅτι ὁ "Όλυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ αὐτὸ ποῦ σημαίνει τὸ ἐπίθετο. "Όταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πὼς τὸ οὐσιαστικὸ ἔχει μιὰ ποιότητα ἢ ιδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, χωρὶς νὰ γίνεται σύγκριση με ἄλλα οὐσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται **ἀπόλυτο ὑπερθετικό**

"Ωστε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὑπερθετικῷ βαθμοῦ, κατὰ τὴ σημασία ποῦ ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικὸ καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τὸ συγκριτικὸ καὶ τὸ ὑπερθετικὸ ἑνὸς ἐπιθέτου μαζί λέγονται μ' ἓνα ὄνομα **παραθετικά** τοῦ ἐπιθέτου.

Ἐ σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

A.— Σχηματισμὸς τοῦ συγκριτικῷ

186. Α) 'Ο συγκριτικὸς βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικὰ ἀπὸ τὸ θετικὸ με τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα *πιὸ*:
πιὸ καλός, πιὸ γεναῖος, πιὸ βαθύς, πιὸ πεισματάρης.

Β) Πολλά επίθετα σχηματίζουν και μονολεχτικὸ συγκριτικὸ ἀπὸ τὸ θετικὸ μὲ τὴν κατάληξιν: **-τερος, -τερη, -τερο.**

Ἔτσι σχηματίζουν τὸ μονολεχτικὸ συγκριτικὸ σέ:

α) **-ότερος, -ώτερος,** τὰ ἐπίθετα σὲ -ος: μικρὸς — μικρότερος, γερός — γερότερος.

β) **-ύτερος,** τὰ ἐπίθετα σὲ -ύς: βαρὺς — βαρύτερος, μακρὸς — μακρότερος, φαρδὺς — φαρδύτερος, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα σὲ -ος τὸ καλός, μέγας, πρῶτος: καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτότερος.

Μερικὰ ἐπίθετα ἔχουν **διπλὸ συγκριτικὸ** σὲ -ότερος καὶ σὲ -ύτερος: ἐλαφρότερος καὶ ἐλαφρύτερος, γλυκότερος καὶ γλυκύτερος, κοντότερος καὶ κοντύτερος, χοντρότερος καὶ χοντρύτερος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικά σὲ (**ότερος**), (**ότατος**) γράφονται μὲ ο στὴν προπαρκλήγουσα. Γράφονται μὲ ω μόνον ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχη ε ἢ ο καὶ δὲν εἶναι θέσει μακρόχρονη (§ 28):

μὲ ο: ψηλότερος, ἀθιώτερος, ἀρχαιότατος, ἀσειότατος, ὁμοιότατος, δυνατότερος, μαλακότερος, παλιότερος, ἀξιώτατος, ἡσυχότατος, ζεστότερος, στεγνότερος, ὀρθότατος, ἐνδοξότατος.

μὲ ω: νεώτερος, ξερώτερος, στενώτατος, στερεώτατος, σοφώτερος, συντομώτατος.

Β.— Σχηματισμὸς τοῦ ὑπερθετικοῦ

187. Α. Τὸ **σχετικὸ ὑπερθετικὸ** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ περιφραστικὸ ἢ μονολεχτικὸ συγκριτικὸ, ἀφοῦ πάρη μπροστά του τὸ ἄρθρο: ὁ πιὸ καλὸς ἢ ὁ καλύτερος, ἡ πιὸ καλὴ ἢ ἡ καλύτερη, τὸ πιὸ καλὸ ἢ τὸ καλύτερο.

Β. Τὸ **ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ** σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θετικὸ μὲ τὴν κατάληξιν **-τατος (-ότατος, -ύτατος)**.

Ἔτσι τὰ ἐπίθετα σὲ -ος σχηματίζουν τὸν ὑπερθετικὸ σὲ -ότατος, -ώτατος, τὰ ἐπίθετα σὲ -υς, σὲ -ύτατος: μικρὸς — μικρότατος, νέος — νεώτατος, πλατὺς — πλατύτατος καὶ γλυκός — γλυκύτατος.

Τὸ ἀπόλυτο ὑπερθετικὸ μπορεῖ νὰ σχηματιστῆ καὶ μὲ τὸ ἐπίρρημα πολὺ ἢ πολὺ πολὺ καὶ τὸ θετικὸ:

πλατὺς — πολὺ πλατὺς, πλούσιος — πολὺ πλούσιος ἢ πολὺ πολὺ πλούσιος κτλ.

Παράδειγμα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικὸν	Συγκριτικὸν	Ἵπερθετικὸν
	περιφραστικὸν μονολεχτικὸν	σχετικὸν ἀπόλυτο
ψηλὸς	πιὸ ψηλὸς ψηλότερος	ὁ ψηλότερος ψηλότατος
		ὁ πιὸ ψηλὸς πολὺ ψηλὸς
		πολὺ πολὺ ψηλὸς

Ἄνωμαλα παραθετικά

188. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ μονολεχτικὰ παραθετικά ἀπὸ διαφορετικὴν ρίζαν, δηλ. ἀπὸ διαφορετικὸν ἀρχικὸν θέμα, ἢ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπίθετα. Τὰ παραθετικά αὐτὰ λέγονται **ἄνωμαλα**. Τέτοια εἶναι :

ἀπλὸς	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολὺς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—
κακὸς	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	—	ἐλάχιστος
μικρὸς	—	ἐλάχιστος
καλὸς	καλύτερος	ἄριστος

Ἐλλειπτικά παραθετικά

189. α) Μερικὰ παραθετικά δὲν ἔχουν θετικὸν βαθμὸν. Αὐτὰ σχηματίστηκαν ἀπὸ ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες :

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπὲρ)

β) Μερικὰ συγκριτικά δὲν ἔχουν θετικὸν οὔτε ὑπερθετικὸν :

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτύτερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικὰ ὑπερθετικά μονολεχτικὰ καθὼς φίλιαιος, ὕψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοὶ τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθὼς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχώτατος, Μεγαλειότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ὑπερθετικά αὐτὰ δὲν ἔχουν οὔτε θετικὸν οὔτε συγκριτικὸν : Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος, Μεγαλειότατος.

Ἐπίθετα χωρὶς παραθετικά

190. Δὲ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεχτικὰ οὔτε περιφραστικὰ πολλὰ ἐπίθετα ποῦ σημαίνουν :

- α) ὕλη: ἀσημένιος, μάλλινος, ξόλινος, σιδερένιος χρυσός κτλ.
 β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σφυραϊκός, φράγκικος, προγονικός κτλ.
 γ) τόπος ἢ χρόνος: οὐράνιος, γήινος, θαλασσίως — τωρινός, χτεσι-
 νός, κυριακάτικος κτλ.
 δ) κατάσταση πού δέν ἀλλάζει: βυσσινής, μισός, ἀθάνατος, πρω-
 τόκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

191. Σχηματίζουν παραθετικά καί πολλές μετοχές παθητικές πού τὸ νόημά τους τὸ ἐπιτρέπει. Τὰ παραθετικά αὐτὰ εἶναι πάντοτε περιφραστικά :

Θετικό	Συγκριτικό	Ἵπερθετικό	
		ἀπόλυτο	σχετικό
χαρούμενος	πιὸ χαρούμενος	πολὺ χαρούμενος	ὁ πιὸ χαρούμενος
προκομμένος	πιὸ προκομμένος	πολὺ προκομμένος	ὁ πιὸ προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιὸ εὐτυχισμένος	πολὺ εὐτυχισμένος	ὁ πιὸ εὐτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

192. 1. Ἀπὸ τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σὲ -ος καί σὲ -ὺς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σὲ -α, -ιά :

ἀκριβός—ἀκριβῶ	ἀθῶος—ἀθῶῶ	ἄσχημος—ἄσχημα
καλός—καλῶ	γενναῖος—γενναῖῶ	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακός—κακῶ	ὠραῖος—ὠραῖῶ	ὄμορφος—ὄμορφα
βαθός—βαθῶ	βαρὺς—βαρῶ	πλατὺς—πλατῶ

Τὰ ἐπιρρήματα αὐτὰ σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τὰ ἐπίθετα, μονολεχτικά σὲ -τερα -τατῶ ἢ περιφραστικά :

Θετικό	Συγκριτικό	Ἵπερθετικό
ὠραῖῶ	ὠραιότερα, πιὸ ὠραῖῶ	ὠραιότατα, πολὺ ὠραῖῶ
βαθῶ	βαθύτερα, πιὸ βαθῶ	βαθύτατα, πολὺ βαθῶ
καλῶ	καλύτερα, πιὸ καλῶ	ἄριστα, πολὺ καλῶ

2. Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα πολλὸς καί λίγος σχηματίζονται τὰ ἐπιρρήματα πολὺ καί λίγο πού ἔχουν τ' ἀκόλουθα παραθετικά :

πολὺ	περισσότερο (πιότερο)	πάρα πολὺ
λίγο	λιγότερο	πολὺ λίγο (ἐλάχιστο)

3. Τὰ ἐπιρρήματα νωρίς, (ἐ)μπρός, ὕστερα σχηματίζουν συγκριτι-

κὸ νωρίτερα, μῖροστώτερα, ὕστερώτερα. Τὸ νωρίς ἔχει σπάνια καὶ ὑπερθετικὸ νωρίτατα.

4. Τὸ συγκριτικὸ ἐπίρρημα ἀρχύτερα δεν ἔχει οὔτε θετικὸ οὔτε ὑπερθετικὸ.

5. Τὸ γρήγορα σχηματίζει ὑπερθετικὸ τὸ γρηγορότερο.

6. Σχηματίζουν παραθετικὰ περιφραστικὰ καὶ πολλὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα: κάτω — πιὸ κάτω — πολὺ κάτω, πίσω — πιὸ πίσω — πολὺ πίσω, ἔξω — πιὸ ἔξω — πολὺ ἔξω κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὰ παραθετικὰ ἐπίθετα καὶ ἐπιρρήματα σὲ (ίτερος), (ίτατος), (ίτερα), (ίτατα), γράφονται ὅλα μὲ *υ*: μεγαλύτερος, γλυκύτερος, καλύτερα, πλατύτατα. Ἐξαιρεῖται τὸ νωρίτερα (νωρίτατα).

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

193. Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα ὀνομάζομε τὶς λέξεις ποὺ φανερῶνουν ἕναν ἀριθμὸ, τὴ σειρά κτλ.: πέντε μέρες, εἴκοσι μαθητὲς — πρῶτος μίγας, δεύτερο βραβεῖο — διπλὸς κόπος, τριπλὴ κλωστή.

Τὰ ἀριθμητικὰ τὰ ξεχωρίζομε σὲ **ἀπόλυτα, ταχτικά, πολλαπλασιαστικά, ἀναλογικά** καὶ **περιληπτικά**.

Α.— Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

194. Τὰ **ἀπόλυτα ἀριθμητικά** φανερώνουν ὀρισμένο πλήθος ἀπὸ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα: τρία παιδιά, πέντε ἄλογα, δέκα βιβλία.

195. Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καὶ τῶν ταχτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἑλληνικὰ σημεῖα	Ἀπόλυτα Ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἕνας, μία-μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δυὸ	δεύτερος
3	γ'	τρεῖς, τρία,	τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερεις,	τέταρτος
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ς'	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	ἑπτὰ (ἑπτὰ)	ἕβδομος

Ἀραβικὰ ψηφία	Ἑλληνικὰ σημεῖα	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	* Ταχτικά ἀριθμητικά
8	η'	ὄχτώ	ὄγδοος
9	θ'	ἐννέα, ἐνιαῖα	ἐνατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἐντεκα	ἐνδέκατος (ἐντέκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ις'	δεκαἕξι (δεκάξι)	δέκατος ἕκτος
20	κ'	εἴκοσι	εἰκοστός
21	κα'	εἴκοσι ἕνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	εἰκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	εἰκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	ἑξήντα	ἑξηκοστός
70	ο'	ἑβδομήντα	ἑβδομηκοστός
80	π'	ὀγδόντα	ὀγδοηκοστός
90	ζ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ρ'	ἑκατό	ἑκατοστός
101	ρα'	ἑκατὸν ἕνας, ἑκατὸ μία, ἑκατὸν ἕνα	ἑκατοστός πρῶτος
102	ρβ'	ἑκατὸ δύο	ἑκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τρ(ι)ακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός
600	χ'	ἑξακόσιοι, -ες, -α	ἑξακοσιοστός
700	ψ'	ἑφτακόσιοι, -ες, -α	ἑφτακοσιοστός
800	ω'	ὀχτακόσιοι, -ες, -α	ὀχτακοσιοστός
900	λξ'	ἐννιακόσιοι, -ες, -α	ἐννιακοσιοστός
1.000	,α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	,β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός

Ἀραβικά ψηφία	Ἑλληνικά ψηφία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Ταχτικά ἀριθμητικά
10.000	ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	ρ	ἑκατὸ χιλιάδες	ἑκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ἓνα ἑκατομμύριο	ἑκατομμυριοστός
1.000.000.000		ἓνα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

Τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά μία καὶ δύο συνηθίζονται ὡς παροξύτονα, ἰδίως ὅταν θέλωμε νὰ τὰ τονίσωμε: δὲν ἦταν οὔτε μία οὔτε δύο.

196. Κλίση. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ πέντε ὡς τὸ ἑκατὸ ἔχουν ἓνα μόνον τύπο γιὰ ὅλα τὰ γένη καὶ γιὰ ὅλες τὶς πτώσεις.

Τ' ἀριθμητικά ἓνα, τρία καὶ τέσσερα ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τὸ ἓνα μόνον στὸν ἐνικό, τὸ τρία καὶ τὸ τέσσερα στὸν πληθυντικό.

	ἀρσενικά	θηλυκά	οὐδέτερα	
	ἓνα			
Ὅνομ.	ἓνας	μία, μιὰ	ἓνα	
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἐνός	
Αἰτ.	ἓνα(ν)	μία, μιὰ	ἓνα	
	τρία, τέσσερα			
Ὅνομ.	τρεῖς	τέσσερες	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερες	τρία	τέσσερα

Τ' ἀριθμητικά ἀπὸ διακόσια καὶ ἀπάνω ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται, μόνον στὸν πληθυντικό, κατὰ τὸ πλούσιος: διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια, χίλιοι — χίλιες — χίλια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — 1. Τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ 13 ὡς τὸ 19 γράφονται σὲ μιὰ λέξη: δεκατρία, δεκαἕξι.

Ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται σὲ χωριστὰς λέξεις: εἴκοσι πέντε, ἐνεήντα ὀχτώ.

2. Τ' ἀριθμητικά σὲ -άντα, -ήντα παίρνουν ὀξεῖα: τριάντα, ἐξήντα.

B.— Ταχτικά ἀριθμητικά

197. Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά φανερώνουν τὴ θέση ποῦ παίρνει κάτι σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ὅμοια πράγματα: ὁ Ἰούλιος εἶναι ὁ ἕκτος μῆνας, ὁ Δημήτριος εἶναι ὁ δέκατος στὸν κατάλογο, πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο.

Τὰ ταχτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σὲ -τος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δεύτερος, ἑβδομος καὶ ὄγδοος, καὶ κλίνονται ὅπως τὰ ἐπίθετα σὲ -ος, -η, -ο.

Στὸ κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικὸ ἀντιστοιχεῖ ἓνα ταχτικό, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν πίνακα.

Γ.— Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

198. Τὰ πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώουν ἀπὸ πόσα ἀπλὰ μέρη ἀποτελεῖται κάτι καὶ τελειώνουν σὲ -πλός, -πλή, -πλό: διπλό παράθυρο, ἄλμα τριπλό.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά εἶναι: ἀπλός (καὶ μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἑξαπλός, δεκαπλός, εἰκοσαπλός, ἑκατονταπλός, χιλιαπλός (πολλαπλός).

Κοντὰ σ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ πολλαπλασιαστικά σύνθετα ἀπὸ τὸ διπλός: τριδίπλος, δηλ. τριπλός, τετράδιπλος (τετραπλός), ἑφτάδιπλος κτλ.

Δ.— Ἀναλογικά ἀριθμητικά

199. Τ' ἀναλογικά ἀριθμητικά φανερώουν πόσες φορές μεγαλύτερο εἶναι ἓνα ποσὸ ἀπὸ ἓνα ἄλλο, καὶ τελειώνουν σὲ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο: τὸ σπίτι μου εἶναι διπλάσιο ἀπὸ τὸ γειτονικό. Αὐτὸς κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπὸ κείνον.

Ἀναλογικά ἀριθμητικά εἶναι: *διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος, εἰκοσαπλάσιος, τριανταπενταπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος (πολλαπλάσιος).

Ἀντὶ διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καὶ δύο, τρεῖς φορές μεγαλύτερος.

Ε.— Περιληπτικά ἀριθμητικά

200. Τὰ περιληπτικά ἀριθμητικά εἶναι ἀφηρημένα οὐσιαστικά. Σχηματίζονται ἀπὸ τὰ ἀπόλυτα παίρνοντας ὀρισμένες καταλήξεις. Αὐτὲς εἶναι:

1) **-(α)ριά:** δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, εἰκοσαριά, ἐνενηνταριά, τρακοσαριά κτλ. Φανερώουν τὸ π ε ρ ῖ ο υ: δεκαριά δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τὰ περιληπτικά σὲ -αριά συνοδεύονται σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τὸ καμιά: θὰ ἦταν καμιά εἰκοσαριά ἄνθρωποι.

2) -άδα. Φαερώνουν ένα πλήθος μονάδες πού κάνουν ένα σύνολο: δνάδα, τριάδα, τετράδα, έξάδα, δεκάδα, είκοσάδα, έκατοντάδα κτλ. Τό χιλιάδα χρησιμεύει στον πληθυντικό για άπόλυτο αριθμητικό.

Στό άπόλυτο αριθμητικό ένας άντιστοιχεί τό ουσιαστικό μονάδα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Τ' άπόλυτα αριθμητικά ένα, έξι, έφτά, έντεκα, έκατό και τά παράγωγά τους και τό άπλός παίρνουν δασεία.

2. Γράφονται με δύο ν τό έννέα έννιά, τό έννιακόσια και τά παράγωγα τού έννιακόσια, μ' ένα ν τό έννατος και τό ένενήντα.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ό Γιώργος; Δέν τόν είδα (τόν, δηλ. τό Γιώργο)

Ποιός ήταν εκείνος; (τό εκείνος μπήκε στη θέση όνόματος)

Τό παιδί αυτό είναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ήταν από μικρό

201. Οί λέξεις πού μεταχειριζόμαστε στη θέση όνομάτων, ουσιαστικών ή επίθετων λέγονται **άντωνυμίες**.

Οί άντωνυμίες είναι όχτώ είδών: *προσωπικές, κτητικές, ιδιόπαθες, όριστικές, δειχτικές, αναφορικές, έρωτηματικές, άόριστες.*

1. Προσωπικές άντωνυμίες

202. Οί **προσωπικές άντωνυμίες** φαερώνουν τά τρία πρόσωπα τού λόγου, εκείνον δηλαδή πού μιλεί (π ρ ω τ ο π ρ ό σ ω π ο ε γώ), εκείνον πού τού μιλούμε (δ ε ύ τ ε ρ ο π ρ ό σ ω π ο ε σ ό) και εκείνον ή εκείνο πού γι' αυτό γίνεται λόγος (τ ρ ί τ ο π ρ ό σ ω π ο αυτός):

εγώ μιλώ   σύ γράφεις   αυτός διαβάζει

Σχηματισμοί

Α' πρόσωπο

Β' πρόσωπο

Τύποι

Τύποι

δυνατοί

άδύνατοι

δυνατοί

άδύνατοι

Ένικός

Όνομ.

εγώ

—

έσ ό

—

Γεν.

έμένα

μοϋ

έσένα

σοϋ

Αίτ.

έμένα

με

έσένα

σε

Κλητ.

—

—

έσ ό

—

Πληθυντικός

Ὄνομ.	ἐμεῖς	—	ἐσεῖς	—
Γεν.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Αἰτ.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
Κλητ.	—	—	ἐσεῖς	—

Γ' πρόσωπο

δυνατοὶ τύποι   ἀδύνατοι τύποι

Ἑνικός

Ὄνομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	τοῦ	τῆς	τοῦ
Αἰτ.	αὐτόν	αὐτή(ν)	αὐτό	τόν	τή(ν)	τό

Πληθυντικός

Ὄνομ.	αὐτοὶ	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	τούς	τούς	τούς
Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές	αὐτά	τούς	τίς (τες)	τά

203. Οἱ τύποι πού τοὺς ὀνομάζομε **δυνατοὺς** συνηθίζονται ὅταν βρίσκονται μόνοι στὸ λόγο ἢ ὅταν θέλωμε νὰ τονίσωμε κάτι ἢ νὰ τὸ ξεχωρίσωμε ἀπὸ ἄλλο: *Ποιὸν φώναξαν;* — *Ἐμένα, Ἐσένα θέλω. Νὰ φύγουν αὐτοί, ὄχι ἐσεῖς.*

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι εἶναι συχρότεροι. Αὐτοὺς συνηθῶς μεταχειρίζομαστε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ τονίσωμε κάτι ἢ νὰ τὸ ξεχωρίσωμε ἀπὸ ἄλλο: *Μὲ φώναξε. Σὲ θέλω. Μοῦ τὸ πῆρε, σοῦ τὸ ἔδωσε, φέρε το.*

204. Κλίση.— Τὸ πρῶτο καὶ δεῦτερο πρόσωπο ἔχουν ἓναν τύπο γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνονται ἀνώμαλα. Ἡ τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστοὺς τύπους γιὰ τὰ τρία γένη καὶ κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο *καλός*.

Κλητική ἔχει μόνο τὸ β' πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς: ἐσύ, ἔλα πιὸ κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τὸ τίς μπαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, τὸ *τες* ὕστερα ἀπὸ αὐτό: τίς βλέπω πού περνοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ *τες*, ἂν τίς δῆς χαιρέτα *τες*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἐνική αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ τὸν φυλάγει πάντοτε τὸ τελικὸ *ν*: τὸν βλέπω, τὸν δοκιμάζω, νά τον (§ 59).

Ἡ αἰτιατική τοῦ θηλυκοῦ *τήν*, ὅταν εἶναι πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα, φυλάγει τὸ *ν* ἂν ἀκολουθῇ λέξη ἀπὸ φωνῆεν ἢ στιγμαῖο σύμφωνο (§ 58): *τήν ἔχω δεῖ, νά τήν προσέχετε*· ἀλλά θά μᾶς τὴ δώσουν.

2.— Κτητικές άντωνυμίες

ἽΟ φίλος μου ἢ μητέρα της τὰ παιχνίδια τους

205. Οἱ άντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει αὐτό πού σημαίνει τὸ οὐσιαστικό.

Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν σέ ποιόν άνήκει κάτι, τὸν κτήτορα, λέγονται **κτητικές**.

A.— Κτητικές άντωνυμίες εἶναι οἱ ἀδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς άντωνυμίας στή γενική: μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους. Τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλωμε ἀπλῶς νὰ πούμε πὼς κάτι άνήκει σέ κάποιον: ἽΟ πατέρας μου καὶ ὁ φίλος του, ἢ κόρη του μὲ τὴ φίλη της, τὸ παιδί καταγίνεται μὲ τὰ παιχνίδια του.

B.— Ὅταν θέλωμε νὰ τονίσουμε πὼς κάτι άνήκει σέ κάποιον ἢ νὰ ξεχωρίσουμε καλύτερα τὸν κτήτορα, ἢ καὶ ὅταν θέλωμε νὰ πούμε ἀπλῶς σέ ποιόν άνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς ἀκόλουθες κτητικές άντωνυμίες.

Α' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: δικός μου, δική μου, δικό μου. Γιά πολλοὺς κτήτορες: δικός μας, δική μας, δικό μας.

Β' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: δικός σου, δική σου, δικό σου. Γιά πολλοὺς κτήτορες: δικός σας, δική σας, δικό σας.

Γ' προσώπου.— Γιά ἕναν κτήτορα: δικός του (της), δική του (της), δικό του (της). Γιά πολλοὺς κτήτορες: δικός τους, δική τους, δικό τους.

ἽΟ δικός μου πατέρα, τῶν δικῶν μου φίλων, τὰ βιβλία εἶναι δικά του, ὄχι δικά σου. Αὐτό εἶναι δικό μου.

Τὸ δικός, -ή, -ὸ κλίνεται ὅπως τὸ καλός, -ή, -ὸ.

3.— Ἵδιόπαθες άντωνυμίες

Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου. ἽΗρθε στὸν ἑαυτό του. Αὐτοὶ σκέπτονται μόνο τὸν ἑαυτό τους.

206. Οἱ άντωνυμίες πού φανερώνουν πὼς τὸ ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καὶ τὸ ἴδιο δέχεται τὴν ἐνέργεια λέγονται **ἴδιόπαθες**.

Οἱ ἴδιόπαθες άντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καὶ αἰτιατική καὶ κλίνονται ὅπως τὸ καλός:

χνωμε κάτι (πρόσωπο ή πράμα) πού είναι πολύ κοντά: *τούτο είναι τό βιβλίό μου.*

γ) **ἐκεῖνος, ἐκείνη, ἐκεῖνο.** Τή μεταχειριζόμεστε γιά νά δείχνωμε ἕνα πρόσωπο ή πράμα πού είναι μακριά: *ἐκεῖνο ἐκεῖ τό σπίτι είναι καλοχτισμένο, ἐκεῖνο τό χρόνο μέναμε στό χωριό.*

δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο.** Τή μεταχειριζόμεστε γιά νά δείχνωμε τήν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *δέν είναι τέτοιος πού νομίζεις.*

ε) **τόσος, τόση, τόσο.** Τή μεταχειριζόμεστε γιά νά δείχνωμε τήν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *πέρασαν τόσα χρόνια ἀπό τότε.*

Οἱ ἀντωνυμίες αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τό καλός καί τό μαῦρος, ή ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τό πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

209. Ἀναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὁποῖες ὀλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίνεται, σέ μιὰ ἄλλη λέξη.

Ἀναφορικές ἀντωνυμίες είναι:

α) Τό πολύ συχνό ἄκλιτο **πού.** Ἀναφέρεται σέ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καί πτώσης: *ὁ ἄνθρωπος πού εἶδα, οἱ μέρες πού πέρασαν, οἱ φωνές τῶν παιδιῶν πού παίζουν.*

β) **ὁ ὁποῖος, ή ὁποία, τό ὁποῖο** (ὄχι πολύ συχνή). Ἔχει τρία γένη καί κλίνεται μέ τό ἄρθρο ὅπως τό ὠραῖος.

γ) **ὅποιος, ὅποια, ὅποιο** καί τό ἄκλιτο **ὅ,τι.** Τό ὅποιος, ὅποια, ὅποιο κλίνεται χωρίς ἄρθρο ὅπως τό πλούσιος: *ὅποιος θέλει ἄς δοκιμάση, βάλε ὅποια ροῦχα θέλεις· γράφε ὅ,τι ξέρεις, ἔλα ὅ,τι ὠρα μπορεῖς, ἔφαγαν ὅ,τι φαγιά βρέθηκαν.*

δ) **ὅσος, ὅση, ὅσο.** Κλίνεται χωρίς τό ἄρθρο ὅπως τό ἐπίθετο μαῦρος: *ἦρθαν ὅσοι μπόρεσαν.*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1) Ὅλες οἱ ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν δασεία.

2) Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία ὅ,τι γράφεται μέ ὑποδιαστολή. Τό ὅτι, σύνδεσμος ειδικός, γράφεται χωρίς ὑποδιαστολή: *κάμε ὅ,τι μπορεῖς, παίρνει ὅ,τι τοῦ δίνουν, ἔλεγε ὅ,τι ἤθελε· εἶπε ὅτι θά ῥθῆ ὅ,τι ὠρα μπορέση· νομίζει ὅτι αὐτό είναι τό σωστό.*

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

210. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες πού τίς μεταχειριζόμεστε ὅταν ρωτοῦμε: *ποιός ἀκούεται; πόσοι ἦταν;*

Ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες εἶναι:

α) Τὸ ἄκλιτο **τί**: *τί θὰ κάμωμε; τί ὥρα ἔρχεται; τί παιδιὰ εἶναι αὐτά;*

β) τὸ **ποιός; ποιά; ποιό**; Κλίνεται ὅπως τὸ ἐπίθετο **παλιός**: *Ποιοὶ ἔρχονται; ποιά ὥρα θὰ φύγωμε; γιὰ ποιοὺ πράμα μιλάς;*

γ) Τὸ **πόσος; πόση; πόσο**; Κλίνεται κατὰ τὸ **μαῦρος**: *Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύωμε τὸ οὐδέτερο τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας **ποιό** μὲ τὸ ποσοτικὸ ἐπίρρημα **πιό**: *ποιό παιδί; ποιοὺ βιβλίο;* — Αὐτὸ εἶναι **πιό μικρό**, τὸ **χωριό** βρίσκεται **πιό μακριά**, αὐτὸ τὸ **μῆλο** εἶναι **πιό ἀφράτο**.

8.— Ἀόριστες ἀντωνυμίες

211. Ἀόριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες ποὺ τὶς μεταχειρίζομαστε γιὰ ἓνα πρόσωπο ἢ πράμα, ποὺ δὲν τὸ ὀνομάζομε, γιὰτι δὲν τὸ ξέρομε ἢ γιὰτι δὲ θέλομε: *Περιμένει κάποιος στὴν πόρτα. Μὲ ποιὸν ἤσουν; — Μὲ κάποιον.*

Ἀόριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

1) **Ἕνας, μιὰ (μία), ἓνα**: Εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀριθμητικὸ ποὺ χρησιμεύει καὶ γιὰ ἀόριστο ἄρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἓνας.*

2) **κανένας (κανεῖς), καμιὰ (καμία), κανένα**. Κλίνεται ὅπως τὸ **ἓνας, μιὰ, ἓνα** μόνον στὸν ἐνικό.

Τὸ **κανεῖς** ἔχει δυὸ σημασίες:

α) σημαίνει **κ ά π ο ι ο ς** ὅταν ἡ φράση δὲν ἔχει ἄρνηση: *ἂν μὲ ζητήσῃ κανεῖς, πέρασε ἀπὸ τὸ σπῆτι καμιὰ μέρα, ἂν δῆς κανένα παιδί στὸ δρόμο.*

β) σημαίνει **ο ὔ τ ε ἓ ν α ς** καὶ **κ ά π ο ι ο ς** ὅταν ἡ φράση εἶναι ἀρνητικὴ: *ἂν δὲν τὸ πῆρε κανεῖς (κάποιος), θὰ βρεθῇ· δὲν τὸ πῆρε κανεῖς, δὲν τὸν εἶδε κανεῖς.*

3) **κάποιος, κάποια, κάποιο**. Κλίνεται κατὰ τὸ **πλούσιος**: *ἦρθε κάποιος, εἶδα κάποιον στὸ δρόμο, κάποια μέρα.*

4) **μερικοὶ, μερικές, μερικά** (ὅταν εἶναι γιὰ λίγα πρόσωπα ἢ πράματα). Κλίνεται μόνον στὸν πληθυντικὸ ὅπως τὸ **καλοὶ**: *μερικοὶ τὸ πίστεψαν, μερικές γυναῖκες, ἔκαμα μερικά ψώνια.*

5) **κάτι, κατιτί**. Εἶναι ἄκλιτα: *Κάτι θὰ ἔγινε, ξέρω καὶ γὼ κατιτί.* ἦταν **κάτι ἄνθρωποι**, **διάβασε σὲ κάτι βιβλία**.

6) **τίποτε (τίποτα)**. Εἶναι ἄκλιτο καὶ ἔχει δυὸ σημασίες:

α) *πές μας τίποτε (κάτι), ἔμαθες τίποτε (κάτι) νέα; ἂν βρῆς*

τίποτα κάστανα παίρνεις και για μένα. β) δὲν ξέρω τίποτε· τί θέλεις; —τίποτε.

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.** Φαυερώνει ἕνα ποσὸ ὄχι ὀρισμένο και κλίνεται κατὰ τὸ ὄμορφος: ἦταν κάμποσοι ἄνθρωποι, πέρασε κάμποση ὥρα, ἔχω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιὰ (καθεμιὰ), καθένα.**

Τὸ κάθε εἶναι ἄκλιτο και συνηθίζεται σὰν ἐπίθετο, με ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο, με ὀνόματα κάθε πτώσης: (ὁ) κάθε ἄνθρωπος, (τὸ) κάθε παιδί, κάθε βδομάδα — ἢ πρόοδος τοῦ κάθε παιδιοῦ, κάθε δυὸ χρόνια.

Τὸ καθένας κλίνεται στὸν ἐνικό ὅπως τὸ ἕνας: ὁ καθένας με τὴ σειρά του, καθεμιὰ τὴ δουλειὰ της.

9) **καθετί.** Εἶναι ἄκλιτο οὐδέτερο και συνηθίζεται με τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς ἄρθρο στὴν ὀνομαστική και τὴν αἰτιατική: θ' ἀκούσω (τὸ) καθετί ποῦ θὰ πῆς.

10) **(ὁ, ἡ, τὸ) δεῖνα, (ὁ, ἡ, τὸ) τάδε.** Και τὰ δύο λέγονται στὸν ἐνικό, και για τὰ τρία γένη. Για τὸ ἀρσενικό λέγεται και ὁ δεῖνας, ὁ τάδες. Τις λέμε ὅταν δὲ θέλωμε νὰ ὀνομάσωμε τὰ πρόσωπα ἢ τὰ πράματα: Ἔρθε ὁ δεῖνα και μοῦ λέει, νὰ πᾶς στὸ τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.** Κλίνεται κατὰ τὸ μαῦρος: Ποῦ εἶναι ὁ ἄλλος; ἔλα ἄλλη μέρα, ἄλλα παιδιά φώναζαν.

Συσχετικές ἀντωνυμίες

212. Σὲ κάθε ἐρώτηση ποῦ κάνομε με μιὰ ἐρωτηματική ἀντωνυμία πορεῖ νὰ δοθῆ ἀπάντηση με ὀρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δειχτικές και ἀναφορικές. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτὲς ἔχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αὐτὸ λέγονται **συσχετικές ἀντωνυμίες.**

Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἐρωτηματικές	Ἀόριστες	Δειχτικές	Ἀναφορικές
ποιός;	ἕνας, κάποιος κανένας, μερικοί ἄλλος ὁ δεῖνα, ὁ τάδε καθένας (κάθε)	αὐτός τοῦτος ἐκεῖνος	(ἐκεῖνος) ποῦ ὅποιος
τί;	κάτι, κατιτί κάθε, καθετί	αὐτό, τοῦτο ἐκεῖνο	ὅ,τι

Ἐρωτηματικῆς	Ἀόριστες τίποτε	Δειχτικῆς	Ἀναφορικῆς
τί (λογῆς);		τέτοιος	ὁποιοσδήποτε
τί (εἶδος);		»	ὀτιδήποτε
πόσος;	κάμποσος	τόσος	ὄσος

Τ Α Ρ Η Μ Α Τ Α

213. Ὄταν ἀκούσωμε νὰ λένε ἢ μητέρα, τὸ δέντρο, ἢ γάτα, καταλαβαίνομε πὼς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα, γιὰ τὸ δέντρο, γιὰ τὴ γάτα, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί κάνουν ἢ τί τοὺς συμβαίνει.

Ἄν ὅμως ἀκούσωμε νὰ λένε: ἢ μητέρα κεντᾶ, τὸ δέντρο ξεριζώθηκε, ἢ γάτα κοιμᾶται, τότε ξέρομε ἀπὸ τὴ λέξη κεντᾶ πὼς ἢ μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπὸ τὴ λέξη ξεριζώθηκε πὼς τὸ δέντρο ἔπαθε κάτι, ἀπὸ τὴ λέξη κοιμᾶται πὼς ἢ γάτα βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Οἱ λέξεις κεντᾶ, ξεριζώθηκε, κοιμᾶται εἶναι **ρήματα**.

Ὡστε ρήματα λέγονται οἱ λέξεις ποὺ φανερώνουν πὼς ἓνα πρόσωπο ζῶο ἢ πράμα ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει ἢ βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση.

214. Μὲ τὰ ρήματα κάνομε φράσεις ποὺ ἔχουν ἀκέραιο νόημα καὶ λέγονται **προτάσεις**. Σὲ κάθε πρόταση ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ρῆμα ὑπάρχει καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἄλλη λέξη μὲ σημασία οὐσιαστικοῦ, ποὺ φανερώνει γιὰ ποιὸν γίνεται λόγος. Στὴν πρόταση: ἢ μητέρα κεντᾶ ἢ λέξη μητέρα φανερώνει ποιὸς κάνει κάτι, στὴν πρόταση: τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἢ λέξη δέντρο φανερώνει ποιὸς ἔπαθε, στὴν πρόταση: ἢ γάτα κοιμᾶται ἢ λέξη γάτα φανερώνει ποιὸς βρίσκεται σὲ μιὰ κατάσταση. Στὶς προτάσεις λοιπὸν αὐτὲς γίνεται λόγος γιὰ τὴ μητέρα (πρόσωπο), γιὰ τὸ δέντρο (πράμα), γιὰ τὴ γάτα (ζῶο). Τὸ πρόσωπο, τὸ ζῶο ἢ τὸ πράμα, ποὺ γι' αὐτὰ γίνεται λόγος στὴν πρόταση, λέγεται **ὑποκείμενο**.

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

215. α. Ὁ γεωργὸς ὀργώνει τὸ χωράφι. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ

ρῆμα *ὀργώνει* φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (*ὁ γεωργός*) κάνει κάτι, ἐνεργεῖ. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: *τὰ παιδιὰ παίζουν στὴν ἀυλὴ*, τὸ ρῆμα (*παίζουν*) φανερώνει πῶς τὸ ὑποκείμενο, τὰ παιδιά, κάνουν κάτι, ἐνεργοῦν. Ρήματα ποὺ σημαίνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ λέγονται ρήματα με **ἐνεργητικὴ διάθεση ἢ ἐνεργητικά**.

β. *Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπὸ τὸν ἥλιο*. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (*φωτίστηκε*) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (*ὁ κάμπος*) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἥλιο). Τὸ ἴδιο καὶ στὴν πρόταση: *τὸ δέντρο ξεριζώθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα*. Τὸ ρῆμα (*ξεριζώθηκε*) φανερώνει πῶς τὸ ὑποκείμενο (*τὸ δέντρο*) δέχτηκε μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον (ἀπὸ τὸν ἀέρα). Ρήματα ποὺ σημαίνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, λέγονται ρήματα με **παθητικὴ διάθεση ἢ παθητικά**.

γ. *Τὸ πρωὶ σηκώνομαι στὶς ἑπτὰ*. Στὴν πρόταση αὐτὴ τὸ ρῆμα *σηκώνομαι* σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλ. τὸ ὑποκείμενο (*ἐγὼ*) κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε *ντύνομαι, χτενίζομαι, ἐτοιμάζομαι*, τὰ ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἐτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου. Τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτὸ λέγονται ρήματα με **μέση διάθεση ἢ μέσα**.

δ. *Τὸ παιδί κοιμάται*. Ἐδῶ τὸ ρῆμα φανερώνει πῶς τὸ ὑποκείμενο (*τὸ παιδί*) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον, παρὰ βρίσκειται σὲ μιὰ κατάσταση. Τὸ ἴδιο καὶ ὅταν λέμε *πεινώ, διψῶ, κάθομαι*, τὰ ρήματα φανερώνουν πῶς βρίσκομαι σὲ μιὰ κατάσταση. Τὰ ρήματα ποὺ σημαίνουν πῶς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλον παρὰ) βρίσκειται σὲ μιὰ κατάσταση λέγονται ρήματα με **οὐδέτερη διάθεση ἢ οὐδέτερα**.

216. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα εἶναι δύο εἰδῶν : **μεταβατικά** καὶ **ἀμετάβατα**. Στὴν πρόταση *ἡ μητέρα ἐτοιμάζει τὸ τραπέζι* τὸ ρῆμα φανερώνει πῶς ἡ ἐνέργεια ποὺ κάνει τὸ ὑποκείμενο πηγαίνει στὸ τραπέζι. Τὸ ἴδιο καὶ στὶς προτάσεις *διαβάζω ἓνα βιβλίο, ὁ περιβολάρχης ποτίζει τὰ λουλούδια ἢ ἐνέργεια ποὺ κάνουν τὰ ὑποκείμενα πηγαίνει σὲ κάτι, στὸ βιβλίο, στὰ λουλούδια*. Τὰ ἐνεργητικὰ ρήματα ποὺ ἡ ἐνεργειὰ τους πηγαίνει σὲ κάποιο πρόσωπο ἢ πράγμα λέγονται **μεταβατικά**. Τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πράγμα στὸ ὁποῖο πηγαίνει ἡ ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**. Τὰ μεταβατικὰ ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο.

Στὴν πρόταση *τὰ παιδιά τρέχουν, πηδοῦν γελοῦν* τὰ ρήματα φα-

νερώνουν ενέργεια, είναι δηλαδή ενεργητικά, αλλά ή ενέργεια δέν πηγαίνει σέ κάτι έξω από τó υποκείμενο: δέν έχουν αντικείμενο. Τά ρήματα πού ή ενέργειά τους δέν πηγαίνει σέ πρόσωπο ή πράμα λέγονται **άμετάβατα**.

217. Τά ρήματα λοιπόν ως πρὸς τή διάθεση χωρίζονται σέ **ένεργητικά, παθητικά, μέσα και οὐδέτερα**. Τά ενεργητικά χωρίζονται σέ **μεταβατικά και σέ άμετάβατα**.

Φωνές

218. Τά ρήματα, ὅπως και τά άλλα κλιτά μέρη τοῦ λόγου, σχηματίζουν πολλούς τύπους: δένω, δένεις, δένει κτλ., ἔδενα, ἔδενες κτλ., θά δέσω, ἔδեսα, ἔχω δέσει κτλ.— δένομαι, δένεσαι, δενόμουν, θά δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθῆ κτλ. Ἐδῶ ἔχομε δύο ομάδες από τύπους, πού λέγονται **φωνές**.

1. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό α' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τήν κατάληξη -ω ὀνομάζεται **ένεργητική φωνή**. Τά ρήματα δένω, ἀκούω, γελῶ εἶναι ενεργητικῆς φωνῆς.

2. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό α' ἐνικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη -μαι ὀνομάζεται **παθητική φωνή**. Τά ρήματα δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι εἶναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τήν ενεργητική φωνή ρήματα μέ διάθεση ενεργητική, και τήν παθητική φωνή ρήματα μέ διάθεση παθητική ή μέση: γράφω, μοιράζω, ντύνω — γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι.

Τά οὐδέτερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τήν ενεργητική φωνή και ἄλλοτε τήν παθητική: πεινῶ, διψῶ — κοιμοῦμαι, χαίρομαι.

Πολλά ρήματα ἔχουν και τίς δύο φωνές: ἀκούω — ἀκούομαι.

Ἐπάρχουν ὅμως και ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στή μία φωνή: ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω — ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι.

Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται **ἀποθετικά**. Μερικά ἀποθετικά ρήματα: αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἐργάζομαι, εὔχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι, συλλογίζομαι, φοβοῦμαι κτλ.

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Ἐγκλίσεις

219. "Όταν λέμε: *ἔγραφα τὰ ὀνόματα*, μιλοῦμε γιά κάτι πού ἔγινε, γιά κάτι πραγματικό. "Αν ποῦμε: *ἄς γράψωμε τίς γραπτές ἐργασίες μας*, δείχνουμε πῶς θέλομε νά γίνη τὸ γράψιμο. "Αν πάλι ποῦμε: *γράψε στὸν πίνακα τὸ ρῆμα*, προστάζομε.

Οἱ μορφές πού παίρνει ἓνα ρῆμα γιά νά φανερώση πῶς θέλομε νά παρουσιάσωμε αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα λέγονται **ἐγκλίσεις**.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τρεῖς: Ἡ **ὀριστική**, ἡ **ὑποταχτική** καὶ ἡ **προσταχτική**.

1. Ἡ **ὀριστική** παριστάνει τὸ βέβαιο, τὸ πραγματικό: *ὁ ἥλιος λάμπει, χτές ἔβρεξε*, τὸ ἀπόγεμα θά παίξω.

2. Ἡ **ὑποταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν κάτι πού θέλομε ἢ περιμένομε νά γίνη: *ἄς παίξωμε* (= θέλω νά παίξωμε) — *ὅταν ἔρθουν οἱ διακοπές*, θά πᾶμε *ἐξοχή* (= περιμένω νά ῥθουν οἱ διακοπές).

3. Ἡ **προσταχτική** παριστάνει αὐτὸ πού σημαίνει τὸ ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εὐχή: *φύγε* — *ἄκουσέ με* — *βοήθησέ με*, *θεέ μου*.

Ἡ ὀριστική, ἡ ὑποταχτική καὶ ἡ προσταχτική ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα κάθε ἀριθμοῦ καὶ ὀνομάζονται γι' αὐτὸ **προσωπικὲς ἐγκλίσεις** (δένω, δένεις, δένομε, νά δένω, νά δένη κτλ.).

Ὡς ἐγκλίσεις λογαριάζομε καὶ τὸ **ἀπαρέμφατο** καὶ τὴ **μετοχή**.

4. Τὸ **ἀπαρέμφατο** εἶναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καὶ χρησιμεύει γιά νά σχηματίζωνται, ὅπως θά ἰδοῦμε, ὀρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος: *ἔχω δέσει, εἶχες δέσει*, θά *ἔχη δέσει* — *ἔχω δεθῆ, εἶχες δεθῆ* κτλ.

Ἀπαρέμφατο ἔχει ὁ ἐνεργητικὸς καὶ ὁ παθητικὸς ἀόριστος: *δέσει, γράφει, βρέξει* — *δεθῆ, γραφῆ, βραχῆ*.

5. Ἡ **μετοχή** εἶναι ἄλλοτε ἄκλιτη καὶ ἄλλοτε κλιτὴ μὲ τρία γένη: *δένοντας, τιμώντας* — *δεμένος, -η, -ο, τιμημένος, -η, -ο*.

Τὸ ἀπαρέμφατο καὶ ἡ μετοχή ὀνομάζονται **ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις**, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ξεχωριστοὺς τύπους γιά τὰ διάφορα πρόσωπα.

Χρόνοι τοῦ ρήματος

δένω (τώρα) ἔδενα (στά περασμένα) θὰ δέσω (στό μέλλον)

220. Ὅπως βλέπομε, ὑπάρχουν ξεχωριστοὶ ρηματικοὶ τύποι ποὺ φανερώνουν πότε γίνεται αὐτὸ ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα. Οἱ τύποι αὐτοὶ λέγονται **χρόνοι**.

Οἱ χρόνοι εἶναι τριῶν εἰδῶν: α) **παροντικοί**, β) **περασμένοι** καὶ γ) **μελλοντικοί**.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων στὴν ὀριστική

A.— Παροντικοὶ χρόνοι

221. Παροντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καὶ ὁ παρακείμενος.

1. Ὁ **ἐνεστώτας** φανερώνει κάτι ποὺ γίνεται τώρα, ἐξακολουθητικά: *βγαίνει ὁ ἥλιος, τρέχω γὰ τὸν πιάσω, ἦ κάτι ποὺ ἐπαναλαμβάνεται: ξυπνῶ στὶς ἔξι καὶ σηκώνομαι ἀμέσως.*

2. Ὁ **παρακείμενος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα καὶ εἶναι πιά ἀποτελειωμένο τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦμε: *ἔχω διαβάσει τὰ μαθήματά μου (= τὰ διάβασα, καὶ τώρα εἶναι τελειωμένο τὸ διάβασμα).*

B — Περασμένοι χρόνοι

222. Περασμένοι χρόνοι εἶναι ὁ παρατατικός, ὁ ἀόριστος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος.

3. Ὁ **παρατατικός** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα γινόταν στά περασμένα ἐξακολουθητικά ἢ μ' ἐπανάληψη: *χτῆς τὸ ἀπόγεμά διάβαζα — τὸ καλοκαίρι ξυπνοῦσα στὶς ἔξι.*

4. Ὁ **ἀόριστος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἔγινε στά περασμένα: *χτύπησα τὴν πόρτα — περάσαμε ὥραϊα στό ταξίδι.*

5. Ὁ **ὑπερσυντέλικος** φανερώνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα ἦταν τελειωμένο στά περασμένα πρὶν γίνη κάτι ἄλλο: *ὅταν ἔφτανες, ἐγὼ εἶχα φύγει.*

Γ.— Μελλοντικοὶ χρόνοι

223. Μελλοντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαίος μέλλοντας καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας.

6. Ὁ **ἐξακολουθητικός μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποὺ θὰ γί-

νεται με ἀδιάκοπη συνέχεια ἢ μ' ἐπανάληψη: σήμερα τὸ ἀπόγεμα θὰ γράφω — ἀπὸ αὔριο θὰ σηκώνωμαι στὶς ἔξι.

7. Ὁ **στιγμιαῖος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ γίνη: θὰ ξυπνήσω πολὺ πρῶτῶ — αὔριο θὰ ξεκουραστῶ ὅλη τὴ μέρα.

8. Ὁ **συντελεσμένος μέλλοντας** φανερώνει κάτι ποῦ θὰ εἶναι τελειωμένο στὸ μέλλον ὕστερ' ἀπὸ ὀρισμένο καιρὸ: ὅταν θὰ βροαδιάση, θὰ ἔχω τελειωμένες τὶς δουλειές μου — στὶς πέντε τὸ πρῶτῶ θὰ ἔχω φύγει.

Μονολεχτικοὶ καὶ περιφραστικοὶ χρόνοι

224. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ ρήματος ἄλλοι σχηματίζονται με μιὰ μόνο λέξη καὶ λέγονται **μονολεχτικοὶ** καὶ ἄλλοι με δυὸ ἢ τρεῖς λέξεις καὶ λέγονται **περιφραστικοὶ**.

1. Μονολεχτικοὶ χρόνοι εἶναι τρεῖς: ὁ ἐνεστώτας: δένω — δένομαι, ὁ παρατατικός: ἔδενα — δεῖομαι καὶ ὁ ἀόριστος: ἔδεσα — δέθηκα.

2. Περιφραστικοὶ χρόνοι εἶναι πέντε: ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας, ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. Ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται με τὸ μόριο θὰ καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἐνεστώτα, ὁ στιγμιαῖος με τὸ θὰ καὶ τὴν ὑποταχτική τοῦ ἀορίστου: θὰ δένω — θὰ δένομαι, θὰ δέσω — θὰ δεθῶ.

Ὁ παρακείμενος, ὁ ὑπερσυντέλικος καὶ ὁ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυὸ τύπους:

Ὁ πρῶτος τύπος σχηματίζεται με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τοῦ ἀορίστου (δέσει, δεθῆ): ἔχω δέσει, εἶχα δέσει, θὰ ἔχω δέσει — ἔχω δεθῆ, εἶχα δεθῆ, θὰ ἔχω δεθῆ.

Ὁ δεύτερος τύπος σχηματίζεται:

α) στὴν ἐνεργητική φωνή με τὸ ρῆμα **ἔχω** (εἶχα, θὰ ἔχω) καὶ τὴ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἶχα δεμένο, -η, -ο, θὰ ἔχω δεμένο, -η, -ο.

β) στὴν παθητική φωνή με τὸ ρῆμα **εἶμαι** (ἦμουν, θὰ εἶμαι) καὶ τὴ μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου: εἶμαι δεμένος, -η, -ο, ἦμουν δεμένος, -η, -ο, θὰ εἶμαι δεμένος, -η, -ο.

Τὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι, ὅταν βοηθοῦν νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι, λέγονται **βοηθητικὰ ρήματα**.

Ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται **ἀρχικοὶ χρόνοι** τοῦ ρήματος, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ θέμα τους σχηματίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

225. Πίνακας τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς

Οἱ χρόνοι	Παροντικοὶ	Περασμένοι	Μελλοντικοὶ
Ἐξακολουθητικοὶ	Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Ἐξακολ. μέλλοντ
	γράφω	ἔγραφα	θὰ γράφω
Στιγμιαῖοι	—	Ἄοριστος	Στιγμ. μέλλοντ.
		ἔγραφα	θὰ γράφω
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος	Ἵπερσυντέλικος	Συντελεσμ. μέλλ.
	ἔχω γράφει	εἶχα γράφει	θὰ ἔχω γράφει

Ἐ σχηματισμὸς τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς

226. 1. Ἡ **ὑποταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο: νὰ γράφω, νὰ γράφω, νὰ ἔχω γράφει. Ἡ ὑποταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ παρακειμένου διαφέρει ἀπὸ τὴν ὀριστικὴ μόνον στὴν ὀρθογραφία: γράφεις, γράφομε — νὰ γράφης, νὰ γράφωμε· ἔχει γράφει, ἔχομε γράφει — νὰ ἔχη γράφει, νὰ ἔχομε γράφει.

2. Ἡ **προσταχτικὴ** ἔχει ἐνεστώτα (γράφε), ἀόριστο (γράφε) καὶ πολὺ σπάνια παρακείμενο (ἔχε γραμμένο). Στὴν παθητικὴ φωνὴ ἔχει κανονικὰ ξεχωριστοὺς τύπους στὸν ἀόριστο: γράφου, γραφτῆτε· στὸν ἐνεστώτα εἶναι σπάνιοι οἱ μονολεχτικοὶ τύποι (γράφου, γράφεστε). Οἱ τύποι ποὺ λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ ποὺ παίρνει τότε τὸ μόριο ἄς (νά): ἄς γράφη, νὰ εἶναι γραμμένο.

Ἡ προσταχτικὴ ἔχει μόνον δύο πρόσωπα, τὸ β' καὶ τὸ γ'. Τὸ γ' πρόσωπο δὲν ἔχει ξεχωριστὸ τύπο καὶ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ὑποταχτικὴ: ἄς γράφη ἢ νὰ γράφη.

Ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα

227. Ὄταν λέμε *τρέχω, τρέχεις*, τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα πρόσωπο (*ἐγώ, εσύ*). Ὄταν λέμε *τρέχομε, τρέχετε*, τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πρόσωπα (*ἐμεῖς, εἰσεῖς*). Τὸ ἄλογο *τρέχει*: τὸ ὑποκείμενο εἶναι ἓνα ζῶο

(τὸ ἄλογο): τὰ αὐτοκίνητα τρέχουν: τὸ ὑποκείμενο εἶναι πολλὰ πράματα (τὰ αὐτοκίνητα).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἂν τὸ ὑποκείμενό του εἶναι ἓνα ἢ πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράματα λέγεται **ἀριθμὸς** τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι στὸ ρῆμα, ὅπως καὶ στ' ὄνομα, δύο: ὁ **ἐνικὸς** καὶ ὁ **πληθυντικὸς**.

228. Ὁ κάθε ἀριθμὸς ἔχει τρεῖς τύπους γιὰ τὰ τρία πρόσωπα τοῦ λόγου, γιὰ τὸ **πρῶτο** (ἐγὼ — ἐμεῖς), γιὰ τὸ **δεύτερο** (ἐσύ — ἐσεῖς) καὶ γιὰ τὸ **τρίτο** (αὐτός — αὐτοί).

Ὁ τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει τίνος προσώπου εἶναι τὸ ὑποκείμενό του λέγεται **πρόσωπο** τοῦ ρήματος.

Καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς **καταλήξεις** πού παίρνει τὸ ρῆμα.

Συνακόλουθα τοῦ ρήματος: Ἡ διάθεσις, ἡ φωνή, ἡ ἐγκλιση καὶ ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στοὺς τύπους πού σχηματίζει ἓνα ρῆμα καὶ λέγονται **συνακόλουθα τοῦ ρήματος**.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

1. Κατάληξη, θέμα καὶ χαρακτήρας

229. Ὅπως στὰ ὀνόματα, ἔτσι καὶ σὲ κάθε τύπο ρήματος ξεχωρίζουμε κατάληξη καὶ θέμα: δέν-ω, δέν-ομε, δέν-ε, δέν-αμε.

1. **Κατάληξη** εἶναι τὸ τέλος τοῦ ρήματος πού ἀλλάζει.

2. **Θέμα** εἶναι τὸ μέρος τοῦ ρήματος πού δὲν ἀλλάζει.

Κάθε ρῆμα ἔχει γιὰ κάθε φωνή **δύο θέματα**, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σχηματίζονται οἱ διάφοροι χρόνοι του. Τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι τὸ **ἐνεστωτικὸ** καὶ τὸ **ἀοριστικὸ**. Τοῦ ρήματος δένω ἐνεστωτικὸ θέμα εἶναι τὸ δέν-, ἀοριστικὸ θέμα τὸ δεσ-.

α. Ἀπὸ τὸ **ἐνεστωτικὸ θέμα** σχηματίζονται οἱ ἐξακολουθητικοὶ χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικὸς καὶ ὁ ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας: δέν-ω — δέν-ομαι, ἔ-δεν-α — δέν-όμουν.

θά δέν-ω — θά δέν-ομαι, νά δέν-ω — νά δέν-ομαι, δέν-ε — (δέν-ο), δέν-οντας.

β. Ἀπό τὸ θέμα τοῦ **ἐνεργητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας, καθὼς καὶ τὸ ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς: ἔ-δεσ-α, θά δέσ-ω, (ἔχω, εἶχα, θά ἔχω) δέσ-ει.

γ. Ἀπό τὸ θέμα τοῦ **παθητικοῦ ἀορίστου** σχηματίζονται οἱ στιγμιαῖοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στὸ ἄκλιτό τους μέρος: δέθ-ηκα, θά δεθ-ῶ, νά δεθ-ῆτε, ἔχω δεθ-ῆ.

230. Ὁ τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικὸς ἢ ἀοριστικὸς χαρακτήρας**.

Τοῦ ἐνεστωτικοῦ θέματος δεν- ὁ χαρακτήρας εἶναι τὸ ν, τοῦ ἀοριστικοῦ θέματος δεσ- χαρακτήρας εἶναι τὸ σ.

Τὸ φωνῆεν (ἢ τὸ δίψηφο) ποῦ βρίσκεται στὴ συλλαβὴ τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληξιν λέγεται **θεματικὸ φωνῆεν**.

Τοῦ γράφω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ φ καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ α· τοῦ λείπω ἐνεστωτικὸς χαρακτήρας εἶναι τὸ π καὶ θεματικὸ φωνῆεν τὸ ει.

2. Αὔξηση

231. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο παίρνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ θέμα, στὸν παρατατικὸ καὶ στὸν ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς, ἓνα ε- με ψιλὴ λῶνα — ἔλυνα, ἔλυσα· γράφω — ἔγραφα, ἔγραφα.

Τὸ ε- αὐτὸ λέγεται **αὔξηση** καὶ οἱ ρηματικοὶ τύποι ποῦ τὸ παίρνουν **αὔξημένοι τύποι**.

1. Ἡ αὔξηση μένει πάντοτε, ὅταν τονίζεται: ἔδενα, ἔδενες· ὅταν δὲν τονίζεται, συνήθως παραλείπεται: δέναμε, δένετε.

2. Μερικὰ ρήματα παίρνουν **αὔξηση η-** ἀντὶ ε-: πίνω (ἔπινα) — ἤπια, βρίζω (ἔβρισκα) — ἤβρα, θέλω — ἤθελα, ξέρω — ἤξερα.

3. Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίψηφο, τὸ φυλάγουν σὲ ὅλους τοὺς χρόνους: ἀνάβω, ἀναβα, ἀναφα, ἀνάφτηκε — ὀρίζω, ὀρίζα, ὀρισα, ὀρίζοταν, ὀρίστηκε — εὐχαριστῶ, εὐχαριστοῦσα, εὐχαριστιόμουν κτλ. Ἐξαιροῦνται τὰ ρήματα: ἔχω — εἶχα, ἔρχομαι — ἤρθα, εἶμαι — ἤμουν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Η ΛΥΞΗΝΗ.— 1. Γράφονται με η τὸ ἦρθα, ἦβρα, ἦπια, ἦμον, ἦξερα, ἦθελα.

2. Γράφονται με ει τὸ εἶδα, εἶπα, εἶχα.

Ἐσωτερικὴ αὐξηση.— Μερικὰ σύνθετα ρήματα με πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα, καθὼς πολὺ, πάρα, καλὰ, κακὰ κτλ. παίρνουν τὴν τονισμένη αὐξηση στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ. Ἡ αὐξηση αὕτη λέγεται **ἔσωτερικὴ αὐξηση**: δὲν τὸν πολυέβλεπα, παραίτηε, δὲν τοῦ καλοῦθε κτλ.

3. Βοηθητικὰ στοιχεῖα σχηματισμοῦ

232. Γιὰ νὰ σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοὶ χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

α) τὸ μελλοντικὸ μόριο θὰ γιὰ τοὺς μέλλοντες: θὰ δένω, θὰ δέσω, θὰ ἔχω δεθῆ.

β) τὰ βοηθητικὰ ρήματα ἔχω καὶ εἶμαι γιὰ τοὺς συντελεσμένους χρόνους.

233. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω

Μονολεχτικοὶ χρόνοι				
Ἐνεστώτας				Παρατατικός
Ὀριστικὴ	Ἑποταχτικὴ (γά, ὅταν, γιὰ γά)	Προσταχτικὴ	Μετὰχθῆ	
ἔχω	ἔχω			εἶχα
ἔχεις	ἔχεις	ἔχε		εἶχες
ἔχει	ἔχει			εἶχε
ἔχομε	ἔχομε		ἔχοντας	
(ἔχομε)	(ἔχομε)			εἶχαμε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		εἶχατε
ἔχουν	ἔχουν			εἶχαν

Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ ἔχω

234. Τὸ βοηθητικὸ ρῆμα εἶμαι

Μονολεχτικοὶ χρόνοι		
Ἐνεστώτας		Παρατατικός
Ὅριστική καὶ Ὑποταχτική	Μετοχή	
εἶμαι εἶσαι εἶναι εἶμαστε εἴστε εἶναι	ὄντας	ἦμον ἦσον ἦταν ἦμαστε ἦσαστε ἦταν
Περιφραστικοὶ χρόνοι. Μέλλοντας: θὰ εἶμαι		

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

235. Τὰ ρήματα δὲν κλίνονται ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Στὸν ἐνεστώ-
τα καὶ στὸν παρατατικὸ παρουσιάζουν διαφορές: δένω—ἐδένα, δένομαι—
δενόμουν, ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα, ἀγαπιέμαι — ἀγαπιόμουν.

Τὰ ρήματα ποὺ κλίνονται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιὰ
συζυγία.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο :

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴν πα-
ραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώ-
τα, καὶ στὴν προπαραλήγουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ
παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τελειώνουν σὲ **-ω** στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ σὲ
-ομαι στὴν παθητικὴ: δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.

Στὴν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τὰ περισσότερα ρήματα.

Στὴ **δύτερη συζυγία** ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τονίζονται στὴ λή-
γουσα στὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα,

καὶ στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ παθη-
τικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ **-ῶ** στήν ἐνεργητική φωνή καί σέ
-ιέμαι ἢ **-οὔμαι** στήν παθητική: ἀγαπῶ—ἀγαπιέμαι, λυπῶ—λυποῦμαι.

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

Ἑνεργητικὴ φωνή

δένω

236.

ΧΡΟΝΟΙ	Ἵποταχτικὴ (νά, ἄταν, γιά νά κτλ.)	Προσταχτικὴ	Ἀπρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Ἵποταχτικὴ
Ἑνεστώτας	ἴδω ἴδεις ἴδωμι, ἴδουμι ἴδετε ἴδουιν	ἴδενε ἴδενε ἴδουμι, ἴδουμι ἴδετε ἴδουιν		ἴδωντας	Παρεστώτας	ἴδωμι ἴδεις ἴδωμι, ἴδουμι ἴδετε ἴδουιν
Ἀόριστος	ἴδωκα ἴδωκας ἴδωκα ἴδωκα ἴδωκα	ἴδωκε ἴδωκε ἴδωκε, ἴδωκε ἴδωκετε ἴδωσαν	ἴδωκε			ἴδωκα ἴδωκας ἴδωκα ἴδωκα ἴδωκα
Περιφραστικοί Χρόνοι	Ἵποταχτικὴ			Ἵποταχτικὴ		
	Ἐξαιρητικὸς μέλλοντας: ἴδωμι, ἴδωμι, ἴδωμι κτλ. Στιγματικὸς μέλλοντας: ἴδωμι, ἴδωμι, ἴδωμι κτλ. Παρακείμενος: ἴδωκα, ἴδωκα, ἴδωκα κτλ. Ἵπερσυντέλικος: ἴδωκα, ἴδωκα, ἴδωκα κτλ. Συντελεσμένος μέλλοντας: ἴδωμι, ἴδωμι, ἴδωμι κτλ.			Παρακείμενος: ἴδωκα, ἴδωκα, ἴδωκα κτλ., ἴδωκα, ἴδωκα, ἴδωκα κτλ. κτλ. (ἴδωκα, ἴδωκα, ἴδωκα κτλ.)		

Ένεργητική φωνή

238.

κ ρ ύ β ω

ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική	΄Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	΄Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	΄Οριστική
΄Ενεστώτας	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομαι, -ομαι κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομαι, -ομαι κρύβετε κρύβουν	κρύβε κρύβετε		κρύβοντας	Παρατατικός	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομαι κρύβετε κρύβουν
΄Αδριστος	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομαι κρύβετε κρύβουν	κρύβω κρύβεις κρύβει κρύβομαι, -ομαι κρύψετε κρύψουν	κρύψε κρύψτε	κρύψει			
Περιφραστικοί Χρόνοι	<p>΄Οριστική</p> <p>΄Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά κρύβω, θά κρύβεις κτλ. Συγγιμιατός μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψει κτλ. Παρακειμενός: έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.) ΄Υπερσυντέλικος: είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω κρύψει (ή θά έχω κρυμμένο κτλ.)</p>						
	΄Υποταχτική						
	<p>Παρακειμενός: να έχω κρύψει, να έχης κρύψει, να έχη κρύψει, να έχωμε κρύψει κτλ. (ή να έχω κρυμμένο κτλ.)</p>						

Παθητική φωνή

κ ρ ύ β ο μ α ι

239.

ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική	Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Οριστική
Ένεστώτας	κ κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	(κρβρ)			Παρατατικός	κρβρσαι
	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	(κρβρσαι)				κρβρσαι
Αόριστος	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρ	κρβρ			
	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρ	κρβρ			
Παράκειμενος	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι	κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι κρβρσαι			κρβρ	Υποταχτική	
Περιφραστικοί Χρόνοι	<p>Έξακολ. μέλλοντας : θά κρβρμαι, θά κρβρσαι, θά κρβρσαι, θά κρβρσαι κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά κρβρ, θά κρβρ, θά κρβρ, θά κρβρ κτλ. Παρακειμένος : έχω κρβρ, έχω κρβρ (ή είμαι κρβρ κτλ.) Υπερσυντέλικος : είχα κρβρ (ή ήμουν κρβρ κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω κρβρ (ή θά είμαι κρβρ κτλ.)</p>						

Ένεργητική φωνή

π λ έ κ ω

240.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	'Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	πλέω πλέκεις πλέκει πλέκομε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέω πλέκεις πλέκει πλέκομε, -οιμε πλέκετε πλέκουν	πλέκε πλέκετε		πλέκοντας	Παρατατικός	πλέκω πλέκεις πλέκει πλέκομε πλέκατε πλέκουν
	έπλεξα έπλεξες έπλεξε πλέξαμε πλέξατε έπλεξαν	πλέξω πλέξεις πλέξει πλέξομε, -οιμε πλέξετε πλέξουν	πλέξε πλέξετε	πλέξει			
'Αόριστος							
Περιφραστικοί Χρόνοι			'Οριστική			'Υποταχτική	
							Παρακείμενος : να έχω πλέξει, να έχης πλέξει, να έχη πλέξει (ή να έχω πλεγ- μένο, να έχης πλεγμένο κτλ.)
							'Εξακολ. μέλλοντας : θα πλέκω, θα πλέκεις, θα πλέκη κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θα πλέξω, θα πλέξης, θα πλέξη κτλ. Παρακείμενος : έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : είχα πλέξει, είχες πλέξει (ή είχα πλεγμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θα έχω πλέξει (ή θα έχω πλεγμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

π λ έ κ ο μ α ι

241.

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσταχτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	
‘Ενεστώτας	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	πλέκομαι πλέκεσαι πλέκεται πλεκόμαστε πλέκεστε πλέκονται	(πλέκου) (πλέκεστε)			Παρατατικός	πλεκόμουν πλεκόσουν πλεκόταν πλεκόμαστε πλεκόσατε πλέκονταν	
	‘Αδριστος	πλέγτηκα πλέγτηκες πλέγτηκε πλεγήκαμε πλεγήκατε πλέγτηκαν	πλέξω πλεχτήτε	πλεχτή				
Παρακείμενος								
‘Οριστική								
<p>‘Εξακολ. μέλλοντας : θά πλέκομαι, θά πλέκεσαι, θά πλέκεται κτλ. Συγμ. μέλλοντας : θά πλεχτώ, θά πλεχθής, θά πλεχτή κτλ. Παρακείμενος : έχω πλεχτή, έχεις πλεχτή (ή είμαι πλεγμένος κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : είχα πλεχτή (ή ήμουν πλεγμένος κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω πλεχτή (ή θά είμαι πλεγμένος κτλ.)</p>								
Περιφραστικοί Χρόνοι								
					πλεγμένος	‘Υποταχτική		
<p>Παρακείμενος : νά έχω πλεχτή, νά έχης πλεχτή, νά έχη πλεχτή, νά έχομε πλεχτή κτλ. (ή νά είμαι πλεγμένος κτλ.)</p>								

'ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ

δ ρ ο σ ί ζ ω

242.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική	'Υποταχτική (νά, όταν, για να κτλ.)	Προσυχτική	'Απαρέμφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική
'Ενεστώτας	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζουμε, -ουμε δροσίζετε δροσίζουν	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζουμε, -ουμε δροσίζετε δροσίζουν	δροσίζε δροσίζετε		δροσίζοντας	Παρεπτατικός	δροσίζα δροσίζεις δροσίζει δροσίζαμε δροσίζατε δροσίζαν
	'Αόριστος	δρόσισα δρόσισες δρόσισε δρόσισαμε δρόσισατε δρόσισαν	δρόσισα δρόσισες δρόσιση δρόσισαμε, -ουμε δρόσισατε δρόσισαν	δρόσισε δρόσισατε	δρόσισε		
Περιφραστικοί Χρόνοι							'Υποταχτική
		'Εξακολ. μέλλοντας : θά δροσίζω, θά δροσίζεις, θά δροσίζει κτλ. Στιγμ. μέλλοντας : θά δροσίσω, θά δροσίσεις, θά δροσίση κτλ. Παρακείμενος : έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσισμένο κτλ.) 'Υπερσυντέλικος : είχα δροσίσει (ή είχα δροσισμένο κτλ.) Συντελ. μέλλοντας : θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσισμένο κτλ.)					Παρακείμενος : νά έχω δροσίσει, νά έχης δροσίσει, νά έχη δροσίσει (ή νά έχω δροσισμένο κτλ.)

Παθητική φωνή

δ ρ ο σ ι ζ ο μ α ι

243.

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποταχτική	Προσταχτική	‘Απαρέμφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	δρoσιζoμaι δρoσιζέσaι δρoσιζέτaι δρoσιζόμεσtε δρoσιζέσtε δρoσιζόντaι	δρoσιζώμaι δρoσιζέσaι δρoσιζέτaι δρoσιζόμεσtε δρoσιζέσtε δρoσιζόντaι	(δρoσιζέσoυ) (δρoσιζέσtε)			Παρεκτικός	δρoσιζόμενoν δρoσιζόμενoν δρoσιζόμενoν δρoσιζόμεσtε δρoσιζόμεσtε δρoσιζόντaν
‘Αόριστος	δρoσιζήσtηκα δρoσιζήσtηκες δρoσιζήσtηκε δρoσιζήσtηκαμε δρoσιζήσtηκατε δρoσιζήσtηκαν	δρoσιζήσoν δρoσιζήσoν δρoσιζήσoν δρoσιζήσoμε δρoσιζήσoτε δρoσιζήσoν	δρoσιζέσoυ δρoσιζήσoν δρoσιζήσoτε	δρoσιζήσoν δρoσιζήσoν			
Παρεκείμενος					δρoσιζόμενoς		‘Υποταχτική
Περιφραστικοί Χρόνοι	‘Εξακόλ. μέλλοντας: θά δρoσιζέσωμaι, θά δρoσιζέσoν κτλ. Στιγμ. μέλλ.: θά δρoσιζέσoν, θά δρoσιζήσoν, θά δρoσιζήσoν κτλ. Παρεκείμενος: έχω δρoσιζήσoν (ή ήμoν δρoσιζόμενoς κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος: είχα δρoσιζήσoν (ή ήμoν δρoσιζόμενoς κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δρoσιζήσoν (ή θά είμaι δρoσιζόμενoς κτλ.)					Παρεκείμενος: νά έχω δρoσιζήσoν, νά έχω δρoσιζήσoν, νά έχω δρoσιζήσoν (ή νά είμaι δρoσιζόμενoς κτλ.)	

Κατὰ τὸ δένω κλίνονται: χάνω, ψήνω, γδώνω, λένω, ντύνω, χίνω — ἀπλώνω, βεβαιώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ἐνώνω, ζυμώνω, θαμπώνω, θεμελιώνω, καρφώνω, κλειδώνω, λιώνω, ξημερώνω, ὀργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω, σηκώνω, σημειώνω, στεφανώνω, τεντώνω, φιλιώνω, φορτώνω, χαρακάνω, χρυσάνω — ἰδρύνω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ κρύβω κλίνονται: ἀλείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, προκόβω, ράβω, σκάβω, σκύβω — λείπω — βάφω, γράφω — (καὶ μὲ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ -μένος μ' ἕνα μ): γειτονεύω, γιατρεύω, δουλεύω, καβαλικεύω, κουρεύω, λιγοστεύω, μαγεύω, μαζεύω, ξεθαρορεύομαι, ὀνειρευόμαι, παραξενεύομαι, περισσεύω, σαλεύω, συγγενεύω, συντροφεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, χορεύω, ψαρεύω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ πλέκω κλίνονται: μπλέκω — ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, τυλίγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω — ἀδράχνω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω — ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω — παίζω, πῆζω, ἀλλάζω, ἀράζω, ἀρπάζω, βουλιάζω, κοιτάζω, ταιριάζω, φωνάζω κ.ἄ.

Κατὰ τὸ δροσίζω κλίνονται: ἀγωνίζομαι, ἀλατίζω, ἀλωνίζω, ἀνθίζω, ἀχνίζω, ἐλπίζω, ζαλίζω, θερίζω, κεραδίζω, μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω, ἀθροίζω, δακρύνω, δανείζω, λούζω, δοξάζω, ἐξετάζω, κουράζω, σκεπάζω, ὄριμάζω, ἀγκαλιάζω, θημωνιάζω, λογασιάζω, μουνδιάζω, μπολιάζω, πλαγιαζώ — ἀλέθω, γνέθω, πείθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάνω — ἀκούω, κρούω κ.ἄ.

Γενικές παρατηρήσεις γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῶν ρημάτων

244. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος ποὺ στὸ γ' πρόσωπο τελειώνουν σὲ -ν παίρνουν καμιά φορὰ καὶ ε στὸ τέλος: δένουν—δένουνε, ἔδεναν—(ἐ)-δένανε, (ἔ)δεσαν — (ἐ)δέσανε, δέσουν — δέσουνε, δενόταν — δενότανε, δένονταν—δενόντανε, δεθοῦν — δεθοῦνε, ἀγαποῦν(ε), ἀγαποῦσαν — ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν — ἀγαπήσανε.

2. Στὸν παθητικὸ παρατατικὸ συνηθίζονται γιὰ τὸ α' καὶ β' πληθυντικὸ πρόσωπο καὶ οἱ τύποι σὲ -μασταν, -σασταν: δενόμαστε—δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπιόμασταν κτλ.

Παρατηρήσεις για τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας

*245. Ἐνεργητική φωνή. Προσταχτική. Τὸ β' ἐνικό πρόσωπο τῆς προσταχτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου χάνει συχνὰ τὸ τελικὸ ε ὅταν ἀκολουθῆ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπικὴ ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό, κάποτε καὶ τύποι τοῦ ἄρθρου ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τ: φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάρ' τὰ βιβλία ἀπὸ δῶ.

Τὸ δῶσε χάνει συνήθως τὸ ε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ μου καὶ τὸ μας: δῶσ' μου, δῶσ' μας.

246. Παθητικὴ φωνή.— Ἡ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ τοῦ ἐνεστώτα εἶναι σπάνια. Λέγεται μόνο σὲ μερικὰ ρήματα: γίνου, κάθου, ντύνου, πλύου, προφασίζου, ἐτοιμάζεστε, σηκώνεστε κτλ. Συνήθως ἀντὶς γιὰ τὴ μονολεχτικὴ προσταχτικὴ μεταχειρίζομαστε τὴν ὑποταχτικὴ μὲ τὸ νά: νά δροσίξεσαι, νά χτενίξεσαι — νά ἀγωνίξεστε, νά ἔρχεστε.

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικὸς ἀόριστος ἔχει β' ἐνικό πρόσωπο σηκώσου καὶ σήκω.

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

247. Τὰ ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σὲ δύο τάξεις γιὰ κάθε φωνή, ἀνάλογα μὲ τὶς καταλήξεις ποὺ παίρνουν αὐτὲς στὸν ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς:

Ἐνεργητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -ᾶς, -ᾶ**: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-ῶ, -εῖς, -εῖ**: λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.

Παθητικὰ ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σὲ **-ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται**: ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σὲ **-οῦμαι, -ᾶσαι, -ᾶται**: θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Ένεργητική φωνή

248.

ἀ γ α π ῶ

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική και Ὑποταχτική	Προσταχτική	‘Απαρέμφοτο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
‘Ενεστώτας	ἀγαπῶ ἀγαπᾷς ἀγαπᾷ ἀγαποῦμε ἀγαπᾶτε ἀγαποῦν	ἀγάπα ἀγαπᾶτε		ἀγαπώντας	Παρατατικός	ἀγαποῦσα ἀγαποῦσες ἀγαποῦσε ἀγαποῦσαμε ἀγαποῦσατε ἀγαποῦσαν
‘Αόριστος	ἀγάπησα ἀγάπησες ἀγάπησε ἀγάπησαμε ἀγάπησατε ἀγάπησαν	ἀγάπησε ἀγαπήστε	ἀγαπήσει			
Περιφραστικοί Χρόνοι	‘Οριστική				‘Υποταχτική	
	‘Εξακολ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπῶ, θ’ ἀγαπᾷς, θ’ ἀγαπᾶ κτλ. Συνιμ. μέλλοντας : θ’ ἀγαπήσω, θ’ ἀγαπήσῃς, θ’ ἀγαπήσει κτλ. Παρακείμενος : ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.) ‘Υπερσυντέλικος : εἶχα ἀγαπήσει (ἢ εἶχα ἀγαπημένο κτλ.) Συντελ. μέλλ. : θὰ ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)				Παρακείμενος : νὰ ἔχω ἀγαπήσει, νὰ ἔχῃς ἀγαπήσει, νὰ ἔχῃ ἀγαπήσει (ἢ νὰ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)	

Δεύτερη συζυγία — Πρώτη τάξη — Παθητική φωνή

ἀ γ α π ι έ μ α ι

249.

ΧΡΟΝΟΙ	'Οριστική καὶ Ὑποταχτική	Προστωχτική	'Απαρέμφατο	Με-οχή	'Οριστική
'Ενεστώτας	ἀγαπιέμαι ἀγαπιέσαι ἀγαπιέται ἀγαπιόμαστε ἀγαπιέστε ἀγαπιόνται				ἀγαπιόμενον ἀγαπιόσων ἀγαπιόταν ἀγαπιόμαστε ἀγαπιόσατε ἀγαπιόνταν ¹
'Αόριστος	ἀγαπήθηκα ἀγαπήθηκες ἀγαπήθηκε ἀγαπήθηκαμε ἀγαπήθήκατε ἀγαπήθηκαν	ἀγαπήσου ἀγαπήθητε	ἀγαπήθη		
Παρακείμενος				ἀγαπημένος	
Περιφραστικοί Χρόνοι	'Ο ρ ι σ τ ι κ ή				
	<p>'Εξακολ. μέλλοντας: θ' ἀγαπιέμαι, θ' ἀγαπιέσαι, θ' ἀγαπιέται κτλ. Στιγμ. μέλλοντας: θ' ἀγαπήθῶ, θ' ἀγαπήθῃς, θ' ἀγαπήθῃ κτλ. Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπήθῃ (ἢ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.) 'Υπερσυντέλικος: εἶχα ἀγαπήθῃ (ἢ ἤμουν ἀγαπημένος κτλ.) Συντελ. μέλλ.: θὰ ἔχω ἀγαπήθῃ (ἢ) θὰ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)</p>				<p style="text-align: center;">Παρακείμενος: νὰ ἔχω ἀγαπήθῃ, νὰ ἔχῃς ἀγαπήθῃ, νὰ ἔχῃ ἀγαπήθῃ (ἢ) νὰ εἶμαι ἀγαπημένος κτλ.)</p>

1. Καὶ ἀγαπιούνταν.

250. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Ένεργητική φωνή

Ένεσιτώτας			
Όριστική	Υποταχτική	Προσταχτική	Μετοχή
λαλῶ λαλεῖς λαλεῖ λαλοῦμε λαλεῖτε λαλοῦν	λαλῶ λαλής λαλή λαλοῦμε λαλήτε λαλοῦν	λάλει λαλεῖτε	λαλώντας

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

* Ἡ προσταχτική τελειώνει σὲ μερικά ῥήματα καὶ σὲ -α, τηλεφῶνα, ὅπως καὶ στὰ ῥήματα τῆς πρώτης τάξης.

251. Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη — Παθητική φωνή

Ένεσιτώτας	Παρατατικός
Όριστική καὶ Υποταχτική	Όριστική
θυμοῦμαι ¹ θυμᾶσαι θυμᾶται θυμούμαστε θυμάστε θυμοῦνται	θυμόμουν θυμόσουν θυμόταν θυμόμαστε θυμόσατε θυμόνταν ²

Οἱ ἄλλοι χρόνοι καὶ οἱ ἐγκλίσεις σχηματίζονται ὅπως καὶ στὴν πρώτη τάξη.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ῶ κλίνονται: ἀπαντῶ, κεντῶ, κολλῶ, κυβερνῶ, κνηγῶ, μελετῶ, νικῶ, ρωτῶ, σταματῶ, τιμῶ, τροπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἀόριστο: βαστῶ, γελῶ, διψῶ, δρῶ, κρεμῶ, ξεχνῶ, περνῶ, πετῶ, ρουφῶ, σκουντῶ, σπῶ, τραβῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ λ α λ ῶ κλίνονται: ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀπειλῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐνεργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιθυμῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (ζῆς, ζῆ), θεωρῶ, θρηγῶ, καλλιερῶ, κατοικῶ, κινῶ, νομοθετῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προ-

1. Καὶ θυμᾶμαι στὴ λογοτεχνία. — 2. Καὶ θυμόνταν.

χωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, τηλεγραφῶ, ὕμνω, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρουρῶ, ὠφελῶ κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν ἄοριστο: ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατὰ τὸ ἀ γ α π ι ἔ μ α ι κλίνονται: ἀναρωτιέμαι, ζητιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πατιέμαι, πουλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρουπιέμαι κτλ., καὶ μὲ κάποια διαφορὰ στὸν παθητικὸ ἄοριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ: βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραπονιέμαι, πετιέμαι, ρουφιέμαι, στενοχωριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι, φοριέμαι κ.ἄ.

Κατὰ τὸ θ υ μ ο ὦ μ α ι κλίνονται: κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας κλίνονται στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ καὶ κατὰ τὴν πρώτη τάξη καὶ κατὰ τὴ δευτέρη: μιλεῖς καὶ μιλᾷς, πατεῖ καὶ πατᾷ, τραγουδεῖτε καὶ τραγουδᾶτε.

Ὅμοια σχηματίζονται: βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, καταφρο-
νῶ, κεληδῶ, κληρονομῶ, κουβαλῶ, κουνῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρη-
γορῶ, περπατῶ, ποινῶ, πουλῶ, συγχωρῶ, συζητῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ.

252. Ἀχαικὴ κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικὰ ρήματα σὲ -οῦμαι ἀκολουθώντας ἀρχαίῃ κλίση σχηματίζονται στὸν ἐνεστώτα καὶ στὸν παρατατικὸ κατὰ τὸ ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ἐνεστώτας: Ὀριστικὴ: στεροῦμαι στερεῖσαι, στερεῖται, στεροῦμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται. Ὑποταχτικὴ: στεροῦμαι, στερεῆσαι στερεῆται, στεροῦμαστε, στερεῆστε, στεροῦνται.

Παρατατικὸς: στεροῦμουν, στεροῦσον, στεροῦνταν, στεροῦμαστε, στεροῦσατε, στεροῦνταν.

Ὅμοια σχηματίζονται τ' ἀποθετικὰ ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μιμοῦμαι, προηγοῦμαι, συνεννοῦμαι κτλ., καὶ μερικὰ παθητικὰ ἀπὸ ρήματα ποὺ σχηματίζονται κατὰ τὸ λαλῶ, καθὼς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἐξαιροῦμαι.

* Συναιρεμένα ρήματα

253. Μερικὰ φωνηεντόληχτα ρήματα συναιροῦν συχνὰ στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς, τῆς ὑποταχτικῆς καὶ τῆς προσταχτικῆς τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν μὲ τὸ φωνῆεν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουμεσιάζουν μερικοὺς τύπους συναιρεμένους. Διατηροῦν ὅμως κάποτε καὶ τοὺς ἀσυναίρετους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **συναιρεμένα**.

Ὀριστικὴ τοῦ ἐνεστώτα: ἀ κ ο ὦ ω, ἀκοῦς, ἀκούει (ὑποτ. ἀκούη), (ἀκούομε) ἀκούμε, (ἀκούετε) ἀκούτε, ἀκοῦν(ε). Προσταχτικὴ: (ἄκουε) ἄκου, (ἀκούετε) ἀκούτε.

Καίω, καῖς, καίει (ὑποτ. καίη), καῖμε, καῖτε, καῖνε. Προσταχτική: καῖ(γ)ε, καῖτε. "Ομοια κλίνονται τὰ ρήματα κ λ α ί ω, φ τ α ί ω.

"Ομοια κλίνονται καὶ μερικά ρήματα μὲ χαρακτηριστὴρα γ, ὅταν τὸν χάσουν καὶ τὸ θέμα τους μείνῃ μὲ φωνῆεν στὸ τέλος:

λ έ(γ) ω, λές, λέει (ὑποτ. λέη), λέμε, λέτε, λένε. Προσταχτ.: λέγε, λέ(γε)τε.

Τρῶ(γ) ω, τρῶς, τρῶει (ὑποτ. τρῶη), τρῶμε, τρῶτε, τρῶνε (σπάνια τρώγουν). Προσταχτ.: τρῶ(γ)ε, τρῶτε.

Φυλά(γ) ω, φυλάς, φυλάει (ὑποτ. φυλάη), φυλάμε, φυλάτε, φυλάν(ε) (καὶ φυλάγουν). Προσταχτ.: φύλαγε, φυλάτε.

Πάω, πᾶς, πάει (ὑποτ. πάη), πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε. Προσταχτ.: πῆγαινε, πηγαίνετε.

"Ομοια κλίνεται καὶ ὁ στιγμαῖος μέλλοντας τοῦ τρώγω, θὰ φάω, θὰ φᾶς, θὰ φά(γ)η, θὰ φᾶμε, θὰ φᾶτε, θὰ φᾶνε (σπάνια θὰ φάγουν). Προσταχτ.: φά(γ)ε, φᾶτε.

Τὸ καίω, κλαίω, φταίω παίρνουν συνήθως ἓνα γ, ὅταν ἀκολουθῆ ὕστερ' ἀπὸ τὸ αἰ ἓνα ε. Προσταχτική: καῖγε, κλαῖγε. Παρατατικός: ἔκαιγε, ἔφταιγε. Παθητικός ἐνεστώτας: καίγεται, κλαίγεται, καίγεστε, κλαίγεστε.

254.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

1) Συντάσσονται μὲ ὑποταχτική τὰ μόρια **θά, νά, γιὰ νά, ὅταν, ἄν, ἄς** καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸ **μὴ**: θὰ μένη, νὰ γράφῃ, ὅταν φύγωμε, ἄν κάθωνται, ἄς δογώσωμε, μὴν τρέχῃς.

2) Τὸ **τελικὸ (ι)** στὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ **ει** καὶ στὸ παθητικὸ μὲ **η**: ἔχω φέρεῖ, εἶχατε γελᾶσει — εἶχα φερθῆ, εἶχατε γελαστῆ.

Γράφεται μὲ **η** καὶ τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο τῶν ρημάτων **μπαί-νω, βγαίνω, ἀνεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω**: μπαῖ, βγῆ, ἀνεβῆ, κατεβῆ, διαβῆ.

3) Ἡ κατάληξις τῆς ἐνεργητικῆς μετοχῆς (**-οντας**) γράφεται **μὲ ο ὅταν δὲν τονίζεται, μὲ ω καὶ ὀξεῖα ὅταν τονίζεται**: τρέχοντας, βλέποντας — πηδώντας, γελώντας.

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

Α.— Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

255. Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα τὸ βρίσκομε ἂν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὀριστικῆς τὴν κατάληξιν -ω (ῆ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι): δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

*256. Διαιρέση τῶν ρημάτων κατὰ τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα

Τὰ ρήματα διαιροῦνται στὶς παρακάτω κατηγορίες:

Α.— Ρήματα πρώτης συζυγίας

1) **Φωνηεντόληχτα**, μὲ χαρακτήρα φωνῆεν:

ἐλκῶ, ἰδρῶ, ἀποκλείω, πλέω, καίω, κλαίω, ἀκούω, κρούω.

2) **Χειλικόληχτα**, μὲ χαρακτήρα π, β, φ:

π βλέπω, λείπω, ντρέπομαι, λάμπω

β ἀλείβω, ἀμείβω, ἀνάβω, θλίβομαι, κόβω, ράβω, τρίβω, σέβομαι

φ βάφω, γράφω, γλείφω, γνέφω, στρέφω.

Χειλικόληχτα εἶναι καὶ τὰ ρήματα σὲ -αῦω, -εῦω -φτω, -πτω:

αυ, ευ ἀπολαύω, παύω, βασιλεύω, γειτονεύω, δουλεύω, ὀνειρεῶμαι

φτ, πτ ἀστράφτω, πέφτω· ἀνακαλύπτω, ἀπορρίπτω.

3) **Λαρυγγικόληχτα**, μὲ χαρακτήρα κ, γ, χ:

κ ἀνήκω, πλέκω, μπλέκω, στέκομαι—σκ βόσκω, διδάσκω

γ ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, λήγω, φυλάγω, —γγ σφίγγω, φέγγω

χ βήχω, βρέχω, ἐλέγχω, τρέχω, δέχομαι, εὔχομαι, υπόσχομαι.

Εἶναι λαρυγγικόληχτα καὶ τὰ ρήματα σὲ -χνω: ἀδράχνω, δειχνω, διώχνω, ρίχνω, σπρώχνω.

4) **Ὀδοντικόληχτα καὶ συριστικόληχτα ρήματα**, μὲ χαρακτήρα τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ:

τ θέτω, κείτομαι—πλήττω, -πράττω (εἰς-, συμ-), φοίττω

θ ἀλέθω, γνέθω, κλώθω, νιώθω, πείθω, πλάθω

σ ἀρέσω—ἀναπτύσσω, κηρύσσω, -τάσσω (δια-, ἐπι-)

ζ πιέζω, πηζώ, λούζω, ἀλλάζω, βουλιάζω, δειλιάζω, ταιριάζω, ἀρμενίζω, ἀσπρίζω, δακρύζω, δανειζώ, ἀθροίζω.

5) Ὑγράλληχτα καὶ ρινικόλληχτα, μὲ χαρακτήρα λ (λλ), ρ, μ, ν:

λ θέλω — ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, προβάλλω, σφάλλω, μέλλω

λν παραγγέλλω, ψέλλω

ρ διαφέρω, ξέρω, χαίρομαι — σαλπάρω

ρν γδέρω, γέρω, δέρω, σπέρω, φέρω

μ ἀπονέμω, τρέμω — κρέμομαι

ν κάνω, μένω, πλένω — κλίνω, κρίνω, ἀποκρίνομαι — τείνω —
μπαινῶ, βγαίνῶ, ἀνεβαίνῶ, κατεβαίνῶ, διαβαίνῶ
εὐκολύνῶ, μολύνῶ, ξεδιαλύνῶ, ὀξύνῶ, ταχύνῶ, ἀμύνομαι κτλ.

ἀκριβαίνῶ, βαραίνῶ, κονταίνῶ, ὁμορφαίνῶ, ἀνασαιίνῶ· βαθουλαί-
νω, γλυκαίνῶ, ζεσταίνῶ, μαραίνῶ

καταλαβαίνῶ, λαχαίνῶ, μαθαίνῶ, παθαίνῶ, πηγαίνῶ

δαγκάνῶ, πιάνῶ, φτιάνῶ, φτιάνῶ, χάνῶ, δένῶ, ἀφήνῶ, σβήνῶ —
δίνῶ, πίνῶ

γδύνῶ, ντύνῶ, λύνῶ κτλ. — ἀπλώνῶ, ζώνῶ, καμαρόνῶ, ξεριζώνῶ,
χώνῶ κτλ. — παρασταίνῶ, συσταίνῶ — ἀποσταίνῶ, σοπαίνῶ, χορταίνῶ.

B. — Ρήματα δεύτερης συζυγίας

6) Τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας μποροῦν νὰ ἔχουν χαρακτήρα ὁποιο-
δήποτε σύμφωνο: ἀγαπῶ, γελῶ, ἀργῶ, σταυροκοπιέμαι, κοιμοῦμαι κτλ.

* 257. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — ΟΙ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

1) Τὰ ρήματα σὲ (ἀβο) γράφονται μὲ β: ἀνάβω, ράβω, σκάβω κ.ἄ.
Γράφονται μὲ υ τὸ ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω.

2) Τὰ ρήματα σὲ (έβο) γράφονται μὲ ευ: κλαδεύω, ὄνειρεῖτομαι κ.ἄ.
Γράφονται μὲ β τὸ κλέβω καὶ τὸ σέβομαι.

3) Τὰ ρήματα σὲ (ένο) γράφονται μὲ αι: ζεσταίνω, φαίνομαι κ.ἄ.
Γράφονται μὲ ε τὸ δένω, μένω, πλένω (κρένω, ψένω).

4) Τὰ ρήματα σὲ (έρνο) γράφονται μὲ ε: γέρνω, φέρνω κ.ἄ.
Γράφεται μὲ αι τὸ παίρνω.

5) Τὰ ρήματα σὲ (ιάζω) γράφονται μὲ ι: ἀγκαλιάζω, βιάζομαι κ.ἄ.
Ἐξαίρουνται τὸ ἀδειάζω, χρειάζομαι· μοιάζω, μονοιάζω, νοιά-

ζομαι.

6) Τὰ ρήματα σὲ **(ίξο)** γράφονται μὲ **ι**: ἀντικρίζω, συλλογίζομαι κ.ἄ.

Ἐξαίρουσιν τὸ μπήζω (μπήγω), πήζω, πρήζω—ἀναβλύζω, ἀναβρῦζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, ὀλολύζω, συγχύζω, σφύζω — δανείζω, ἀθροίζω.

7) Τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σὲ **(λο)** γράφονται μὲ **δύο λ**: ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, ἀνατέλλω, μέλλω, ποικίλλω.

Γράφονται μὲ **ἓνα λ** τὸ θέλω, μέλει, ὀφείλω.

8) Τὰ ρήματα σὲ **(όνο)** γράφονται μὲ **ω** σὲ **ὄλους** τοὺς χρόνους: κλειδώνω, κλειδωνα, κλειδωσα, κλειδώθηκα, κλειδωμένος.

9) Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(σο)** γράφονται μὲ **δύο σ**: ἀπαπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἐξελίσσω.

Γράφεται μὲ **ἓνα σ** τὸ ἀρέσω.

10) Τὰ ρήματα τῆς α' συζυγίας σὲ **(το)** γράφονται μὲ **δύο τ**: πλήττω, εἰσπράττω.

Γράφονται μὲ **ἓνα τ** τὸ θέτω καὶ τὸ κείτομαι.

Τὰ ρήματα σὲ **(ίνο)** δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα.

Γράφονται μὲ **ι**: δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνομαι

μὲ **η**: ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω

μὲ **υ**: γιδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω—διευθύνω, ἐνκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, ὀξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι.

Γράφονται μὲ **ει** τὸ κλείνω (τὴν πόρτα) καὶ τὸ τείνω (τεντώνω, ἀπλώνω).

Β.— Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀόριστου

258. Τὸ ἀοριστικὸν θέμα τὸ βρίσκομε ἀν ἀφαιρέσωμε ἀπὸ τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀόριστου τὴν κατάληξιν **-α** (καὶ τὴν αὐξησην ἀν ὑπάρχη): ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παρᾶγγελ-α.

Ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειώνει στὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο σὲ **-σα** καὶ σπανιότερα σὲ **-α**, χωρὶς **σ**: ἔδεσα, ἄκουσα, ἔπλυνα, ἔφυγα.

Ἐ ἀόριστος σὲ **-σα** λέγεται **σιγματικὸς ἀόριστος**.

Ἐ ἀόριστος σὲ **-α** λέγεται **ἄσιγμος ἀόριστος**.

Ἐ σιγματικὸς ἀόριστος

259. 1. Ὅταν τὸ ἐνεστωτικὸν θέμα ἔχη χαρακτῆρα **χειλικὸ** σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-ψα**:

λείπω — ἔλειψα   ἀστράφτω — ἀστραψα
κρύβω — ἔκρυψα   βασιλεύω (προφέρεται βασιλέβο) — βασίλευα

2. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτῆρα λαρυγγικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-Ξα**:

πλέκω — ἐπλεξα   προσέχω — πρόσεξα

πνίγω — ἐπνιξα   διώχνω — ἐδιωξα

3. Ὄταν τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἔχη χαρακτῆρα ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ σύμφωνο, σχηματίζεται ὁ ἀόριστος σὲ **-σα ἢ σὲ -Ξα**:

θέτω — ἔθεσα   πλήττω — ἐπληξα

ἀρέσω — ἄρεσα   ἀπαλλάσσω — ἀπάλλαξα

ἀγκαλιάζω — ἀγκάλιασα   βουλιάζω — βούλιαξα

4. Τὰ Ρήματα τῆς δευτέρης συζυγίας σχηματίζουν τὸν ἀόριστο σὲ **-ησα**:

τραγουδῶ — τραγούδησα, λαλῶ — λάλησα

5. Ἀπὸ τὰ ρινικόληχτα ρήματα ἔχουν σιγματικὸ ἀόριστο σὲ **-σα** πολλὰ ρήματα σὲ **-νω**:

1. δάγκασα, ἐπιασα, ἄφησα, ἔλωσα, ἔντυσα κτλ.

2. ἀπόστασα, σόπιασα, χόρτιασα

3. ἀνάστησα, (ἐγ)κατάστησα, παρόστησα, σύστησα. Τὸ ἀρτάνω ἔχει ἀόριστο σὲ **-σαι**: ἄρτησα

4. ἀμάρτησα (ἀμαρτάνω), αὔξησα (αὐξάνω)

5. Ὅλα τὰ ρήματα ποῦ τελειώνουν σὲ **-ώνω**: ἀπλώνω — ἄπλωσα, ἔζωσα, καμάρωσα, ξεριζώσα, φανέρωσα κτλ.

Διπλοὶ ἀόριστοι. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν δύο σιγματικούς ἀορίστους, σὲ **-σα** καὶ σὲ **-Ξα**: πηδῶ — πήδησα καὶ πήδηξα.

Ὅμοια σχηματίζονται: ἀγγίζω, βονίζω, ταιριάζω, σφαλῶ, φυσῶ.

Καὶ ἄλλα ρήματα σχηματίζουν διπλὸ ἀόριστο. Ἐπειδὴ λέγονται καὶ ἄλλιως, καλὸ εἶναι νὰ τοὺς λέμε ἔτσι:

δίστασα, ζήτησα, κράτησα, μάτιασα, ρώτησα, σκάλισα, σκουντήσα, σπυρδα-
σα, στέγνωσα, στράγγισα, στραμπούλιξα, σφούγγισα, ἔφτασα, βόγκηξα, ζούληξα
βάσταξα (βάστηξα).

* Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

260. Ὑπάρχουν ρήματα ποῦ δὲν ἀκολουθοῦν τὸν παραπάνω κανόνα κατὰ τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀορίστου.

α) Ἔχουν **Ξ ἀντί σ** τὰ ρήματα τῆς β' συζυγίας βογκῶ, ζουλῶ, ρομφῶ, τραβῶ, στραμπουλῶ: βόγκηξα, τράβηξα κτλ.

β) Παρουσιάζουν **άλλες άνωμαλίες** τ' ακόλουθα ρήματα:

1) Φωνηεντόληχτα: *καίω — έκαφα, κλαίω — έκλαφα, φταίω — έφταιξα, πλέω — έπλευσα, πνέω — έπνευσα.*

2) Χειλικόληχτα: *Τò πέφτω έχει άόριστο έπεσα.*

3) Ρινικόληχτα: *δίνω — έδωσα.*

4) Ρήματα τής β' συζυγίας. Τελειώνουν σέ **-εσα αντί -ησα** οί άόριστοι άπό τά ρήματα *άρκῶ, βαρῶ, διαρκῶ, έπαινῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μπορῶ, πλανῶ, στενοχωρῶ, συγχωρῶ, τελῶ, φορῶ, χωρῶ* καί τά σύνθετα (άπό τò *αίρω*) *άφαιρῶ, διαιρῶ, έξαιρῶ, συναιρῶ* κτλ.: *έπαίνεσα, στενοχώρεσα* κτλ.

Μερικά σύνθετα άπό τò χωρῶ σχηματίζονται σέ **-ησα**: *άποχώρησα, παραχώρησα, ίποχώρησα.*

Τελειώνουν σέ **-ασα αντί -ησα** τά ρήματα: *γελῶ, διφῶ, κρεμῶ, πεινῶ, χαλῶ: άνακλῶ, διαθλῶ, δρῶ, σπῶ, καθῶς καί μερικά ρήματα σέ -νῶ: γερνῶ — γέρασα, κερνῶ — κέρασα, ξεχνῶ, περνῶ, σκολινῶ.*

Τò βαστῶ καί τò πετῶ έχουν άόριστο σέ **-αξα**: *βάσταξα* (σπαν. *βάστηξα*), *πέταξα.*

γ) Σχηματίζονται άνώμαλα στόν άόριστο καί μερικά άλλα ρήματα: *διδάσκω — δίδαξα.*

Τò βόσκη καί τò θέλω σχηματίζονται στόν άόριστο σά νά ήταν τής δεύτερης συζυγίας σέ **-ησα**: *βόσκησα, θέλησα.* Άντίθετα τò θαρρῶ έχει άόριστο *θάροεγα.*

‘Ο άσιγμος άόριστος

261. Σχηματίζουν άσιγμο άόριστο:

α) Μερικά άνώμαλα ρήματα πού σχηματίζουν τόν άόριστο άπό διαφορετική ρίζα: *βλέπω — είδα, έρχομαι — ήρθα, λέγω — είπα, τρώγω — έφαγα.*

β) Τò φεύγω—έφνγα, βάζω — έβαλα, βγάζω — έβγαλα, πίνω — ήπια. Τò κάνω έχει διπλό άόριστο, *έκανα καί έκανα.*

γ) Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν άόριστο σέ **-ηκα**:

άνεβαίνω—άνέβηκα βοίσκω—βοήκα (σπανιότερα ήβρα)

κατεβαίνω—κατέβηκα μπαίνω—μπήκα

διαβαίνω—διάβηκα βγαίνω—βγήκα

δ) Τά *ύγρῶ* ληχτα καί πολλά ρινικόληχτα ρήματα:

1.— *κλίνω—έκλινα, κρίνω—έκρυνα, γίνομαι—έγνυα, εύκολώνω—εύκόλωνα, ξεδιαλάνω—ξεδιάλωνα.*

2.— *άναβάλλω—άνάβαλα, προβάλλω—προβάλα, σφάλω—έσφαλα.*

3.— *μένω—έμεινα, άπονέμω—άπόνειμα.*

4.— *γέρνω—έγειρα, δέρνω—έδειρα, σπέρνω—έσπειρα φέρνω—έφερα: σέρνω—έσυρα, γδέρνω—έγδαρα.*

5.— καταλαβαίνω—κατάλαβα. "Όμοια σχηματίζονται τὸ λαχαίνω, μαθαίνω, παθαίνω, πετυχαίνω, πηγαίνω, τυχαίνω κ.ἄ."

Τὰ περισσότερα ρήματα σὲ -αίνω ἔχουν ἀόριστο σὲ -αυα ἢ σὲ -ουα: ἀνασαινω—ἀνάσανα. "Ἔτσι καὶ τὸ ἀπολυμαινω, βασκαίνω, γλυκαίνω, μαραινω, ξαίνω, πεθαίνω κτλ.

ἀκριβαίνω—ἀκρίβυνα. "Ἔτσι καὶ τὸ βαραινω, κοιταίνω, μακραίνω, ὁμορφαίνω, παχαίνω, φτωχαίνω κ.ἄ."

262. * Ἀνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τῶν ἐγκλίσεων τοῦ ἄσιγμου ἀορίστου

α) Μερικὰ ρήματα ἔχουν στὴν ὑποταχτική ἢ καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις τοῦ ἄσιγμου ἐνεργητικοῦ ἀορίστου διαφορετικὸ θεματικὸ φωνῆεν παρὰ στὴν ὀριστική: παίρω—πήρα ἀοριστικὸ θέμα **πηρ-** ἀλλὰ γὰ πάρω, πάρε, πάρε παίρω—πήρα ἀοριστικὸ θέμα **πηγ-** τὰ πάω, πάμε, πάει.

β) Ἄλλα ρήματα σχηματίζουν τὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ θεματικὸ φωνῆεν: μπαίνω—μπήκα ἀοριστικὸ θέμα **μπηκ-** ἀλλὰ γὰ μπῶ, ἔμπα, μπή βρῖσκω—βρήκα ἀοριστικὸ θέμα **βρηκ-** βρω, βρέξ, βρή.

Ἐνάλογα σχηματίζονται: βγαίνω, ἀγεβαίνω, κατεβαίνω, διαβαίνω.

γ) Οἱ ἀόριστοι εἶδα, εἶπα, ἦπα σχηματίζονται στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις χωρὶς τὸ ἀρχικὸ (**ι**): (ὄταν) ὄης, ὄξ, δεῖ· πῶ, πέξ, πεί· πῶ, πιέξ, πιεῖ.

263. * ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ— ΟΙ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

Α) Τὸ (**ι**) τῆς παραλήγουσας.—1. "Ὅσα ρήματα ἔχουν (**ι**) στὸν ἐνεστώτα γράφονται στὸν ἀόριστο μὲ τὸ ἴδιο (**ι**) ποὺ ἔχουν καὶ στὸν ἐνεστώτα. "Ἔτσι γράφονται:

Μὲ **ι**: ἔγινα, ἔνιπα, ἔπνιξα, ῥάγισα κτλ. Γράφονται μὲ **ι** στὸν ἀόριστο καὶ τὰ ρήματα ποὺ ἔχουν διπλὸ ἐνεστώτα σὲ -ίζω καὶ σὲ -ῶ: ἀνθίζω—ἀνθῶ, γυρίζω—γυρῶ, ξεφτίζω—ξεφτῶ, ξεχειλίζω—ξεχειλῶ, σκορπίζω—σκορπῶ, σφαλίζω—σφαλῶ κτλ.: ἀνθισα, γύρισα, ξέφτισα, ξεχειλίσα, σκόρπισα, σφάλισα καὶ σφάλισα κτλ.

Μὲ **υ**: χύνω—ἔχυσα, δακρύζω—δάκρυσα, εὐκολύνω—εὐκόλυνα, συγχύζω—σύγχυσα κ.ἄ.

Μὲ **η**: ἀφήνω—ἄφησα, σβίνω—ἔσβησα, προΐζω—ἔπροηξα, μπιγώ—ἔμπηξα.

Μὲ **οι**: ἀθροίζω—ἄθροισα, ἀνοίγω—ἄνοιξα.

Μὲ **ει**: κλείνω—ἔκλεισα, τείνω—ἔτεινα, ἀλείβω—ἄλειψα, σειῶ—ἔσεισα.

Γράφονται ακόμη:

Με **υ**: πλένω — έπλυνα και από τὰ ρήματα σέ **-αίνω** όσα κά-
νουν τόν άόριστο σέ **-υνα**: ακρίβυνα, βάρυνα, κόντυνα, όμόρφυνα κτλ.

Με **η**: οί άόριστοι βροηκα, βγηηκα, μπηηκα, άνέβηκα, κατέβηκα,
διάβηκα, πήρα, αύξησα, βόσκησα κτλ.

Με **ει**: οί άόριστοι έγεια, έδειρα, έσπεια, άνάγγεια, κατάγ-
γεια, άνάτειλα, έστειλα, έμεια, απόμεια.

2. Τὰ ρήματα τής δεύτερης συζυγίας γράφονται με **η**: αγάπησα,
λάλησα, κύλησα· ρούφηξα, τράβηξα κτλ.

Γράφονται με **υ** τó μεθώ — μέθυσα και τó μηνώ — μίνυσα.

B) Τó (**ο**) τής παραλήγουσας. Τó (**ο**) τών άορίστων σέ (**οσα**)
γράφεται με **ω**: κλείδωσα, έσωσα, ένιωσα, έδωσα κτλ.

Γράφεται με **ο** τó άομόζω και τὰ σύνθετά του: άρμωσα, έφάρ-
μωσα, συνάρμωσα.

Γ) **Η ρίζα (δο) του δίνω**. **Η ρίζα (δο)** του δίνω γράφεται με
ω στόν ένεργητικό άόριστο και στους χρόνους που γίνονται από τó
θέμα του: έδωσα, δώσω, δώσε, θα δώσω, έχω δώσει, παραδώσου.

Γράφεται με **ο** στόν παθητικό άόριστο και παρακείμενο και
σέ όλα τὰ παράγωγα: δόθηκα, δοθώ, έχει έκδοθῆ, παραδοθῆτε, δοσμένος
(παραδομένος), δόση, έκδότης, παραδοτέος, άποδοτικός (δοσοληψία).

Δ) **Με ένα ή με δύο λ**; Τὰ ρήματα με δύο λ στό ένεστωτικό
θέμα, στό άοριστικό έχουν μόνο ένα: άνατέλλω — άνάτειλα, καταγγέλλω
— κατάγγεια, προβάλλω — πρόβαλα, σφάλω — έσφαλα, ποικίλλω —
ποίκιλα.

Γ.— Θέμα παθητικού άορίστου και παθητικής μετοχής

264. **Ό σχηματισμός από τó σιγματικό άόριστο**. 1. **Άν**
άλλάξωμε τήν κατάληξη του σιγματικού άορίστου **-σα** σέ **-θηκα** ή
-στηκα, έχομε τόν παθητικό άόριστο. **Η παθητική μετοχή** σχημα-
τίζεται σέ **-μένος** ή **-σμένος**.

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας   **Άόριστος**

δένω   έδεσα

πιάνω   έπιασα

τιμώ   τίμησα

έπαινώ   έπαίνεσα

Παθητική φωνή

Άόριστος   **Μετοχή**

δέθηκα   δεμένος

πιάστηκα   πιασμένος

τιμήθηκα   τιμημένος

έπαινήθηκα   παινεμένος

Ἐνεργητικὴ φωνή		Παθητικὴ φωνή	
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
γελῶ	γέλασα	γελάστηκα	γελασμένος
στενοχωρῶ	στενοχώρησα	στενοχωρέθηκα	στενοχωρημένος
παραχωρῶ	παραχώρησα	παραχωρήθηκα	παραχωρημένος

2. Ὄταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειῶνῃ σὲ **-φα**, ὁ παθητικὸς τελειώνει σὲ **-φτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μμένος**.

κρούβω	ἐκρουψα	κρούφτηκα	κρουμμένος
ἐγκαταλείπω	ἐγκατάλειψα	ἐγκαταλείφτηκα	ἐγκαταλειμμένος
ἀνακαλύπτω	ἀνακάλυψα	ἀνακαλύφτηκα	ἀνακαλυμμένος

3. Στὰ ρήματα σὲ **-αύω**, **-εύω** τελειώνουν σὲ **-αύτηκα**, **-εύτηκα**, **-αυμένος**, **-εμένος**.

παύω	ἔπαψα	παύτηκα	παυμένος
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύτηκα	μαγεμένος

4. Ὄταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειῶνῃ σὲ **-ξα**, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-χτηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-γμένος**.

πλέκω	ἔπλεξα	πλέχτηκα	πλεγμένος
ἀνοίγω	ἄνοιξα	ἀνοίχτηκα	ἀνοιγμένος
διώχνω	ἔδιωξα	διώχτηκα	διωγμένος
ἀλλάζω	ἄλλαξα	ἀλλάχτηκα	ἀλλαγμένος

5. Ὄταν ὁ ἐνεργητικὸς ἀόριστος τελειῶνῃ σὲ **-σα** καὶ τὸ ρήμα ἔχῃ χαρακτηρὰ ὀδοντικὸ ἢ συριστικὸ, ὁ παθητικὸς ἀόριστος τελειώνει σὲ **-στηκα** καὶ ἡ παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-σμένος**.

ἀλέθω	ἄλεσα	ἄλέστηκα	ἄλεσμένος
μοιράζω	μοίρασα	μοιράστηκα	μοιρασμένος

6. Σὲ **-άστηκα** σχηματίζεται ὁ ἀόριστος τοῦ **σέβομαι**: **σεβάστηκα**.

Ὁ σχηματισμὸς ἀπὸ τὸν ἄσιγμο ἀόριστο

265. 1. Ἀλλάζοντας τὴν κατάληξιν **-α** τοῦ ἄσιγμου ἀόριστου τῶν ὑγρόληχτων καὶ τῶν ρινικόληχτων ρημάτων α) σὲ **-θηκα** ἔχομε τὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ β) σὲ **-μένος** ἔχομε τὴν παθητικὴ μετοχὴ:

βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
φέρνω	ἔφερα	φέρθηκα	φερμένος
γδέρνω	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος

2. Τὰ ρινικόληχτα σὲ **-νω** σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-θηκα** καὶ τὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-μένος**:

κρίνω	ἐκρίνα	κρίθηκα	κριμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος

3. Τὸ αἰσθάνομαι καὶ τὰ ὑπερδισύλλαβα ρήματα σὲ **-ύνω**: διευθύνω, επιβαρύνω, εὐκολύνω, μολύνω κτλ. σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-υθηκα**: αἰσθάνυθηκα, ἀμύνυθηκα, διευθύνυθηκα κτλ. Τὸ ξεδιαλύνω ἔχει ἀόριστο ξεδιαλύθηκα καὶ μετοχὴ ξεδιαλυμένος.

4. Μερικὰ ὑγρόληχτα καὶ ρινικόληχτα ρήματα ἀλλάζουν τὸ θεματικὸ τους φωνῆεν στὸν παθητικὸ ἀόριστο καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ: ἔδειρα — δόρθηκα — δαρμένος ἔσπειρα — σπάρθηκα — σταρμένος πῆρα — πάρθηκα — παρμένος ἔστειλα — στάλθηκα — σταλμένος

Ἄνωμαλίες στὸ σχηματισμὸ τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς

266. Μερικὰ ρήματα δὲ σχηματίζουν τὸν παθητικὸ ἀόριστο σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω.

1) Τὸ ρῆμα δίνω — ἔδωσα ἔχει παθητικὸ ἀόριστο δόθηκα, τὸ στέκομαι — στάθηκα, τὸ τείνω — ἔτεινα — τάθηκα (ἐντάθηκα, προτάθηκα κ.ἄ.).

2) Σὲ **-έθηκα -εμένος** σχηματίζονται τὰ ρήματα βοίσχω — βρέθηκα (χωρὶς παθητικὴ μετοχὴ) καὶ ὑπόσχομαι — ὑποσχέθηκα — ὑποσχεμένος.

3. Σὲ **-ήθηκα** σχηματίζονται τὰ ρήματα ἀπονέμω — ἀπονεμίσθηκα, δέομαι — δεήθηκα, διαμαρτύρομαι — διαμαρτυρήθηκα, εὐχομαι — εὐχήθηκα, προσεύχομαι — προσευχήθηκα.

4. Τὸ μαθαίνω ἔχει παθητικὸ ἀόριστο μαθεύθηκα καὶ μετοχὴ μαθημένος.

5. Τὰ παρακάτω ρήματα τελειώνουν στὸν παθητικὸ ἀόριστο σὲ **-ώθηκα** καὶ στὴν παθητικὴ μετοχὴ σὲ **-ωμένος**, ἐνῶ δὲν ἔχουν ἐνεργητικὸ ἀόριστο σὲ **-ωσα**:

βλέπω	εἶδα	εἰδιώθηκα	ιδωμένος
λέγω	εἶπα	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
γίνομαι	ἔγινα		γνωμένος
κάνω	ἔκαμα		καμωμένος

πίνω	ήπια	πιώθηκα	πιωμένος
τρώνω	έφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τò είδα, είδώθηκα γράφεται με **ει** μόνο στην όριστική. Στις άλλες έγκλίσεις γράφεται με **ι**: νά (ί)δη, νά ιδωθοῦμε, έχομε ιδωθή, ιδωμένος.

Δεύτερος παθητικός άόριστος

267. Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό άόριστο σε **-ηκα** άντι σε **-θηκα** ή **-τηκα**: κόβω — κόπηκα. 'Ο άόριστος αυτός λέγεται **δευτερος παθητικός άόριστος**.

Στό β' παθητικό άόριστο, κάποτε και στην παθητική μετοχή, όταν υπάρχει, **άλλάζει** συνήθως και τò θεματικό φωνήεν. Παραδείγματα:

A) **Με τò ίδιο θεματικό φωνήεν**: έκοφα — κόπηκα, έπιξα — πήγηκα, έγραφα — γράφηκα (και γράφτηκα), προγράφηκα, διαγράφηκα.

B) **Με διαφορετικό θεματικό φωνήεν**: έβροξα — βράχηκα (μά και καταβρέχηκα), έστρεψα — στράφηκα (στραμμένος αλλά και καταστρεμμένος), ντρέπομαι — ντράπηκα, έτρεψα — τράπηκα, φαίνομαι — φάνηκα, χαιρόμαι — χάρηκα.

'Ανώμαλες παθητικές μετοχές

268. Μερικές παθητικές μετοχές σχηματίζονται άνώμαλα:

α) Ρήματα τής πρώτης συζυγίας έχουν μετοχές σε **-ημένος**: αυξάνω — αυξημένος, μαθαίνω — μαθημένος, πετυχαίνω — πετυχημένος.

β) Ρήματα τής δεύτερης συζυγίας έχουν μετοχές σε **-ισμένος**: άγροπνῶ — άγροπνισμένος, δυστυχῶ — δυστυχισμένος, κοιμοῦμαι — κοιμισμένος.

γ) Μερικά ρήματα σε **-αίνω**, βαραίνω, μακραίνω, πηγαίνω κτλ., έχουν μετοχές σε **-εμένος**: βαρεμένος, πηγεμένος.

δ) 'Από τά ρήματα σε **-ύνω** έχουν μετοχή σε **-σμένος** τò απομακρύνω — απομακρυσμένος, λεπτόνω — (έκ)λεπτυσμένος, μολώνω — μολυσμένος και σε **-ημένος** άποθαρρύνω — άποθαρρημένος, έπιβαρύνω — έπιβαρημένος.

269. Διπλές παθητικές μετοχές. Μερικά ρήματα έχουν διπλό τύπο για τήν παθητική μετοχή: βουτη(γ)μένος, βρε(γ)μένος, πετα(γ)μένος, ξυ(σ)μένος, σβη(σ)μένος, χω(σ)μένος, σφαλισμένος — σφαλιγμένος, φτιασμένος — φτιαγμένος.

Και άλλα ρήματα έχουν διπλό τύπο για τή μετοχή. Προτιμότερο νά μεταχειριζόμαστε τούς πιο κοινούς: άγγιγμένος, άημένος, βασταγ-

μένος, ζουλημένος, καμένος, κερδισμένος, κλαμένος, σπουδασμένος κτλ. και όχι άγγισμένος, καημένος (άντι καμένος), σπουδαγμένος.

270. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ — Η ΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. 'Η κατάληξη (-μένος) τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου γράφεται μ' ἓνα μ: δεμένος, ἀγαπημένος.

Γράφεται μὲ δύο μ στὰ ρήματα μὲ χαρακτήρα π, β, φ (πτ, φτ): ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, σκάβω — σκαμμένος, στρίβω — στριμμένος, θρέφω — θρεμμένος, ἀπορρίπτω — ἀπορριμμένος.

2. 'Η κατάληξη (-εμένος) τῆς παθητικῆς μετοχῆς γράφεται και στὴν προπαραλήγουσα μὲ ε:

βασιλεμένος, μαγεμένος, πηγεμένος, βαρεμένος, ὑποσχεμένος.

3. Τὸ (ι) τῆς παθητικῆς μετοχῆς σ (-ισμένος) γράφεται πάντοτε μὲ ι. 'Εξαιρεῖται τὸ μεθυσμένος και τὰ ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας πού ἔχουν ἄλλο (ι) στὴν παραλήγουσα:

'Ετσι γράφομε (κάθισα) καθισμένος, (ἐχτίσα) χτισμένος και (ἀγρυπνῶ) ἀγρυπνισμένος, (κυλῶ) κυλισμένος, (τυραννῶ) τυραννισμένος. 'Αλλὰ (ἔσβησα) σβησμένος, (ἐπηξα) πηγμένος, (ἐμπηξα) μπηγμένος· (ἔξυσα) ξυσμένος, (ἴδρυσα) ἰδρυμένος· (ἐκλεισα) κλεισμένος, (δάνεισα) δανεισμένος· (ἄθροισα) ἀθροισμένος.

4. Γράφονται μὲ η οἱ παθητικῆς μετοχῆς ἀποθαροημένος, ἐπιβαρημένος.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

'Ελλειπτικά ρήματα

271. Μερικά ρήματα δὲ συνηθίζονται σὲ ὅλους τοὺς χρόνους. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται ἔλλειπτικά.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνο σὲ μερικoὺς τύπους τῶν ἐξακολουθητικῶν χρόνων εἶναι: ἀνήκω, εἶμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω, ὀφείλω, παθαίνωμαι, πρέπει, πρόκειται, χρωστῶ κ.ἄ.

Στὴ θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειρίζομαστε συνάνυμο ρῆμα ἢ περίφραση· π.χ. γιὰ τὸ μάχομαι θὰ πούμε στὸν ἀόριστο πολέ-

μησα, για τὸ πρέπει: χροιάστηκε, για τὸ τρέμω: ἀνατρίχιασα, μ' ἔπιασε τρομάρα κτλ.

Ἄπρόσωπα ρήματα

272. Μερικὰ ρήματα συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο χωρὶς νὰ ἔχουν ὑποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα**: π.χ. χιονίζει, πρέπει (νὰ φύγω).

Ἄπρόσωπα ρήματα εἶναι:

A) Ρήματα ποὺ φανερώνουν φυσικὰ φαινόμενα: βροδιάζει, βρέχει, βροντᾶ, γλυκοχαράζει, ξημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χιμωιάζει, χιονίζει κ.ἄ.

Ἔτσι ἀπ' αὐτὰ συνηθίζονται καὶ σὲ ἄλλη σημασία σχηματίζονται καὶ ἄλλα πρόσωπα: φέξε μου, φυσῶ τὴ φωτιά.

B) Μερικὰ ἄλλα ρήματα: πρέπει, πρόκειται, συμφέρει.

Ἀνώμαλα ρήματα

273. Πολλὰ ρήματά δὲν ἀκολουθοῦν στὸ σχηματισμὸ τους τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στὸ θέμα (βλέπω—ἀόρ. εἶδα) ἢ στὴν κλίση τους (εἶδα—ὑποταχτ. δῶ, προσταχτ. δές, δῆτε). Τὰ ρήματα αὐτὰ ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

Ἀνώμαλα ρήματα

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητ. ἀόριστος	Παθητ. ἀόριστος	Παθητικὴ μετοχὴ
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα—ἀνέβω—ἀνεβῶ, ἀνέβρα, -ῆτε —ἀνέβη - ἀνεβῆ		ἀνεβασμένος
ἀρέσω, ἄρεσα - ἄρεζα	ἄρεσα		
ἀρταίνω	ἄρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
αὐξάνω	αὐξήσα	αὐξήθηκα	αὐξημένος
ἀφήνω	ἄφησα (ἀφήκα)—ἄφησε	(ἀφήθηκα) (ἀφέθηκα)	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω (προσ-, προσ-, ἀνα- κ.ἄ.)	-βαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βγάζω	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα—βγῶ, ἔβγα (βγέε), βγῆτε		βγαλμένος
βλέπω	εἶδα—δῶ, δές (εἰδῶ)	εἰδώθηκα - ἰδῶθῶ	ιδωμένος

¹ Ενεστώτας	² Ενεργητ. άόριστος	Παθητ. άόριστος	Παθητική μετοχή
	δέ), δῆτε - δέστε— δει· μὰ καὶ ἀνάβλε- ψα, πρόβλεψα	ἀλλά καὶ προβλέ- φτηκε κτλ.	
βόσκω	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω	ἔβρεξα	βράχθηκα (κατα- βρέχτηκα)	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρέηκα (ἤβρα) — βρῶ, βρῆς — βρεῖ	βρέθηκα	
γίνομαι	ἔγινα	(γίνηκα, γενῶ)	γινωμένος
γδέρνω	ἔγδαξα	γδάσθηκα	γδαρμένος
γέρνω	ἔγειρα		γερωμένος
δέρνω	ἔδειρα	δάσθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα, διαβῶ, διάβα, -ῆτε		
διαμαρτύρομαι		διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διδάσκω	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος
δίνω	ἔδωσα (ἔδωκα), δῶσε	δόθηκα	δοσμένος-δομένος
ἐγκατασταίνω (ἐγκαθιστῶ)	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἔρχομαι, ἐρχόμουν	ἦρθα — ἔρθω (ῥθῶ), ἔλα, ἔλατε — ἔρθει (ῥθει)		
εὐχόμαι		εὐχίθηκα	
θέλω	θέλησα		
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος (ἀπο-, κα- τα-, ἀποσυν- κ.ά.)
κάθομαι	κάθισα		καθισμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	καμένος
κάνω	ἔκαμα-ἔκανα		καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβα		
κατεβαίνω	κατέβηκα — κατέβω- κατεβῶ, κατέβρα, -ῆτε — κατέβη - -βῆ		κατεβασμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
λαβαίνω	ἔλαβα		
λαχαίνω	ἔλαχα		
λέ(γ)ω	εἶπα — πῶ, πέε, πῆ- τε - πέεστε — πεῖ	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα		μακρομένος
		ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακροσμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητ. ἄοριστος	Παθητ. ἄοριστος	Παθητική μετοχή
μένω	ἔμεινα		
μπαίνω	μπήκα—μπῶ, ἔμπα, μπήτε—μπή		μπασμένος
ντρέπομαι		ντρόπηκα	
παθαίνω	ἔπαθα		(-παθημένος)
παραγγέλλω, ἀγγέλω	παραγγείλα	παραγγέλληκα	παραγγελμένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πετυχαίνω	πέτυχα		πετυχημένος
πέφτω	ἔπεσα		πεσμένος
πηγαίνω, πάω	πήγα—πάω—πάει		πηγεμένος
πίνω	ἤπια—πιῶ, πιές, πιήτε—πιέ(σ)τε— πιεῖ	πιώθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλόθηκα	πλυμένος
σέβομαι		σεβάστηκα	
σέρνω	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι, στέκω, στέκα, -ᾶτε		στάθηκα, στάσου	(ἔνεστ. στεκάμενος)
στέλνω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	ἔστρεφα	στράφηκα	στραμμένος -στρεμμένος
σωπαίνω	σώπασα	σιωπήθηκα	σωπασμένος
σ(ι)ωπῶ	(ἀπο-, παρα-)σιώ- πησα		-σιωπημένος
τείνω	ἔτεινα	-τάθηκα	
τρέπω	ἔτρεφα	τρόπηκα	-τραμμένος
τρώ(γ)ω	ἔφαγα—φά(γ)ω— φάει	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα		(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι		ὑποσχέθηκα	ὑποσχεμένος
φαίνομαι		φάνηκα	(κακοφανισμένος)
φεύγω, φεῦγε φεύγα	ἔφυγα		
φταίω	ἔφταιξα		
χαίρομαι		χάρηκα	(ἔνεστ. χαρούμενος)
χορταίνω	χόρτασα		χορτασμένος
ψέλλω	ἔψαλα	(ψάλλθηκα)	ψαλμένος

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

274. Μετοχές ἔχουν στὴν ἐνεργητικὴ φωνὴ ὁ ἐνεστῶτας καὶ στὴν παθητικὴ φωνὴ ὁ παρακειμένος. Ἔτσι ἔχει συνήθως ἓνα ρῆμα δύο μετοχές, πού λέγονται **ἐνεστωτικὴ ἢ ἐνεργητικὴ μετοχὴ καὶ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ἢ παθητικὴ μετοχὴ**.

Ἡ **ἐνεργητικὴ μετοχὴ** τελειώνει σὲ (-οντας): λέγοντας, πηδώντας.

Ἡ **παθητικὴ μετοχὴ** τελειώνει σὲ -μένος: δεμένος, θλιμμένος.

Ἡ παθητικὴ μετοχὴ σχηματίζεται καὶ ἀπὸ ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δὲν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς: ἀκουμπῶ — ἀκουμπισμένος, βασιλεύω — βασιλεμένος, ταξιδεύω — ταξιδεμένος.

Ἡ **μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστῶτα**. Μερικὰ ρήματα σχηματίζουν ἀπὸ τὸ ἐνεστωτικὸ τους θέμα καὶ μετοχὴ παθητικοῦ ἐνεστῶτα. Ἡ μετοχὴ αὐτὴ τελειώνει σὲ -άμενος, -ούμενος, -όμενος καὶ συχνὰ ἔχει καταντήσει οὐσιαστικὸ: τὸν εἶδα *τρεμάμενο*, *τρεμάμενα χεῖλη*, οἱ *ἐργαζόμενες γυναῖκες*, τὸ *ἐξαγόμενο* (οὐσ.).

Τέτοιες μετοχές εἶναι:

Ποῦλὶ πετάμενο, *στεκάμενα νερά*: τὰ *βρεχάμενα* (οὐσιαστ.) τοῦ *καρβιῦ*, *θεοφοβούμενος*, *τρεχούμενο νερό*, *χαρούμενος*: οἱ *ἐρχόμενες γενεές*: μετοχές πού χρησιμοποιοῦνται ὡς οὐσιαστικά: τὰ *βρισκόμενα*, τὰ *κρατούμενα*, τὰ *μελλούμενα*, τὰ *λαλούμενα*, τὸ *πλεούμενο*: *ἐμπορευόμενοι*, *ἐνδιαφερόμενοι*, τὰ *λεγόμενα*, *μαθητεύμενος*, *περιεχόμενο*, *προστατενόμενος*.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τὸ (ο) στὶς μετοχές σὲ (-ομενος) γράφεται μὲ **ο ὅταν τονίζεται** καὶ μὲ **ω ὅταν δὲν τονίζεται**:

ἐμπορευόμενος, *λεγόμενος* — *εἰπωμένος*, *φαγωμένος*, *ξηλωμένος*.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἔπεσε **κάτω**, **φεύγει αὔριο**, **βλέπει καλά**, **μοῦ ἀρέσει πολύ**, **μᾶς ἀρέσει πολύ**.

275. Οί λέξεις κάτω, *αὔριο, καλά, πολὺ* εἶναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί με ἓνα ρῆμα, τὸ προσδιορίζουν καὶ φανεροῦν: ποῦ ἔπεσε κάποιος (τὸν τ ὀ π ο), πότε φεύγει (τὸ χ ρ ὀ ν ο), πῶς βλέπει (τὸν τ ρ ὀ π ο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τὸ π ο σ ὄ).

Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού προσδιορίζουν ἓνα ρῆμα καὶ φανεροῦν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσὸ κ.ἄ. λέγονται **ἐπιρρήματα**.

Τὰ ἐπιρρήματα μπορεῖ νὰ προσδιορίζουν καὶ ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα: Ὁ καιρὸς εἶναι πολὺ καλός, ὁ πατέρας βγήκε ἀπὸ τὸ σπῆτι κάπως νωρίς. Τὸ ἐπιρρημα πολὺ προσδιορίζει τὸ ἐπίθετο καλός, τὸ κάπως τὸ ἐπιρρημα νωρίς.

Κατὰ τὴ σημασίαν τους τὰ ἐπιρρήματα εἶναι πέντε εἰδῶν: **α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καὶ ε) βεβαιωτικά, δισταχτικά ἢ ἀρνητικά.**

A.— Τοπικά ἐπιρρήματα

276. Τὰ τοπικά ἐπιρρήματα φανεροῦν τόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **ποῦ**;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάπου, πουθενά—(ἀ)πάνω (ἐπάνω), κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά—ψηλά, χαμηλά, κοντά, πλάι, δίπλα, παράμερα, μακριά, ἀντίκρου καὶ ἀντικρύ, ἀπέναντι, γύρω, τριγύρω, ὀλόγυρα, μεταξύ, ἀναμεταξύ, πέρα—βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά κτλ.

B.— Χρονικά

277. Τὰ χρονικά ἐπιρρήματα φανεροῦν χρόνο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **πότε**;

Πότε; ὅποτε, ποτέ, πότε πότε, κάποτε, κάπου κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, τότε, τώρα, ἀμέσως, εὐθύς, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως—ἕστερα, ἔπειτα, κατόπι, πρώτα, πρῶν, πρωτότερα, ἐξαρχῆς, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, ἀδιάκοπα—χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αὔριο, μεθαύριο, πέρισι, πρόπερισι, φέτος, τοῦ χρόνου, πρῶν κτλ.

Γ.— Τροπικά

278. Τὰ τροπικά ἐπιρρήματα φανεροῦν τρόπο καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτησιν **πῶς**;

Πώς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς—καλά, κακά, σιγά, ἔξαφρα (ἄξαφρα, ξαφνικά), ἴσια, ὥραϊα, χωριστά, μπρούμυτα, μόνο καὶ μονάχα (μοναχά), σταυροπόδι· καλῶς (καλῶς νὰ ὀρίση, καλῶς τον), ἀκριβῶς, εὐτυχῶς, ἐντελῶς.

(γιά γλῶσσες) ἑλληνικά, γαλλικά κτλ. (πές το γαλλικά).

(γιά ντύσιμο) βλάχικα, φράγκικα, χωριάτικα (ντύνεται χωριάτικα).

279. Ἐπιρρήματα σέ -α. Εἶναι πάρα πολλά τὰ ἐπιρρήματα σέ -α, πού σχηματίζονται ἀπό τὸν πληθυντικὸ τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ὥραϊος, πληθ. οὐδ. ὥραϊα, ἐπίρρημα ὥραϊα: περάσαμε ὥραϊα.

Τὰ περισσότερα εἶναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καὶ τοπικά (δειά, χαμηλά κτλ.), χρονικά (ἀδιάκοπα) καὶ ποσοτικά (ἀρκετά).

280. Ἐπιρρήματα σέ -ως. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπιρρήματα σέ -α (-α) μποροῦν νὰ σχηματιστοῦν καὶ σέ -ως (-ῶς): βέβαια — βεβαίως, σπάνια — σπανίως, χοντροκὰ — χοντροκῶς.

Στὰ τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν καὶ τὰ μόρια σά(ν) καὶ ῶς. Τὸ μόριο σά(ν) συνοδεύει ὀνόματα ἢ ἄντωνυμίες: ἔκλαιγε σὰν παιδί, ἔμοιαζε σὰ μαῦρος, δὲν εἶμαι σὰν αὐτόν.

Ἐνάλογη εἶναι ἡ σημασίη τοῦ ῶς: τὸν δέχτηκαν ὡς σπήρημα.

Δ.— Ποσοτικά

281. Τὰ ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώουν ποσὸ καὶ ἀπαντοῦν στὴν ἐρώτηση πόσο;

Πόσο; ὅσο, ὁσοδῆποτε, τόσο, μόνο, πολὺ, περισσότερο, πιά, λίγο, λιγάκι, κομμάτι, ἀρκετά, κάμποσο, τουλάχιστο(ν), ἀπάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, ὀλωσδιόλου, ὀλότιστα.

Ε.— Βεβαιωτικά, δισταχτικά, ἀρνητικά

282. Μὲ τὰ βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνομε κάτι, μὲ τὰ δισταχτικά δείχνομε τὸ δισταχμὸ μας γιὰ κάτι, μὲ τὰ ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

α) βεβαιωτικά: ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ἀλήθεια, ἀληθινά, σωστά κτλ.

β) δισταχτικά: ἴσως, τάχα (τάχατε), δῆθεν, πιθανό(ν): Θὰ ῥθῆς: — ἴσως, πιθανό(ν).

γ) ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια, πιά (δὲν ἔχω πιά).

Α.— Οί καταλήξεις

1.— Τὸ (ο) στὸ τέλος τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων γράφεται μὲ **ω** :
ἐδῶ, κάτω, γύρω.

2.— Τὸ (ος) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ω** :
πῶς, ἀλλιῶς, ἀκριβῶς, ἀμέσως.

Ἐξαιροῦνται: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, τέλος, (ἐ)φέτος.

3.— Τὸ (ια) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : ἔφυγε
μακριά.

4.— Τὸ (ις) στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων τὸ γράφομε μὲ **ι** : νωρίς,
μόλις, ἀποβραδὶς, ὄλονυχτις.

Γράφονται μὲ **η** : ἐπίσης, ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμε-
σῆς, ἐπικεφαλῆς.

Β.— Τονισμός

5.— Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων ὅταν τονίζεται
παίρνει περισπωμένη : ποῦ, παντοῦ, ἐδῶ, ἐκεῖ, πεζῆ, πῶς, ἀλλιῶς,
καταγῆς.

Ἐξαιροῦνται τ' ἀναφορικὰ πρό, καθὼς καὶ τὸ μή, εἰδεμή, παμψηφεί.

6.— Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν παροξύτωνων ἐπιρρημάτων εἶναι βραχύ-
χρονο: πρῶτα, ὥραϊα, σπονδαῖα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Ἔρχομαι **ἀπὸ** τὸ σπίτι (ἀπὸ ποῦ; τόπος). Πηγαίνω **πρὸς** τὴν ἀγορὰ
(πρὸς τὰ ποῦ; τόπος). Ἦρθε **κατὰ** τὸ μεσημέρι (πότε; χρόνος). Πῆγα
μὲ τὰ πόδια (πῶς; τρόπος). Ἡ ἀπόσταση εἶναι **ὡς** χίλια μέτρα (πόσο;
ποσό). Ἔτρεμε **ἀπὸ** τὸ θυμὸ του (γιατί; αἰτία). Ἄπο χτὲς εἶναι
ἄρρωστος (ἀπὸ πότε; χρόνος).

284. Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποῦ μπαίνουν ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα ἢ τὰ
ἐπιρρήματα γιὰ νὰ φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό,
αἰτία κτλ. λέγονται **προθέσεις**. Οἱ προθέσεις εἶναι:

α) πέντε μονοσύλλαβες: **μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς**

β) ἑπτὰ δισύλλαβες: **κατά, μετά, παρά, ἀντί (ἀντίς), ἀπό,
χωρίς, δίχως**

γ) ἡ τρισύλλαβη: ἴσαμε.

Ἐπὶ τις προθέσεις μερικές χρησιμεύουν ὡς πρῶτα συνθετικά:

πρὸς τὰ ξημερώματα	προστάζω
κατὰ τὴν ἀγορά	κατακαθίζω
μετὰ τὸ φαγητὸ	μεταλαβαίνω
τέσσερεις παρὰ τέταρτο	παραγεμίζω
δύο ἀντὶ τρεῖς	ἀντίδωρο
ἀπὸ χτέες	ἀπόβροχο

Κανονικά μετὰ τὴν πρόθεσι τὰ ὀνόματα μπαίνουν σ' αἰτιατικὴ πτώσι: Κατὰ τὴν ἀγορά, πρὸς τὴν ἀγορά, ἀπὸ τὸν κῆπο, μετὰ τὸν ἥλιο κτλ.

Ἐπὶ τις προθέσεις τέσσερεις, οἱ μέ, σέ, γιά, ἀπό, εἶναι πολὺ συχνές στὸ λόγιο.

285. Οἱ προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατὰ, παρὰ, ἀπὸ παρουσιάζονται καὶ **χωρὶς τὸ τελικὸ τους φωνῆεν:**

α) ἡ πρόθεσι σέ χάνει τὸ ε ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: στὸν κόσμο, στοὺς ἀνθρώπους, στὶς μέρες μας, στὰ φύλλα.

β) ἡ πρόθεσι ἀπὸ συχνὰ χάνει τὸ ο ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ τ τοῦ ἄρθρου: ἀπ' τόν, ἀπ' τὴν, ἀπ' τοὺς, ἀπ' τίς, ἀπ' τό, ἀπ' τά.

γ) οἱ προθέσεις μέ, σέ, ἀπὸ χάνουν συχνὰ τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς στὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξεως, προπάντων ὅταν αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μετὰ τὸ δικό τους, ἢ ὅταν εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ δικό τους (δηλ. α, ο, ου): μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, ἀπ' ὄλους — σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλοῦ.

δ) οἱ προθέσεις γιά, κατὰ, παρὰ μπορεῖ νὰ χάσουν τὸ τελικὸ τους φωνῆεν ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α: γι' αὐτό, κατ' αὐτά.

Ἐπαρχαιωμένες προθέσεις

286. Ἐκτὸς ἀπὸ τις παραπάνω προθέσεις λέγονται σὲ μερικές ἐκφράσεις καὶ οἱ ἀρχαῖες προθέσεις διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέρ:

διά: διὰ πρὸς καὶ σιδήρον (ἔτσι καὶ τὸ σύνθετο διαμῆς).

ἐκ-ἐξ: ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ (ἔτσι καὶ τὰ σύνθετα ἐξαιτίας, ἐξαρχῆς).

ἐν: ἐν τάξει.

ἐπί: ἐπὶ Καποδίστρια (ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).

πρό : πρό Χριστοῦ, πρό (ὁ)λίγου (ἔτσι καί προπάντων).

ὑπέρ : ὑπέρ τὸ μέτρο.

Στὰ μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις σύν, ἐπί, διά, τὸ πλήν καί τὸ μείον.

σύν	καί	διακόσια σὺν τέσσερα
ἐπί	φορές	δύο ἐπὶ χίλια
διά	μοιρασμένο σέ	ἑκατὸ διὰ δεκατρία
πλήν	ἀπὸ	δώδεκα πλήν τέσσερα
μείον	ἀπὸ	ΑΒ μείον ΓΔ

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

Ἡ μέρα καί ἡ νύχτα, κάθομαι καί περιμένο

287. Ἡ ἄκλιτη λέξη καί χρησιμοποιεῖται ἐδῶ γιὰ νὰ συνδέσῃ στὸ πρῶτο παράδειγμα δυὸ λέξεις καί στὸ δεύτερο δυὸ προτάσεις.

Οἱ ἄκλιτες λέξεις ποὺ χρησιμεύουν γιὰ νὰ συνδέουν λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους λέγονται **σύνδεσμοι**.

Κατὰ τὴ σημασία ποὺ ἔχουν οἱ σύνδεσμοι εἶναι :

1. Συμπληκτικοί : καί (κι), οἷτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ.

Τὸ καί ἔχει ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν καί τὸν τύπο *κι* : *κι ἄλλοι, κι ὁμοως, κι ἔπειτα, κι ὕστερα*.

2. Διαχωριστικοί : ἢ, εἴτε.

3. Ἀντιθετικοί : μά, ἀλλά, παρὰ, ὁμοως, ὡστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μολονότι, μόνο.

4. Συμπερασματικοί : λοιπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως, πού.

5. Ἐπεξηγηματικός : δηλαδή.

6. Εἰδικοί : πώς, πού, ὅτι.

7. Χρονικοί : ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου, πρὶν (πρὶν νά), μόλις, προτοῦ, ὥσπου, ὡστόσο, ὅσο πού, ὅποτε.

8. Αἰτιολογικοί : γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό).

9. Ὑποθετικοί : ἂν, σάν, ἄμα.

10. Τελικοί : νά, γιὰ νά (δυνατότερο ἀπὸ τὸ νά).

11. **Ἀποτελεσματικοί**: ὥστε (νά), πού.

12. **Δισταχτικοί**: μή(ν), μήπως.

13. **Συγκριτικός**: παρὰ. Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακίη.

288. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πὼς ἀπὸ τὸν τροπικὸ ἐπίρρημα πῶς: *Εἶπε πῶς θὰ ῥθῆ—πῶς εἶσαι;*

2) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο πού ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα πού: *Ἔμαθα πού (ὅτι) ἦσαν ἄρρωστος—Δὲν ξέρω πού εἶναι.*

3) Πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο ὅτι ἀπὸ τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὅτι: *Εἶπε ὅτι εἶναι ἄρρωστος—Αὐτὸς κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του ὅτι κι ἂν τοῦ πῆς.*

Μόρια

289. Ὑπάρχουν μερικὲς λεξοῦλες, τὰ μόρια, πού τις χρησιμοποιοῦμε πολὺ συχνὰ στὴ γλῶσσα μας μὲ διάφορες σημασίες. Τὰ μόρια αὐτὰ εἶναι τὸ ἄς, θά, νά, μά, γιά.

1) Τὸ **ἄς**: ἄς πηγαίνομε, ἄς παίξῃ.

2) Τὸ μόριο **θά** κατὰ τὴ σημασία εἶναι:

α) μελλοντικὸ: θὰ ξεκινήσω.

β) δυνητικὸ: θὰ σοῦ τὸ ἔστειλα, ἂν τὸ εἶχα.

γ) πιθανολογικὸ: θὰ διαβάξῃ τώρα (=ἴσως διαβάξει τώρα).

3) Τὸ βουλευτικὸ **νά**: νὰ ἔρθῃς (=θέλω νὰ ἔρθῃς).

4) Τὸ δειχτικὸ **νά**: νά τους, ἔρχονται· νά πού εἶχα δίκιο.

5) Τὸ ὀρκωτικὸ **μά**: μά τὴν ἀλήθεια, μά τὸ Θεό.

6) Τὸ προτρεπτικὸ **γιά**: γιά ἐλάτε, γιά νὰ ἰδῶ, τί κάνετε!

290. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ πρόθεση γιά παίρνει βαρεία: πάω γιά τὸ σπίτι.

Τὸ προτρεπτικὸ γιά παίρνει ὀξεία: γιά ἔλα (§ 35).

Ἵ σύνδεσμος μὰ παίρνει βαρεία: μὰ σοῦ εἶπα.

Τὸ μόριο μά παίρνει ὀξεία: μά τὴν ἀλήθεια (§ 35).

Ἵ σύνδεσμος νὰ παίρνει βαρεία: θέλω νὰ πάω.

Τὸ δειχτικὸ μόριο νά παίρνει ὀξεία: νά ἡ Μαρία (§ 35).

Τὸ βουλευτικὸ μόριο νὰ παίρνει βαρεία: νὰ σοῦ πῶ.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

Ὦ! τί ώραῖα εἶναι ἐδῶ! Ἄχ! χτύπησα ἄσχημα!

Ἄχ! τί θὰ γίνω! Μπράβο σου! Εἶγε σου!

291. Οἱ φωνές ἢ οἱ ἄκλιτες λέξεις πού φανερώνουν δυνατὰ συναισθήματα, πόνου, λύπη, χαρά, θαυμασμό, ἀπορία κτλ. λέγονται **ἐπιφωνήματα**. Συνήθως τὰ συνοδεύουν μικρὲς φράσεις.

Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώνουν:

Θαυμασμό: ἄ! ὦ! ποπό! μπά!

Ἀπορία: ἄ! ὄ! μπά!

Πόνου, λύπη: ἄχ! ἄου! ὦ! ὄχ! ὄχου! ἀλί! ἀλίμονο!

Στενοχώρια, ἀηδία: ἔ! οὔ! οὔφ! πούφ! πά πά πά!

Περίπαιγμα: ἔ! οὔ! ἀχαχούχα!

Εὐχὴ: μακάρι! ἄμποτε! εἶθε!

Ἐπαινο: μπράβο! εἶγε!

Κάλεσμα: ἔ! ὦ!

Παρακίνηση: ἄντε! ἄμε! μάθς! ἄλτ! στόπ! σούτ! σι!

Ἀρνηση: ἄ μπά!

Ἀβεβαιότητα: χμ! Θὰ ῥθῆ; — χμ! (δὲν εἴμαστε βέβαιοι).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαυτὰ ἐπιφωνήματα, καὶ κάθε λέξη ἢ ἔκφραση πού χρησιμεύει γιὰ ἐπιφώνημα εἶναι **ἐπιφωνηματικὴ ἔκφραση**, λ.χ.: *Κρίμα! προσοχή! ζήτω! ἡμαρτον! Χριστὸς καὶ Παναγία!*

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ὑστερα ἀπὸ τὰ ἐπιφωνήματα σημειώνομε θαυμαστικό.

Σημ.— Οἱ ἐνόητες ἢ τὰ ἐδάφια πού συνοδεύονται ἀπὸ ἀστερίσκο (*)μποροῦν νὰ διδαχτοῦν ὅταν θὰ ἔχη ὀλοκληρωθῆ ἡ διδασκαλία τῶν βασικῶν κεφαλαίων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

	Σελ.
1ο Κεφάλαιο: Φθόγγοι και γράμματα	5
2ο Κεφάλαιο: Λέξεις και σύλλαβες	10
3ο Κεφάλαιο: Τόνοι και πνεύματα	13
4ο Κεφάλαιο: Άλλα ὀρθογραφικά σημάδια — Στίξη — Συντομογραφίες	19
5ο Κεφάλαιο: Πάθη φθόγγων	23

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

1ο Κεφάλαιο: Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τὸ λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	29
--	----

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

2ο Κεφάλαιο: (Γενικά)	30
3ο Κεφάλαιο: Παραγωγή	31
4ο Κεφάλαιο: Σύνθεση	39

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5ο Κεφάλαιο: Κυριολεξία και μεταφορά	47
'Ομώνυμα — Παρώνυμα — Συνώνυμα	48
Ταυτόσημα	49

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

(Γενικοί γραμματικοὶ ὅροι)	50
--------------------------------------	----

Ι. ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Τὸ ἄρθρο	52
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

	Σελ.
2ο Κεφάλαιο: (Οί σημασίες καὶ τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν)	54
3ο Κεφάλαιο: Τὸ γένος τῶν οὐσιαστικῶν	55
4ο Κεφάλαιο: Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὐσιαστικῶν	57
5ο Κεφάλαιο: Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	58
6ο Κεφάλαιο: Ἀνώμαλα οὐσιαστικά	80

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

7ο Κεφάλαιο: (Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων)	84
8ο Κεφάλαιο: Παραθετικά	92
9ο Κεφάλαιο: Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα	97
10ο Κεφάλαιο: Οἱ ἀντωνυμίες	101

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

(Εἰσαγωγή)	108
11ο Κεφάλαιο: Διαθέσεις καὶ φωνές	108
12ο Κεφάλαιο: Ἐγκλίσεις καὶ χρόνοι, ἀριθμοὶ καὶ πρόσωπα	111
13ο Κεφάλαιο: Τὰ στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	115
14ο Κεφάλαιο: Οἱ συζυγίες	118
15ο Κεφάλαιο: Τὰ θέματα	
Α. — Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα	135
Β. — Τὸ θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	137
Γ. — Θέμα παθητικοῦ ἀορίστου καὶ παθητικῆς μετοχῆς	141
16ο Κεφάλαιο: Ρήματα ἑλλειπτικά, ἀπόσωπα, ἀνώμαλα	145
17ο Κεφάλαιο: Οἱ μετοχές	149

II. ΑΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

1ο Κεφάλαιο: Ἐπιρρήματα	149
2ο Κεφάλαιο: Προθέσεις	152
3ο Κεφάλαιο: Σύνδεσμοι	154
4ο Κεφάλαιο: Ἐπιφωνήματα	156
Περιεχόμενα	157

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀποτελεῖ σύνοψη τῆς Μικρῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Α. Τριανταφυλλίδη. Συντάχθηκε ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπότσογλου, Διευθυντὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Νεοελληνικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης, με ἐντολὴ τοῦ Συμβουλίου του.

Τὰ αντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἐπίσημον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

Ἔκδοσις Α'. 1965 (VII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 600.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1301/8-7-65

Ἐκτύπωσις - Βιβλιοδεσία : *ΙΩ. ΚΑΜΠΙΑΝΑ Ο.Ε.* - Φιλαδεφίας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

